

احکام خمس

ویژہ استادان
پاسخ گویی بہ سؤالات دینی

سرشناسه	: خادم الخمسه، حسين، khadem alkhamseh, hosein, ۱۳۵۲/۱۲/۲۵
عنوان و نام پدیدآور	: احکام خمس / حسين خادم الخمسه ؛ به سفارش معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی.
مشخصات نشر	: مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۹۵ ص؛ ۱۹×۹/۵ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۹-۲۸۶-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: خمس
موضوع	: Khums*
موضوع	: خمس -- فتواها
موضوع	: Khums -- Fatwas*
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی
رده بندی کنگره	: الف۲خ/۶/۱۸۸۳BP۱۳۹۵
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۳۵۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۵۴۶۹

رهیافت ۲۴، احکام خمس

تهیه و تدوین: مدیریت پژوهش و برنامه ریزی

تنظیم و تولید: اداره تولیدات فرهنگی

گردآورنده: حجت الاسلام حسین خادم الخمسه

ارزیابان علمی: حجج الاسلام والمسلمین سید محمود مرویان حسینی و محمد حسین فلاح زاده

ارزیابان محتوایی: حجج الاسلام سیدرضا موسوی بایگی و حسین شریعتی مایوان

ویراستار: سید حمید حیدری ثانی و سیدعلی آقا حیدری

طرح جلد: علی عصاران

صفحه آرا: محمود کریم پور

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۵

نشانی: حرم مطهر امام رضا (ع)، صحن جامع رضوی، سردرب غربی

مدیریت پژوهش و برنامه ریزی

تلفن: ۲۲۲۵۷۸۳ - ۵۱

رایانامه: ep.elmi@aqrazavi.org

فهرست

- پیشگفتار..... ۱۱
درآمد ۱۳
فضیلت خمس ۱۴

فصل اول:

- سال خمسی ۱۵
ابتدای سال خمسی ۱۷
تعیین سال برای هر مال ۱۸
الف. افراد یک شغله ۱۸
ب. افراد چندشغله ۱۸
ج. افراد غیرشاغل ۱۹
ملاک شاغل بودن ۲۰
وجوب تعیین سال خمسی ۲۰
تعیین سال به شمسی یا قمری ۲۱
تخیر بدوی یا استمراری ۲۱
زمان وجوب خمس ۲۲
تغییر سال خمسی ۲۳
تغییر سال خمسی در صورت ضرر به اهل خمس ۲۴
فوت و سال خمسی ۲۴
تقارن حقوق با سال خمسی ۲۶
حقوق معوقه ۲۷
پیش دریافت اجرت ۲۸
معنای فوریت در وجوب پرداخت خمس ۲۹
تأخیر در ادای خمس ۲۹

فصل دوم:

- موارد تعلق خمس ۳۱
۱. منافع کسب و غیرکسب ۳۲
خمس انواع درآمد ۳۳
درآمدهای غیرکسبی ۳۴
مقصود از مال کم ارزش ۳۵
یارانه ۳۵
خمس صدقه مستحبی ۳۶
مصادیق درآمد غیرکسبی ۳۷

- ۳۸ خمس وجوهات شرعی مانند خمس و زکات
 ۳۹ خمس منافع خمس و زکات
 ۳۹ خمس کفارات و رد مظالم
 ۴۰ ارثیه
 ۴۰ خمس ارث
 ۴۱ خمس میراث لایحتسب
 ۴۱ مقصود از میراث لایحتسب
 ۴۲ ارثیه ای که مورث خمسه را نپرداخته است
 ۴۳ تبدیل شدن مال متعلق خمس
 ۴۴ مشغول بودن ذمه میت به خمس
 ۴۵ معتقد نبودن متوفی به خمس
 ۴۵ شک در تعلق گرفتن خمس به مال مورث
 ۴۵ شک در پرداخت خمس مورث
 ۴۶ تقسیم مال متوفی قبل از پرداخت خمس
 ۴۷ تقدم خمس یا قرض میت
 ۴۸ مهریه
 ۴۸ خمس مهریه
 ۴۹ عوض طلاق خلع
 ۵۰ دیه
 ۵۰ الف . دیه اعضا
 ۵۱ دیه قتل
 ۵۱ وقف و نذر
 ۵۱ وقف خاص
 ۵۲ وقف عام
 ۵۲ مالی که از طریق نذر حاصل شود
 ۵۳ جهیزیه
 ۵۳ جهیزیه برای دختر
 ۵۵ جهیزیه برای پسر
 ۵۵ قراردادن جهیزیه دختر اول برای دختر دوم
 ۵۶ تحویل ندادن جهیزیه
 ۵۶ پول جهیزیه
 ۵۷ سیسمونی
 ۵۸ حکم پس انداز
 ۵۸ پس انداز از روی قناعت
 ۵۹ پس انداز برای تهیه مسکن
 ۶۱ تهیه تدریجی مسکن

- فروش زمینی که از درآمد بین سال برای سکونت خریده شده است ۶۲
- رهن خانه ۶۳
- خمس حج** ۶۵
- خمس پول حج ۶۵
- خمس پول عمره ۶۸
- سپرده‌های حج و عمره و خمس آن ۶۹
- خمس پولی که در سال بعد تشریف عمره دارد ۷۱
- حکم سود سپرده‌ها ۷۲
- بیمه** ۷۴
- پول پرداخت شده به بیمه ۷۴
- خمس خسارت دریافتی از بیمه ۷۶
- خمس بیمه تکمیلی ۷۶
- مبالغ پرداخت شده به بیمه ۷۷
- مئونه** ۷۸
- مقصود از مئونه ۷۸
- نقص وسایل کار ۸۰
- شروط مئونه ۸۱
- ملاک مئونه ۸۲
- خمس مال در صورت مصرف غیرمتعارف در کارهای خیر ۸۳
- خمس کالاهای مصرفی زندگی که عینش مصرف می‌شود ۸۴
- حکم خمس شارژ باقی مانده ۸۶
- حکم خمس اشیا و لوازم دوره‌ای ۸۶
- اجاره منزل اختصاص یافته برای فرزندان ۸۷
- حکم خمس معاملات سلف ۸۸
- حکم خرید هدیه و تحویل آن پس از سال خمسی ... ۸۹
- جواز صرف درآمد در مئونه و باقی گذاشتن مال مخمس ۸۹
- مخلوط بودن مال مخمس با درآمد ۹۰
- خروج از مئونه ۹۱
- فروش مئونه ۹۳
- ترقی قیمت مئونه ۹۵
- خمس گیاهان و حیوانات ۹۷
- حکم خمس زیادی منفصل حیوانات و گیاهان ۹۸
- حکم خمس زیادی متصل حیوانات و گیاهان ۹۸
- خمس سرمایه** ۹۹
- تعریف سرمایه ۹۹

- ۱۰۰..... اقسام سرمایه
- ۱۰۰..... حکم خمس سرمایه‌ی اساسی
- ۱۰۲..... تمکن ادای خمس سرمایه‌ی اساسی
- ۱۰۳..... خمس سرمایه‌ی توسعه‌ای
- ۱۰۳..... ملاک محاسبه‌ی قیمت سرمایه
- ۱۰۴..... مراد از قیمت فعلی چیست؟
- ۱۰۵..... حکم ترقی قیمت سرمایه
- ۱۰۵..... خمس سرمایه‌ی غیرمعاوضه‌ای
- ۱۰۶..... حکم ترقی قیمت غیرسرمایه‌ی معاوضه‌ای
- ۱۰۷..... ترقی قیمت غیرسرمایه‌ی غیرمعاوضه‌ای
- خمس کالای تهیه‌شده با درآمد بین سال به منظوری غیر
- ۱۰۸..... از ترقی قیمت
- ۱۰۸..... خمس کالای به‌ذمه خریده‌شده
- ۱۱۰..... کالای تهیه‌شده با عین پول خمس نداده
- ۱۱۰..... خمس و تورم
- ۱۱۲..... تنزل قیمت مال التجاره
- ۱۱۳..... حکم شراکت با کسی که اهل خمس نیست
- ۱۱۴..... ابزار کار**
- ۱۱۴..... خمس ابزار کار
- حکم خمس ابزار کار که با عین پول خمس نداده تهیه
- ۱۱۵..... شده است
- حکم خمس ابزار کار که با درآمد بین سال با هدفی غیر از
- ۱۱۶..... ترقی قیمت تهیه شده است
- حکم خمس ابزار کاری که به‌ذمه خریده شده است ۱۱۶
- حکم خمس ابزار کار که با ارث و مال مخمس و مال
- ۱۱۷..... غیرمتعلق خمس خریده شده است
- حکم خمس اشیایی که هم استفاده شخصی دارند و هم
- ۱۱۷..... برای کسب استفاده می‌شوند
- حکم خمس ابزاری که به قصد نیاز شخصی و انگیزه
- ۱۱۸..... کاری تهیه شده است
- حکم خمس ابزاری که به قصد نیاز شخصی خریده شده
- ۱۱۹..... است و گهگاهی برای کار استفاده می‌شود
- ۱۲۰..... قاعده کسر**
- ۱۲۰..... حکم خمس قاعده کسر در مؤنه
- ۱۲۴..... کسر دیون اقساطی
- ۱۲۵..... کسر دیون غیرمؤنه

- ۱۲۵..... ادای دین به صورت غیراقساطی
- ۱۲۶..... ادای دین به صورت اقساطی
- حکم خمس نماء مال خمسی شده قبل از پرداخت
- ۱۲۷..... خمسش
- خمس نهالی که متعلق خمس بوده، ولی مخمس نشده
- ۱۲۸..... است
- حکم خمس رشد نهالی که برای استفاده از چوب آن
- کاشت می شود
- ۱۲۸.....
- حکم سود مالی که خمس به آن تعلق گرفته و ادا نشده
- ۱۲۹..... است
- حکم خمس کسانی که مدتی، حساب سال نداشته اند
- ۱۳۱.....
- خمس اموال بچه نابالغ یا فرد مجنون
- ۱۳۳.....
- خمس به قیمت خرید
- ۱۳۴.....
- تصرف در مال خمسی
- ۱۳۵.....
- احکام دست گردان
- ۱۳۶.....
- شیوه دست گردان
- ۱۳۷.....
- تصرف بعد از دست گردان
- حکم پرداخت خمس دست گردان شده از درآمد سالیان
- بعد
- ۱۳۷.....
- قاعده ربع
- ۱۳۸.....
- حکم خمس پولی که بابت سرقفلی مغازه پرداخت
- می شود
- ۱۳۹.....
- قاعده جبر
- ۱۳۹.....
- جبران خسارت سرمایه افراد چندشغله
- ۱۳۹.....
- قاعده جبر درباره افراد یک شغله
- ۱۴۱.....
- جبران سرمایه به سبب کم شدن سرمایه بابت خرج
- زندگی
- ۱۴۲.....
- تلف شدن سرمایه
- ۱۴۳.....
- حکم جبران مئونه تحصیل ربح از سرمایه مخمس
- ۱۴۴.....
- حکم جبران استهلاك ابزار کار
- ۱۴۴.....
- جبران مال مخمس مصرف شده از ربح سال
- ۱۴۵.....
- مقدور نبودن رسیدگی به حساب سال خمسی
- ۱۴۵.....
- خمس مطالبات
- ۱۴۶.....
- خمس پولی که به دیگری قرض داده است
- ۱۴۶.....
- خمس سود مطالبات نسبه
- ۱۴۷.....
- حکم خمس اجرت و حقوق که وصولش بعد از سال

۱۴۸ خمسی است
۱۴۹ فرار از خمس
۱۵۰ ۲. مال حلال مخلوط به حرام
	روشن شدن بیشتر بودن مقدار حرام از مقدار خمس
۱۵۵ پرداخت شده
۱۵۶ پیداشدن صاحب مال بعد از صدقه
۱۵۸ ۳. معدن
۱۵۸ نصاب معدن
۱۵۹ کیفیت به نصاب رسیدن معدن
۱۶۰ حکم خمس به نصاب رسیدن معدن متعدد
۱۶۱ جاری بودن حکم معدن بر برخی از مصادیق
۱۶۱ حکم هزینه های استخراج معدن
۱۶۲ بررسی درباره رسیدن معدن به نصاب
۱۶۳ شراکت در معدن
۱۶۴ استخراج معدن از ملک دیگران
	فصل سوم:
۱۶۵ مصرف خمس
۱۶۷ صاحبان خمس
	مصرف تمامی موارد وجوب خمس، اعم از منفعت کسب و
۱۶۸ معدن و
۱۶۹ اجازه مرجع اعلم برای پرداخت سهم امام
۱۶۹ پرداخت خمس به مرجع دیگر
۱۷۰ قصد قربت در پرداخت خمس
۱۷۲ شروط افراد مستحق سهم سادات
۱۷۴ حکم پرداخت خمس به واجب النفقه برای غیرنفقه واجب
۱۷۴ مقصود از سید فقیر
۱۷۵ راه های اثبات سیادت
۱۷۶ ثبوت سیادت به شهرت در شهر خودش
۱۷۷ ثبوت سیادت به خبر ثقه
	حکم فردی که می خواهد طلب خود از مستحق را بابت
۱۷۷ خمس حساب کند
۱۷۸ انتقال خمس
۱۷۸ بخشش خمس توسط مستحق به مالک
۱۷۹ پرداخت خمس مال با پول یا جنس دیگر
۱۸۱ کتابنامه

پیشگفتار

عبدالسلام از امام رضا علیه السلام شنید که فرمودند:

رَحِمَ اللهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا.

خداوند رحمت کند کسی که امر ما را
زنده می‌کند.

عرض کرد: «چگونه امر شما را زنده می‌کند؟»

علی بن موسی الرضا علیه السلام در پاسخ فرمودند:

يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ فَإِنَّ النَّاسَ

لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا... ۱.

علوم ما را فرامی‌گیرد و آن را به مردم
تعلیم می‌دهد... زیرا اگر مردم از
زیبایی‌های کلام ما آگاهی می‌یافتند، از
ما پیروی می‌کردند... .

«معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان
قدس رضوی» مفتخر است در راستای رسالت
خود مبنی بر اشاعه فرهنگ تشیع و پاسخ‌گویی
به سؤالات شرعی مردم در این حوزه گسترده از
دین، محتوای پیش‌رو را به استادان فرهیخته
تقدیم کند. در این نوشتار تلاش شده است
علاوه بر ارائه اطلاعات و محتوای غنی، پاسخی
مناسب با محتوایی یکسان در اختیار استادان
قرار داده شود تا از تشویش خاطر مراجعان
به سبب دریافت جواب‌های متفاوت جلوگیری
شود.

اهداف اصلی تهیه و تنظیم این قبیل
نوشتارها عبارت‌اند از: تلخیص کتاب‌های

۱. محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۳۰۷،
ح ۶۹.

تخصصی موجود در این حوزه؛ جمع‌بندی جواب‌ها؛ بی‌نیازکردن استادان از رجوع به منابع پُرشمار در هنگام پاسخ‌گویی. برای رسیدن به این مهم، کارگروهی از استادان و کارشناسان فرهیخته این معاونت، هر موضوع پیشنهادی را موشکافانه بررسی می‌کنند و محصول تلاش خویش را به داوری هیئت‌علمی می‌گذارند.

مجموعه‌کتاب‌های رهیافت در چهار موضوع کلی، تدوین می‌شود: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی و رهیافت ترکیبی که مرکب از هر سه موضوع قبل است. بی‌شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران‌قدر، این اداره را در بهبود این مجموعه یاری خواهد کرد.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احدیت می‌ساییم به شکرانه توفیق خدمتی که حضرتش در بارگاه ملکوتی و سراسر نور حضرت رضا علیه السلام ارزانی مان فرمود. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از آن امام همام علیه السلام، به مصداق روایت نورانی آغازین، جرعه‌ای از علم حقیقی بنوشیم و به تشنگان راستین آن نیز بنوشانیم.

معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

آستان قدس رضوی

درآمد

مجموعهٔ پیش رو با عنوان «احکام خمس»، در قالب رهیافت احکام تقدیم می‌شود. مستندات و استناداتی که در این کتاب از آن‌ها استفاده شده و استادان را از مراجعه به آن‌ها بی‌نیاز کرده است، عبارت‌اند از: عروة الوثقی، تحریر الوسیله، منهج الصالحین، توضیح المسائل و استفتائات مراجع عظام تقلید حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه، نوری رحمته الله علیه و زنجانی رحمته الله علیه. در ارائهٔ تمامی استفتائات از کتاب‌ها یا سایت‌های معتبر مراجع عظام استفاده شده است. در صورت نیاز به استفتای جدید نیز گروه علمی این استفتا را انجام داده است و استفتائات یادشده، در این واحد موجود است.

تدوین نهایی این کتاب را عضو هیئت علمی نشر احکام مدیریت پژوهش و برنامه‌ریزی، حجت‌الاسلام حسین خادم‌الخمسه، با نظارت حجج اسلام سیدرضا موسوی بایگی و حسین شریعتی مایوان انجام داده است. سپاسمند تلاش این عزیزان هستیم و امیدواریم خداوند در سایهٔ لطف خویش، توفیق خدمت بیشتر را به ایشان عنایت فرماید.

هیئت علمی نشر احکام مدیریت
پژوهش و برنامه‌ریزی

فضیلت خمس

خمس یکی از فرایض اسلامی است که خداوند متعال آن را برای پیامبر اکرم ﷺ و ذریهٔ مکرمش و به منظور اکرام و احترام آنان قرار داده است. کسی که از پرداخت آن امتناع کند، هرچند به مقدار کمی هم باشد، در ردیف ستمکاران خواهد بود. در حدیثی، ابوبصیر که یکی از محدثان بزرگ است، از امام باقر ع پرسید: «کمترین چیزی که باعث داخل شدن در آتش جهنم می‌شود، کدام است؟» حضرت در پاسخ فرمودند: «خوردن یک درهم از مال یتیم.» سپس افزودند: «آن یتیم ما هستیم.»^۱

۱۴

احکام خمس

۱. محمدبن حسن حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۹، ص ۴۸۳؛ حسین نوری، مستدرک الوسائل، ج ۷، ص ۲۷۷.

فصل اول: سال خمسی

ابتدای سال خمسی

• ابتدای سال خمسی چه زمانی است؟

افراد به چند دسته تقسیم می‌شوند:

الف. افراد شاغل مثل کاسب، صنعتگر، کارمند و کشاورز.

مبدأ سال کسانی که درآمد تدریجی روزانه دارند، روز شروع به کسب و کار است و مبدأ سال کسانی که درآمد کارشان در زمان معینی به دست می‌آید، روزی است که درآمد در اختیارشان قرار می‌گیرد؛ مانند کارمند وقتی که اولین حقوق به حسابش واریز می‌شود و کشاورز هنگام جمع‌آوری محصول و باغدار در زمان چیدن میوه. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه و صافی حفظه الله تعالی)^۲ اولین درآمد، سر سال اوست. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله تعالی، تبریزی رحمته الله علیه، زنجانی حفظه الله تعالی و وحید حفظه الله تعالی)

از وقتی است که شروع به کار می‌کنند. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)
ب. ابتدای سال خمسی افراد غیرشاغل، مانند کسانی که اتفاقاً معامله‌ای کنند مثل

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۶۵؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۸۲؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما يجب الخمس، ۶۰م؛ سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۳۸۹؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۱۳۸۲؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات جدید، س ۹۹۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای خصوصی به شماره ۹۰۱۶.
۲. شایان ذکر است آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالی و محمدتقی بهجت رحمته الله علیه به حکم کارمند تصریح نکرده‌اند؛ ولی این حکم از فتوای آنان اقتباس می‌شود.

زنان خانه دار و محصلان، همان زمان حصول
فایده است. (مراجع عظام تقلید)

تعیین سال برای هر مال

• آیا انسان می تواند برای هر درآمدی، یک سال
مستقل قرار دهد؟^۱

الف. افراد یک شغله

افراد شاغل نمی توانند برای هر منفعت و
سود کسبشان سال جداگانه ای در نظر
بگیرند. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم
انقلاب مأظله العالی و آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی،
مکارم حفظه الله تعالی، بهجت رحمته الله تعالی، وحید حفظه الله تعالی،
صافی حفظه الله تعالی، گلپاگانی رحمته الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)
می توانند برای هر درآمدی یک سال خمسی
قرار دهند. (آیات عظام فاضل رحمته الله تعالی،^۲ خوبی رحمته الله تعالی،
تبریزی رحمته الله تعالی و زنجانی حفظه الله تعالی)

ب. افراد چندشغله^۳

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۱۷۶۵؛
سیدابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۳۵۲، ۱۲۱۸م؛ جواد تبریزی،
استفتائات، ج ۲، ص ۱۵۲، س ۷۰۹؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین،
ج ۱، ص ۳۴۰، ۱۲۱۸م و کتاب الخمس، ۱۲۱۸م؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع
المسائل، ج ۱، ص ۲۰۳، س ۸۰۹.
۲. برای هر سودی سالی است (لکل ربح سنة) و آنچه در جامع المسائل آمده است،
مربوط به فردی است که درآمدش در هر روز به مقداری است که به صورت
مستقل نمی شود آن را محاسبه کرد؛ وگرنه اگر آن هم به صورت مستقل
محاسبه شود، می تواند برای هر کدام سال مستقل قرار دهد. (استفتای
خصوصی ۶۳۵۶۴، ۲۷ تیر ۱۳۸۹)
۳. سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، م ۱۲؛ سیدابوالقاسم
خوبی، حاشیه العروة الوثقی، کتاب الخمس، م ۵۶؛ حسین وحید خراسانی،
منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۲۱۸؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۲،

افرادی که چند شغل متفاوت داشته باشند که حساب دخل و خرج هر کدام از هم جدا باشد، می‌توانند برای هر شغل سال جداگانه‌ای قرار دهند. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام خویی رحمته الله، بهجت رحمته الله، سیستانی حفظه الله، تبریزی رحمته الله و فاضل رحمته الله)

باید همه منافع را یکجا حساب کند. (آیات عظام نوری حفظه الله، وحید حفظه الله، صافی حفظه الله، مکارم حفظه الله و گلپایگانی رحمته الله)

ج. افراد غیر شاغل

افرادی که شاغل نیستند، یعنی کسانی که شغلی ندارند که از آن مخارج زندگی را به دست آورند:^۲

- م ۱۲۱۸؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ۱۷۷۳؛ آیت‌الله فاضل رحمته الله؛ می‌تواند برای هر درآمد، سال مستقل قرار دهد (استفتای خصوصی ش ۵۶۸۵، ۲۴ فروردین ۱۳۸۵)؛ حسین نوری همدانی، استفتای خصوصی، ۲۱ فروردین ۱۳۸۵؛ جواد تبریزی، استفتای خصوصی ش ۱۸۲۷، ۲۰ فروردین ۱۳۸۵؛ آیت‌الله صافی حفظه الله؛ ظاهراً قراردادن سال جداگانه مانعی ندارد؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای خصوصی به شماره ۱۳-۵۱۹۰۱۴، ۱۵ ربیع‌الاول ۱۴۲۷؛ سیدعلی سیستانی، استفتای خصوصی شماره ۸۱۵۴ از دفتر قم؛ سیدابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، م ۱۲۱۸؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۴۹۵؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۹۰ و منهج الصالحین، ج ۲، ص ۳۵۲، م ۱۲۱۸؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۳۲۵، ۱۶۲۸؛ لطف‌الله صافی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۳۲۵، م ۱۶۲۷؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۷۳؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای خصوصی به شماره ۹۰۱۶.
۱. شایان ذکر است حضرت امام علیه السلام در توضیح المسائل می‌فرماید که چنانچه حساب دخل و خرج مستقل باشد، باید سال جداگانه داشته باشند؛ ولی در استفتائات می‌فرماید می‌تواند سال جداگانه قرار بدهد. (سیدروح‌الله خمینی، استفتائات، ج ۱، خمس، ص ۱۷)
۲. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۱۱، س ۳۴۱۲؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، ج ۲، ص ۳۵۲، م ۱۲۱۸؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۲۰۳، م ۸۰۹؛ سیدابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، ج ۲،

نمی‌توانند چند سال خمسی داشته باشند و تمام درآمدها یک سال خمسی دارد. (رهبر معظم انقلاب، *مَظَلَّةُ الْعَالِي* و آیت‌الله العظمی مکارم *حَفَظَةُ اللَّهِ الْعَالِي*) می‌توانند برای هر درآمد خود، یک سال مستقل قرار دهند. (آیات عظام سیستانی *حَفَظَةُ اللَّهِ الْعَالِي*، خویی *حَفَظَةُ اللَّهِ الْعَالِي*، تبریزی *حَفَظَةُ اللَّهِ الْعَالِي*، فاضل *حَفَظَةُ اللَّهِ الْعَالِي*، بهجت *حَفَظَةُ اللَّهِ الْعَالِي*، نوری *حَفَظَةُ اللَّهِ الْعَالِي* و صافی *حَفَظَةُ اللَّهِ الْعَالِي*)

ملاک شاغل بودن

• ملاک شاغل بودن چیست؟

ملاک شاغل بودن در مبحث خمس این است که درآمد کسبی شخص در طول سال، نسبت به مخارج و مصارف سالانه‌اش مقدار درخور توجهی باشد. برای مثال اگر درآمد کسبی فرد به اندازه ۵ درصد مخارجش باشد، این فرد عرفاً شاغل محسوب نمی‌شود؛ اما اگر درآمد مدنظر ۲۵ درصد مخارجش باشد، عرفاً شاغل محسوب می‌شود. (آیت‌الله العظمی سیستانی *حَفَظَةُ اللَّهِ الْعَالِي*)

وجوب تعیین سال خمسی^۲

• آیا تعیین سال خمسی واجب است؟^۳

- ص ۳۵۲، ۱۲۱۸م؛ جواد تبریزی، استفتائات، ج ۲، ص ۱۵۲، س ۷۰۹ و منهای الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۰، ۱۲۱۸م؛ لطف‌الله صافی، استفتای خصوصی ۷۵۴، ۲۴ رجب ۱۴۳۱؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای خصوصی به شماره ۳۴۶۲۳ به تاریخ ۸ تیر ۱۳۸۹ و استفتا از دفتر به شماره ۵۱۹۰۱۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتای خصوصی به شماره ۵۸۰۳۰، ۱۷ تیر ۱۳۸۹.
۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۲۲۹۹.
۲. به نظر می‌رسد مقصود از وجوب تعیین سال خمسی این است که فرد باید در سررسید سال خمسی، درباره وظیفه خود در پرداخت خمس تحقیق کند.
۳. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۹۹۴ و ۹۹۷.

افرادی که درآمد شخصی هرچند به مقدار کم داشته باشند، خواه مجرد باشند یا متأهل، واجب است سال خمسی داشته باشند و درآمد سالانه خود را محاسبه کنند تا اگر چیزی از درآمد تا پایان سال باقی ماند، خمسش را بپردازند. البته حساب سر سال خمسی و محاسبه درآمد سالانه واجب مستقل نیست؛ بلکه راهی برای شناخت مقدار خمس است و وقتی واجب می‌شود که انسان بداند خمسی به او تعلق گرفته، ولی مقدار آن را نمی‌داند؛ ولی اگر از منفعت کسب چیزی نزدش نماند و همه آن در مئونه زندگی مصرف شود، خمس به او تعلق نمی‌گیرد تا آن را حساب کند. (رهبر معظم انقلاب سَاطِرُ الْعَالَمِ)

تعیین سال به شمس یا قمری

• آیا برای تعیین سال خمسی، سال شمسی محاسبه شود یا قمری؟^۱
الف. مخیر است که به هرکدام حساب کند. (مشهور)

ب. بنا بر احتیاط واجب، سال خمسی را سال قمری قرار دهد. (آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ الْعَالَمِ)

تخیر بدوی یا استمراری

• مراجعی که می‌فرمایند در تعیین سال خمسی،

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۶۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۸۳؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات جدید، س ۱۰۰۰.

مكلف مخیر است، آیا این تخییر در سال اول است یا در هر سالی مخیر است؟^۱
الف. تخییر برای هر سال است. (رهبر معظم انقلاب، مَنَظَلَةُ الْعَالِي)

ب. فقط سال اول مخیر است. (آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)

زمان وجوب خمس

• آیا انسان می تواند در بین سال هروقت منفعتی به دستش آمد، خمسش را بدهد؟
می تواند در بین سال هروقت منفعتی به دستش آمد، خمسش را بدهد و جایز است تا آخر سال خمسی پرداخت خمس را به تأخیر بیندازد. (مشهور)^۲

می تواند در بین سال هروقت منفعتی به دستش آمد، خمسش را بدهد؛ ولی اگر بداند که تا آخر سال به آن نیازی پیدا نمی کند، باید فوراً خمس آن را بدهد و در صورتی که نمی داند منفعت وی از مخارج سالش زیاد می آید یا نه، جایز است دادن خمس را تا آخر سال به تأخیر بیندازد. برای دادن خمس می تواند سال شمسی یا قمری را ملاک قرار دهد. (آیت الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)^۳

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتای خصوصی به شماره ۵۰۱۷۰۵؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتا به شماره ۳۴۰۰۸۲۰۱۳۹.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۷۲؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۶۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۸۳.

۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۶۶.

می‌تواند در بین سال هروقت منفعتی به دستش آمد، خمسش را بدهد؛ ولی اگر بداند که تا آخر سال به آن نیازی پیدا نمی‌کند، بنا بر احتیاط واجب فوراً خمسش را پرداخت کند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

تغییر سال خمسی

• آیا تغییر زمان حساب سال خمسی جایز است؟^۱

تقدیم و تأخیر سال خمسی جز با اجازه حاکم شرع جایز نیست. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام)
تقدیم و تأخیر سال خمسی جایز نیست، مگر با اجازه ولی امر خمس و بعد از حساب مدت گذشته و مشروط به اینکه موجب وارد شدن ضرر به صاحبان خمس نشود. (رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ الْعَالَم)

در صورتی که ضرری به اهل خمس وارد نشود، جایز است. (آیت‌الله العظمی فاضل حَرَمِي)
جلوانداختن حساب سال، به هر اندازه، اشکال ندارد؛ ولی تأخیر آن جز با اجازه حاکم

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۱، ص ۱۱۰، ۳۵۳؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۲۰۳، ۸۰۸؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، ص ۸، ۳۴۰؛ جواد تبریزی، استفتانات، ج ۲، ص ۱۸۰، ۸۳۳؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۴۰۵، ۱۲۴۶؛ سیدابوالقاسم خوبی و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۳۶۱، ۱۲۴۶؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۹۱، ۳۲۰؛ لطف‌الله صافی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۲۸۰، ۱۶۴۱؛ سیدمحمد رضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۳۲۷، ۱۶۴۲؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۸۰۸؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، ص ۱۰۱؛ سیدروح‌الله خمینی، توضیح المسائل فارسی، ص ۴۲۴، ۴۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای خصوصی به شماره ۵۹۹۰.

شرع جایز نیست. مثلاً اگر سال خمسی فردی، اول فروردین بوده است، حال می‌خواهد آن را اول تیر قرار دهد، اول فروردین خمس مالش را پرداخت می‌کند؛ سپس اول تیر هم که رسید، خمس درآمد سه ماه اخیر را بپردازد. به این ترتیب، سال خمسی فرد عوض می‌شود. (مشهور)

تغییر سال خمسی در صورت ضرر به اهل خمس

• اگر کسی سال خمسی اش را زودتر قرار بدهد که موجب ضرر به اهل خمس باشد، آیا جایز است؟^۱

همان طور که در سؤال قبل ذکر شد، در صورتی که ضرر به اهل خمس باشد، جایز نیست. (رهبر معظم انقلاب، *مَنْ ظَلَمَ الْاَهْلَیْ وَ آیت الله العظمی فاضل* *حَرَمَ الشَّيْءِ*) در صورتی که ضرر به اهل خمس باشد نیز جایز است. (آیات عظام سیستانی *حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى* و مکارم *حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى*)

فوت و سال خمسی

• اگر شخص در بین سال خمسی اش بمیرد، آیا به منافع بین سال، خمس واجب می‌شود؟^۲

۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۸۰۸ و اقتباس از اطلاق این فتوا؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۰۳؛ ناصر مکارم شیرازی، makarem.ir : سؤال: آیا تغییر زمان حساب سال، جایز است؟ جواب: جلوگیری از احتساب سال به هر اندازه هیچ مانعی ندارد؛ ولی تأخیر آن، جز با اجازه حاکم شرع، جایز نیست.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۶۷؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی، کتاب الخمس، م ۶۸؛ لطف‌الله

اگر انسان در اثنای سال از دنیا برود، باید مخارج تا موقع مرگ او را از آن منفعت کسر کنند و خمس باقی مانده را بدهند. (مشهور) احتیاط بر ورثه کبار آن است که از سهم خودشان مخارج وارث تا موقع مرگش را از آن منفعت کسر کنند و سپس خمس آن را بدهند. (آیت الله العظمی تبریزی رحمته الله علیه)

اگر انسان شاغل در اثنای سال از دنیا برود، باید مخارج تا موقع مرگش را از آن منفعت کسر کنند و خمس باقی مانده را بدهند. البته مخارج کفن و دفن و مراسم ترحیم که اگر از مال میت مصرف نشود، آبروی میت در خطر است، از مخارج میت به شمار می آید و خمس به آن ها تعلق نمی گیرد. (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

اگر فرد منفعت و درآمدی به دست آورد و در اثنای سال بمیرد، مئونه تا موقع مرگش از آن منفعت کسر می شود و واجب است خمس درآمد باقی مانده، بدون انتظار کامل شدن سال، فوراً پرداخت شود و کسر کردن مخارج بعد فوت، مانند هزینه کفن و دفن و مراسم ترحیم، از درآمد باقی مانده جایز نیست. البته اگر متوفی از کسانی بوده که عمداً خمس نمی داده و به دادن خمس هم وصیت نکرده است، پرداخت خمس درآمد سال آخر او بر ورثه واجب نیست. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)

→ صافی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۲۷۹، م ۱۶۳۴؛ سید محمد رضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۶۳۵؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، ج ۱، ص ۳۶۰، م ۱۸؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۹۶، م ۱۱؛ سید علی سیستانی، احکام خمس، ۸؛ جواد تبریزی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۶.

تقارن حقوق با سال خمسی

• اگر حقوق انسان در روز سررسید سال خمسی واریز شود یا در آن روز درآمدی کسب کند، آیا به آن درآمد خمس تعلق می‌گیرد؟^۱

حقوق ذکرشده، از درآمد سال وصول آن است؛ مگر به نحوی که ربح زائد بر مئونه سال بر آن صادق نباشد. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله علیه)

اگر آن روز، آخر سال خمسی است، خمس تعلق می‌گیرد؛ ولی اگر اول سال آینده باشد، خمس تعلق نمی‌گیرد. مثلاً هرگاه اول فروردین، اول سال خمسی شخص باشد، پولی که در اول فروردین به او می‌دهند، خمس ندارد؛ ولی پولی که در آخر اسفند به دست می‌آورد، مشمول خمس است. (آیات عظام مکارم حفظه‌الله‌عالی و نوری حفظه‌الله‌عالی)

حقوق کارهایی که در سال گذشته انجام شده، درآمد سال گذشته است و خمس دارد و همچنین درآمد حاصل شده در روز سال خمسی، متعلق خمس است؛ مگر سال خمسی صبح باشد و درآمد در شب به دست بیاید. (آیت‌الله العظمی وحید حفظه‌الله‌عالی)

سال خمسی هرچیزی، یک سال بعد از به دست آوردن آن است. البته برای سهولت، می‌توان یک روز را برای محاسبه خمس اموال قرار داد؛ بنابراین در فرض سؤال که یک سال از

۱. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۸، س ۳۴۰۲؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتا از سایت به شماره ۹۴۰۹۲۶۰۰۲۱؛ حسین وحید خراسانی، استفتا از سایت به شماره ۱۴۱۵۸؛ سید موسی شبیری زنجانی، استفتا از سایت به شماره ۲۵۰۵۰؛ حسین نوری همدانی، استفتا از سایت به شماره ۲۲۸۸۸.

به دست آوردن آن درآمد نگذشته است، خمس آن مال واجب نشده است. البته اگر انسان بداند از مالی، تا آخر سال استفاده نخواهد کرد، و خوب پرداخت خمس آن فوری است. (آیت الله العظمی زنجانی عَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

حقوق معوقه

● جایی که در آن کار می‌کنم، چند سال است مبلغی به من بدهکار است که تاکنون آن را نپرداخته است. آیا به محض دریافت این مبلغ، به آن خمس تعلق می‌گیرد یا اینکه باید یک سال بر آن بگذرد؟^۱

مبالغی که طلب دارید، اگر بابت اجرت کار باشد و در سر سال خمس دریافتش ممکن نباشد، جزو درآمد سال دریافت آن محسوب می‌شود که اگر در همان سال دریافت در مئونه مصرف شود، خمس ندارد. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام و رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ اللهُ تَعَالَى و آیات عظام

۱. سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۱، کتاب الخمس، س ۱۴۱؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۸۹۹؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۸۳۹؛ جواد تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۷۹، س ۸۶۷؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۹، س ۴۳۰۳. بنده در ۲۵ دی (سر سال خمس) خمس خود را پرداخته‌ام؛ اما در بهمن دستمزد کارهایی را که در سال قبل انجام داده بودم، دریافت کردم. با توجه به اینکه وصول آن در سال قبل برایم ممکن نبود، آیا پرداخت خمس آن لازم است یا جزو مئونه سال جدید حساب می‌شود؟ درباره حقوق دی که ابتدای بهمن دریافت می‌شود نیز همین مشکل وجود دارد. جواب: در هر دو مسئله، متعلق خمس است و پس از وصول، باید خمس آن را بپردازد و بنا بر احتیاط واجب، باید سال خمس را از سال قمری قرار داد. (حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، ج ۲، م ۱۲۴۶ و ۱۲۵۱؛ استفتا از سایت، ۱۲۳۰؛ <http://wahidkhorasani.com>؛ جامع الأحكام، ج ۱، ص ۱۷۲، س ۶۰۶ و ص ۱۷۶، س ۶۲۲؛ سیدموسی شبیری زنجانی، استفتا از سایت به شماره ۲۵۰۵۲.

فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه و گلپایگانی رحمته الله علیه)
 خمس دارد. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی،
 وحید حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)

اگر برای شخص خاص یا شرکت خصوصی کار کرده است، باید در همان سال که کار کرده است، تخمیس کند و اگر برای دولت اجیر شده، هروقت گرفت، از ارباح سال دریافت حساب می شود. (آیت الله العظمی تبریزی رحمته الله علیه)
 اگر کاری که انجام داده است، سود کرده باشد، یعنی اجرتش بیشتر از اجرت بازاری اش باشد، مابه التفاوت سود همان معامله است و از زمان خود معامله باید سال خمسی را حساب کند. (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

پیش دریافت اجرت

• اگر قبل از رسیدن سر سال خمسی، پولی را به عنوان پیش پرداخت دریافت کنیم و نیمی از کاری را که باید انجام دهیم، قبل از سر سال خمسی و نیمی دیگر را پس از آن، در سال خمسی جدید انجام دهیم، آیا پرداخت خمس کل پیش پرداخت واجب است؟^۱
 پرداخت خمس در حد آن مقدار از مبلغ اجاره که کار مربوط به آن انجام گرفته و دریافت شده و تا سر سال خمسی در مخارج زندگی هزینه نشده باشد، واجب است. (رهبر معظم

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت: <http://www.leader.ir/fa> ناصر مکارم شیرازی، استفتا از سایت به شماره ۹۴۰۹۲۶۰۰۲۲؛ حسین وحید خراسانی، استفتا از سایت به شماره ۱۴۱۵۹؛ سیدموسی شبیری زنجانی، استفتا از سایت به شماره ۲۵۰۵۲؛ حسین نوری همدانی، استفتا از سایت به شماره ۲۲۸۹۰.

انقلاب بِإِطْلَاقِ الْعَالِي و آیات عظام مکارم حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالِي و
نوری حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالِي)

اگر نصف کار، قبل از سال خمسی انجام شده باشد، نصف اجرت، درآمد سال قبل محسوب می‌شود. در این صورت اگر نصف اجرت را نگرفته باشد یا گرفته ولی هزینه نشده باشد، متعلق خمس است. (آیات عظام وحید حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالِي و زنجانی حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالِي)

۲۹

فصل اول: سال خمسی

معنای فوریت در وجوب پرداخت خمس

• آیا پرداخت خمس واجب فوری است؟ یعنی اگر شخص، سر سال خمسی، خمس اموالش را جدا کرده باشد، آیا لازم است همان وقت آن را به مرجع خود تحویل دهد یا اینکه فاصله بین جدا کردن و پرداخت کردن اگر متعارف باشد، اشکال ندارد؟^۱

پرداخت خمس فوریت دارد و اگر پرداخت فوری مشکل است، می‌تواند تا زمان امکان پرداخت، از طریق تماس تلفنی اجازه بگیرد. (رهبر معظم انقلاب بِإِطْلَاقِ الْعَالِي و آیات عظام سیستانی حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالِي و مکارم حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالِي)

در پرداخت خمس نباید کوتاهی کند. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالِي)

تأخیر در ادای خمس

• تأخیر در پرداخت خمس تا سال آینده چه

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتا از سایت به شماره ۹۴۰۹۳۰۰۱۲۳؛ سیدموسی شبیری زنجانی، استفتا از سایت به شماره ۲۵۱۷۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام خمس، م ۲۰۴؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، م ۲۳۷.

حکمی دارد؟^۱

تأخیر در پرداخت خمس از سال خمسی به سال دیگر جایز نیست. البته هروقت آن را بپردازد، بدهی ادا می شود. (رهبر معظم انقلاب
مَنْظَرُهُ الْعَلِيِّ وَ آيَةِ اللَّهِ الْعَظْمَى سَيِّسْتَانِي حَقَّطَهُ اللَّهُ عَلَيَّ)

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتائات خمس، م ۲۰۵؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، م ۲۳۷۰.

فصل دوم: موارد تعلق خمس

- خمس به چه چیزهایی تعلق می‌گیرد؟
در هفت چیز خمس واجب می‌شود:^۱
- ۱. درآمد کسب و در بعضی جاها هم، درآمد حاصل از غیرکسب؛
- ۲. مال حلال مخلوط به حرام؛
- ۳. معدن؛
- ۴. گنج؛
- ۵. جواهری که به واسطه غواصی یعنی فرورفتن در دریا به دست می‌آید؛
- ۶. غنیمت جنگ؛
- ۷. بنا بر مشهور، زمینی که کافر ذمی از مسلمان بخرد.

۱. منافع کسب و غیرکسب

قبل از ورود به اصل مسائل خمس و بیان اینکه چه اموالی مشمول خمس است و چه اموالی خمس ندارد، ابتدا احکام مربوط به سال خمسی را بیان می‌کنیم.

خمس انواع درآمد

- آیا به هر درآمدی خمس تعلق می‌گیرد؟^۲
درآمدها دو قسم هستند:
الف. درآمدهای کسبی: هرگاه انسان از یکی

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۵۱؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس.
۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۵۲.

از راه‌های زیر مالی به دست آورد، باید خمس، یعنی یک پنجم آن را به دستوری که بعداً گفته می‌شود بدهد: تجارت، صنعت، کشاورزی، اجاره، صید حیوانات آبی یا خشک‌زی، جمع‌آوری اشیای مباح مثل گیاهان دارویی از بیابان‌ها و جنگل‌ها یا کسب‌های دیگر. حتی اگر نماز و روزهٔ میتی را به جا آورد و از اجرت آن مالی تهیه کند، چنانچه از مخارج سال خود و خانواده‌اش زیاد بیاید، باید خمسش را بدهد. (مراجع عظام تقلید)^۱

ب. درآمدهای غیرکسبی؛ مانند هدیه.

درآمدهای غیرکسبی

• اگر فرد از غیرکسب، مالی به دست آورد، در صورتی که در انتهای سال خمس زیاد بیاید، آیا خمس دارد؟^۲

واجب نیست خمس آن را بدهد؛ اگرچه احتیاط مستحب است که خمس آن را

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ۱۷۵۲م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، الخامس؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی و لطف‌الله صافی، هدایة العباد، الخامس؛ سیدابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ سیدعلی سیستانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، السابع.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، السابع؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، الخامس؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۷۵۳؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، ۱۷۴۶م؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۸۵۱؛ سیدابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ سیدعلی سیستانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ جواد تبریزی، توضیح المسائل، ۱۷۶۲م؛

هم بدهد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مأطلة العالی و آیت الله العظمی نوری حفظه الله تعالی)
 اگر کم باشد، خمس ندارد. (آیات عظام تبریزی رحمته الله تعالی و وحید حفظه الله تعالی)
 خمس دارد. (آیات عظام خویی رحمته الله تعالی، گلپایگانی رحمته الله تعالی، سیستانی حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)
 بنا بر احتیاط واجب، خمس دارد. (آیات عظام فاضل رحمته الله تعالی، بهجت رحمته الله تعالی و مکارم حفظه الله تعالی)
 خمس دارد و اگر کم باشد، بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

مقصود از مال کم ارزش

● مقصود از درآمد غیرکسبی اندک که خمس به آن تعلق نمی‌گیرد، چیست؟
 اگر مال کم‌ارزشی باشد که نوعاً تا آخر سال مصرف می‌شود، خمس ندارد؛ و الا باید تخمیس شود. (آیت الله العظمی تبریزی رحمته الله تعالی)^۱

یارانه^۲

● آیا به یارانه‌هایی که دولت به حساب‌های بانکی افراد واریز می‌کند، خمس تعلق می‌گیرد؟^۳

۱. جواد تبریزی، استفتائات، ج ۱، م ۸۱۹.

۲. شایان ذکر است که وجوه مذکور به صورت فیزیکی به افراد داده نمی‌شود؛ بلکه به صورت انتقال اعتباری پول از طریق سیستم بانکی به حساب سرپرست خانوار واریز می‌شود.

۳. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۵۳؛ سیدعلی سیستانی، استفتائات، س ۱۲۹؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتای خصوصی از سایت به شماره ۹۴۱۱۱۷۰۱۷۸.

واجب نیست خمس آن را بدهند؛ اگرچه احتیاط مستحب است که خمس آن را هم بدهند. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مدظله العالی و آیت الله العظمی نوری حفظه الله تعالی)

تا زمانی که وجوه مذکور از حساب بانکی به صورت وجه نقد برداشت نشده است، مشمول خمس نیست. در صورت برداشت، جزو درآمد همان سال برداشت محسوب می شود که چنانچه تا پایان سال باقی بماند و صرف در مئونه نشود، مشمول خمس خواهد بود. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)

یارانه ها بنا بر احتیاط خمس دارند؛ اما ما خمس آن را فعلاً می بخشیم. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)

خمس صدقه مستحبی

• آیا به مالی که از طریق صدقه مستحبی به دست آمده است، خمس تعلق می گیرد؟^۱
خمس به آن تعلق نمی گیرد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مدظله العالی و آیت الله العظمی نوری حفظه الله تعالی)^۲

خمس تعلق می گیرد. (آیات عظام

۱. یارانه نوعی درآمد غیرکسبی است و به نظر ایشان، به درآمدهای غیرکسبی خمس تعلق نمی گیرد.

۲. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۵۱؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۵۹؛ سید علی سیستانی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۲؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، الخامس، ۱۳۷۹؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۶.

۳. چون صدقه نوعی درآمد غیرکسبی است و به نظر ایشان به درآمدهای غیرکسبی، خمس تعلق نمی گیرد.

خویسی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، زنجانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ، اراکی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ،
تبریزی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و وحید حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ

بنا بر احتیاط واجب، خمس تعلق می‌گیرد.
(آیات عظام گلیایگانی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، صافی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ،
سیستانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ و فاضل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

اگر با گرفتن آن مال، دیگر فقیر نباشد،
واجب است خمس آن را بدهد. (آیت‌الله العظمی
بهجت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

اگر از بابت فقیربودن نگرفته است، بنا بر
احتیاط واجب خمس دارد. (آیت‌الله العظمی
مکارم حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

مصادیق درآمد غیرکسبی

• درآمدهای غیرکسبی شامل چه نوع درآمدهایی
می‌شوند؟

درآمدهای غیرکسبی شامل درآمدهای زیر
هستند: هدیه، شهریهٔ طلاب، مبلغی که دفاتر
مراجع به آورندهٔ خمس پرداخت می‌کنند،
عیدی، پاداش، جایزه، یارانه، سوغاتی، حقوقی
که به‌عنوان مستمری، بعد از فوت شخص به
همسر یا فرزندان می‌دهند، مال موصی به و
مندوژیبه، محصول وقف خاص که با زراعت و
کار به دست نیاید، حقوقی که بنیاد جانبازان
یا بنیاد شهید به جانبازان یا خانوادهٔ شهدا
پرداخت می‌کند، مهریه، دیه، نفقه، وجوهات
شرعی واجب و مستحب مانند خمس و زکات و
کفارات و رد مظالم و صدقهٔ مستحبی^۱.

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس،
فصل فیما یجب الخمس، السابع.

خمس وجوهات شرعی مانند خمس و زکات

• آیا مالی که فقیر بابت خمس یا زکات دریافت کرده است، خمس دارد؟^۱

مالی که فقیر بابت خمس یا زکات گرفته است، خمس ندارد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام نوری حفظه الله تعالی، سیستانی حفظه الله تعالی، صافی حفظه الله تعالی، گلپایگانی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه و مکارم حفظه الله تعالی)

اگر مالی که فقیر بابت خمس و زکات و صدقه^۲ مستحبی گرفته است، از مخارج سالش زیاد بیاید و شخص با گرفتن این مال، دیگر فقیر نباشد، واجب است خمس آن را بدهد. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

مالی که فقیر بابت خمس دریافت کرده است، خمس ندارد؛ ولی مالی که بابت زکات دریافت کرده است، چنانچه از مخارج سال زیاد بیاید، خمس دارد. (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

مالی که فقیر به عنوان خمس دریافت کرده است و از مخارج سال زیاد می آید، خمس دارد. (آیات عظام خوئی رحمته الله علیه و تبریزی رحمته الله علیه)

مالی که فقیر به عنوان خمس دریافت کرده است، بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. (آیت الله العظمی وحید حفظه الله تعالی)

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۵۹؛ محمد تقی بهجت، توضیح المسائل، م ۱۳۸۳؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۶؛ سید علی خامنه ای، استفتا از سایت به شماره ۶۲۶۱۹۵.

خمس منافع خمس و زکات

• آیا منفعت مالی که به عنوان خمس یا زکات دریافت کرده است، اگر از مخارج سالش زیاد بیاید، خمس دارد؟ مثلاً از درختی که بابت خمس به او داده‌اند، میوه‌ای به دست آورد.^۱

خمس ندارد؛ مگر اینکه آن مال را به قصد منفعت بردن و کسب نگه داشته باشد. (حضرت امام رحمته الله علیه و آیات عظام اراکی رحمته الله علیه و نوری حفظه الله)

خمس دارد. (آیات عظام خوئی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله، سیستانی حفظه الله، صافی حفظه الله، گلپایگانی رحمته الله علیه و وحید حفظه الله)

اگر آن مال را به قصد منفعت بردن و کسب نگه داشته است، باید خمس بدهد؛ وگرنه بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. (آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه)

۳۹

رهبر

فصل دوم: موارد تعلق خمس

خمس کفارات و رد مظالم

• آیا مالی که فقیر بابت کفارات و رد مظالم دریافت کرده است، خمس دارد؟^۲

خمس ندارد. (حضرت امام رحمته الله علیه و رهبر معظم

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۵۹؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۵۱؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۷۷۶م.

۲. نظراول از این منابع اقتباس شده است: سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۵۳؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، ۱۷۴۶م؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۸۵۱؛ سیدابوالقاسم خوئی، منهج الصالحین، ج ۱، ۱۲۱۲م؛ جواد تبریزی، منهج الصالحین، ج ۱، ۱۲۱۲م؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، ج ۱، ۱۲۱۲م؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۱۵؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، م ۳۸۰۶؛ سیدعلی خامنه‌ای، اقتباس از استفتا از سایت به شماره ۶۲۶۱۹۵.

ارثیه

انقلاب مَظَلَّةِ الْعَالِي وَ آیت الله العظمی نوری حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)
 خمس دارد. (آیات عظام خویی حَرَمَ اللهُ عَلَيْهِ،
 تبریزی حَرَمَ اللهُ عَلَيْهِ و وحید حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)
 بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. (آیت الله العظمی
 سیستانی حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)
 اگر با گرفتن آن مال، دیگر فقیر نباشد،
 واجب است خمس آن را بدهد. (آیت الله العظمی
 بهجت حَرَمَ اللهُ عَلَيْهِ)

خمس ارث

• آیا به ارث خمس تعلق می‌گیرد؟
 خمس ندارد؛ مگر جاهایی که استثنا خواهد
 شد. بنابراین آن اشیایی که در زمان حیات
 مورث خمس نداشته است، مانند خانه و اثاثیه
 منزلی که از آن استفاده شده و مئونه شده
 است، چنانچه به ورثه به ارث برسد و ورثه
 توقع ارث بردن داشته باشند، بر ورثه پرداخت
 خمس آن‌ها لازم نیست. همچنین آن اشیایی
 که خمس داشته و مورث خمس آن را پرداخت
 کرده است، چنانچه به ورثه به ارث برسد
 و ورثه توقع ارث بردن داشته باشند، بر ورثه
 پرداخت خمس آن‌ها لازم نیست. (تمام مراجع
 عظام تقلید)

خمس میراث لایحتسب

• آیا میراث لایحتسب خمس دارد؟^۱

بنا بر احتیاط واجب، باید خمس آن را بدهد. (آیات عظام خوئی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه و صافی رحمته الله علیه)

بنا بر احتیاط مستحب، خمس آن را بدهد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیت الله العظمی نوری رحمته الله علیه)
باید خمس بدهد. (آیت الله العظمی وحید رحمته الله علیه)

مقصود از میراث لایحتسب

• مقصود از میراث لایحتسب چیست؟^۲

مورث خویشاوندی دوری با وارث دارد و وارث اطلاعی از چنین خویشاوندی و انتظار چنین ارثی را نداشته است. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه و مکارم رحمته الله علیه)
از خویشاوندی، به شخص ارث برسد که وارث نمی داند با مورث خویشاوند است. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

ارث غیرمنتظره باشد. (آیت الله العظمی زنجانی رحمته الله علیه)

ارثی به شخص برسد که توقع آن را نداشته

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۵۴؛

حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۱.

۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۵۴؛

حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۱.

است و از غیر پدر و پسر باشد. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالى)

وارث با کسی خویشاوندی داشته و گمان ارث بردن از او نداشته است. (آیات عظام خویی رحمتهما الله، تبریزی رحمتهما الله، فاضل رحمتهما الله و وحید حفظه الله تعالى)

ارثیه ای که مورث خمس را نپرداخته است

• مالی از کسی که معتقد به خمس است، به شخصی ارث می رسد و وارث می داند که متوفی خمس عین مال به ارث رسیده را نداده است. آیا چنین مالی خمس دارد؟^۱

باید خمس آن را بدهد. (حضرت امام رحمتهما الله و رهبر معظم انقلاب مأظنه العالی و آیات عظام فاضل رحمتهما الله، اراکی رحمتهما الله، گلپایگانی رحمتهما الله، مکارم حفظه الله تعالى، بهجت رحمتهما الله، صافی حفظه الله تعالى و وحید حفظه الله تعالى)

بنا بر احتیاط واجب، باید خمسش را بدهد. (آیت الله العظمی خویی رحمتهما الله)

بنا بر احتیاط واجب، باید ورثه کبار از سهم خود خمس را پرداخت کنند. (آیت الله العظمی تبریزی رحمتهما الله)

۱. سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۱، ص ۴۰۶، س ۱۸۲؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۵۵؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۵۴ (البته مرحوم تبریزی رحمتهما الله در توضیح المسائل می فرماید بنا بر احتیاط، خمس دارد؛ ولی در صراط النجاة، ج ۶، ص ۱۷۸، س ۶۴۰ می فرماید خمس ندارد)؛ سیدعلی خامنه ای، سایت، استفتائات جدید، ص ۸۶۴.

اگر اهل خمس هم بوده یا وصیت به ادای خمس کرده باشد، وارث باید خمس آن را بدهد.
(آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

تبدیل شدن مال متعلق خمس

• اگر مورث مالی را که خمس به آن تعلق گرفته است، بفروشد و پولش در اموال مورث موجود باشد، وظیفهٔ ورثه چیست؟^۱

اگر با عین پول خمس نداده جنسی را بخرد، یعنی به فروشنده بگوید این جنس را با این پول می‌خرم یا در وقت خریدن قصدش این باشد که از پول خمس نداده عوض آن را بدهد، چنانچه حاکم شرع یک پنجم معامله را اجازه بدهد، معاملهٔ آن مقدار صحیح است و انسان باید یک پنجم جنسی را که خریده است، به حاکم شرع بدهد. یا در وقت خریدن قصدش این باشد که از پول خمس نداده عوض آن را بدهد، اگر حاکم شرع آن را اجازه ندهد، معاملهٔ آن مقدار باطل است. در این صورت، اگر پولی که فروشنده گرفته، از بین نرفته است، حاکم شرع خمس همان پول را می‌گیرد و اگر پول مذکور از بین رفته است، عوض خمس را از فروشنده یا خریدار مطالبه می‌کند. (حضرت امام علیه السلام)

اگر با عین پول خمس نداده جنسی را بخرد، یعنی به فروشنده بگوید این جنس را با این پول می‌خرم، معامله به مقدار خمس باطل است؛ مگر

۱. سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۶۰.

اینکه حاکم شرع آن را اجازه دهد. در این صورت باید یک پنجم جنسی را که خریده است، به حاکم شرع بدهد. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

اگر یک پنجم آن را اجازه بدهد، معامله آن مقدار صحیح است و انسان باید یک پنجم جنسی را که خریده است، به حاکم شرع بدهد. اگر حاکم شرع آن را اجازه ندهد، معامله آن مقدار باطل است. در این صورت، اگر پولی که فروشنده گرفته است، از بین نرفته باشد، حاکم شرع خمس همان پول را می‌گیرد و اگر پول مذکور از بین رفته است، عوض خمس را از فروشنده یا خریدار مطالبه می‌کند. (آیات عظام گلپایگانی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، فاضل رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، صافی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

وارث، خمس مال موجود را باید بدهد. (آیات عظام خویی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، تبریزی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى و سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

مشغول بودن ذمه میت به خمس

• اگر به گردن متوفی، خمس باشد و ورثه بدانند که متوفی خمس بدهکار بوده است، وظیفه چیست؟^۱

باید از مال میت خمس را پرداخت کنند. (حضرت امام رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى و رهبر معظم انقلاب رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى و آیات عظام خویی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى،

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۴۱۶، س ۱۸۲؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۳۵۵، س ۲۴۳؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۵۵؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات جدید، س ۸۶۴.

گلپایگانی رحمۃ اللہ علیہ، اراکی رحمۃ اللہ علیہ، فاضل رحمۃ اللہ علیہ،
 تبریزی رحمۃ اللہ علیہ، و حید حفظہ اللہ تعالیٰ، بهجت رحمۃ اللہ علیہ،
 صافی حفظہ اللہ تعالیٰ و مکارم حفظہ اللہ تعالیٰ)
 اگر اهل خمس دادن نبوده است، پرداخت
 خمس لازم نیست. (آیت الله العظمی
 سیستانی حفظہ اللہ تعالیٰ)

۴۵

فصل دوم: موارد تعلق خمس

معتقد نبودن متوفی به خمس

• اگر میت از کسانی است که به خمس معتقد
 نیستند مثل کافریا مخالف، چنانچه به مالش
 خمس تعلق گرفته باشد، وظیفهٔ ورثه چیست؟^۱
 بر ورثه پرداخت خمس واجب نیست. (مراجع
 عظام تقلید)

شک در تعلق گرفتن خمس به مال مورث

• اگر ورثه شک دارند که به مال میت خمس
 تعلق گرفته است یا نه، وظیفهٔ ورثه چیست؟^۲
 پرداخت خمس واجب نیست. (مراجع عظام
 تقلید)^۳

شک در پرداخت خمس مورث

• اگر ورثه شک کنند که متوفی در زمان

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۶۴؛
 سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۵۴؛ سید علی سیستانی،
 منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۵۴؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱،
 م ۱۲۵۴؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۵۴.
 ۲. سید روح الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۳۹۶، س ۱۴۸؛ محمد تقی بهجت،
 استفتانات، ج ۳، ص ۱۱۲، س ۳۷۴۸؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل
 جامع، ج ۱، م ۲۳۱۱.
 ۳. با توجه به اینکه شبهه موضوعیه است، بنا بر اجرای اصل برائت است.

حیاتش خمس مال خمس گرفته را پرداخته است یا نه، وظیفه‌شان چیست؟^۱

اگر عینی که متعلق خمس بوده است و در ادای آن شک دارند، موجود باشد، باید خمسش را پرداخت کنند و اگر موجود نیست، خمس واجب نیست. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام گلپایگانی رحمتهما الله تعالی و خویی رحمتهما الله تعالی)^۲

واجب است خمس را از اصل ترکه ادا کنند.

(آیت الله العظمی فاضل رحمتهما الله تعالی)

به احتیاط واجب، خمس را از اصل ترکه ادا کنند. (آیات عظام تبریزی رحمتهما الله تعالی و سیستانی حفظه الله تعالی)^۳

تقسیم مال متوفی قبل از پرداخت خمس

• اگر وظیفه ورثه پرداخت خمس مال متوفی باشد و برخی از ورثه از پرداخت امتناع کنند، وظیفه چیست؟^۴

۱. جواد تبریزی، صراط النجاة، ج ۳، ص ۳۹۲؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۱۲؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، م ۲۳۱۱؛ سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الحج، شرایط وجوب حجة الاسلام، م ۱۰۶ و کتاب الزکاة، مسائل متفرقه، م ۵.
۲. شایان ذکر است آیت الله العظمی گلپایگانی رحمتهما الله تعالی در مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۴۲ تا ۲۴۴ می‌فرماید واجب نیست و مرحوم خویی در صراط النجاة، ج ۳، ص ۳۹۲ قائل به وجوب به صورت مطلق است.
۳. شایان ذکر است وجوب پرداخت خمس به احتیاط واجب در صورتی است که فرد اهل خمس بوده باشد.
۴. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۷۹، م ۳۶۴۲؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، ص ۸۶۴، و استفتای خصوصی ش ۹۸۳۹؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۳۹۱؛ لطف الله صافی، استفتای خصوصی به شماره ۱۲، ۹۷۶ مه ۱۳۸۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتای خصوصی به شماره ۱۱، ۱۱۳۱۹ مرداد ۱۳۸۵؛ محمد فاضل لنکرانی، استفتای خصوصی به شماره ۶۰۱۱، ۲۹ مه ۱۳۸۵؛ سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الوصیة، م ۱۰۲۳؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الوصیة، م ۱۰۲۳؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، کتاب الوصیة، م ۱۰۲۳.

هرکس به اندازه سهم خود ضامن است و کافی است خمس سهم خویش را بپردازد. (رهبر معظم انقلاب، *مَظَلَّةُ الْعَالِي* و آیات عظام بهجت *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*، صافی *حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*، سیستانی *حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*، مکارم *حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ* و فاضل *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*)

تا کل دین ادا نشود، ورثه نمی‌توانند در سهم خود تصرف کنند. (آیات عظام خویی *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ* و تبریزی *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*)

تا کل دین ادا نشود، ورثه بنا بر احتیاط واجب نمی‌توانند در سهم خود تصرف کنند. (آیت‌الله العظمی وحید *حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*)

تقدم خمس یا قرض میت

• اگر میت، هم خمس بدهکار باشد و هم قرض و حج برگردنش باشد و تمامی ترکه برای ادای دیونش کافی نباشد، وظیفه چیست؟

الف. اگر مالی که خمس و زکات آن واجب شده، از بین نرفته و موجود است، باید اول خمس و زکات را بدهند. (اجماع)^۱

ب. اگر عین مالی که خمس و زکات بر آن واجب شده، از بین رفته است:^۲

باید مال را بین همه بدهکاری‌ها تقسیم کنند. (حضرت امام *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ* و آیات عظام بهجت *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*، تبریزی *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*، فاضل *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*، زنجانی *حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*،

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۹۸۹م.
 ۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۹۸۹م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی، کتاب الحج، م ۸۳؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۲۰۰۶؛ محمدرضا محمودی، مناسک حج محشی، م ۳۲ و ۳۳.

صافی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ و نوری حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)
باید اول قرض را بدهند؛ بعد اگر حج مدیون
است، هزینه حج را و بعد خمس و زکات را
بدهند. (آیت الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)
احتیاط این است که اول قرض را بدهد و بعد
سهم زکات را در حج مصرف کنند. (آیت الله العظمی
مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

باید مال او صرف در حج شود و در صورتی که
چیزی باقی باشد، بین خمس و زکات و قرض
قسمت کنند. (آیت الله العظمی خویی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)
حج مقدم است و در صورتی که چیزی باقی
باشد، بین خمس و زکات و قرض قسمت کنند.
(آیت الله العظمی گلپایگانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

در صورتی که سروره باشد، یعنی اولین مرتبه
رفتن او به حج باشد و در راه حج، قبل از احرام مرده
باشد، باید مالش را صرف حج کنند و اگر چیزی
باقی ماند، بر خمس و زکات و قرض به نسبت
قسمت کنند. در غیر این صورت، حج بر خمس
و زکات مقدم است؛ ولی تقدم آن بر قرض، محل
اشکال است. (آیت الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

مهریه

خمس مهریه

• آیا به مهریه خمس تعلق می‌گیرد؟^۱

۱. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس،
فصل فیما یجب الخمس، السابع؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی،
توضیح المسائل مراجع، ۱۷۵۴م؛ سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین،
کتاب الخمس، السابع؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب

به مهریه خمس تعلق نمی‌گیرد، اگرچه احتیاط مستحب، دادن خمس است. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالی، تبریزی رحمته الله علیه، وحید حفظه الله تعالی، صافی حفظه الله تعالی و مکارم حفظه الله تعالی) بنا بر احتیاط واجب اگر از مخارج سالش اضافه آمد، خمس دارد. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

مهری که زن در ازدواج دائم می‌گیرد، خمس ندارد؛ ولی مهری که در ازدواج موقت می‌گیرد، اگر از مخارج سالش زیاد بیاید، بنا بر احتیاط واجب، خمسش را بدهد. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

عوض طلاق خلع

• آیا به مالی که مرد به عوض طلاق خلع می‌گیرد، خمس تعلق می‌گیرد؟^۱

خمس تعلق نمی‌گیرد؛ اما احتیاط مستحب، دادن خمس است. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام خویی رحمته الله علیه،

→ الخمس، السابع؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، ۱۳۷۸م؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتائات جدید، س ۸۶۲.

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، السابع؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ۱۷۵۴م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۱۳۷۹م. ۲. نظرايشان از باب قاعدة کلی است که درباره درآمدهای غیرکسبی می‌فرماید خمس ندارد.

اراکى رحمته الله تعالى، گلپایگانی رحمته الله تعالى، فاضل رحمته الله تعالى،
سیستانی رحمته الله تعالى، تبریزی رحمته الله تعالى، وحید رحمته الله تعالى،
صافی رحمته الله تعالى، مکارم رحمته الله تعالى و نوری رحمته الله تعالى)
اگر بیشتر از مهر بگیرد، بنا بر احتیاط خمس
دارد. (آیت الله العظمی مکارم رحمته الله تعالى)
بنا بر احتیاط واجب خمس دارد.
(آیت الله العظمی بهجت رحمته الله تعالى)

دیه

الف. دیه اعضا

• آیا دیه اعضا یا ارش خمس دارد؟
خمس ندارد. (حضرت امام رحمته الله تعالى و رهبر معظم
انقلاب رحمته الله تعالى و آیات عظام فاضل رحمته الله تعالى،
مکارم رحمته الله تعالى، سیستانی رحمته الله تعالى، تبریزی رحمته الله تعالى،
گلپایگانی رحمته الله تعالى، نوری رحمته الله تعالى و صافی رحمته الله تعالى)
بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. (آیات عظام
اراکى رحمته الله تعالى و بهجت رحمته الله تعالى)

۱. سیدمحمد رضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۳، ص ۲۸۱، س ۱۹۵؛ جواد
تبریزی، استفتائات، ج ۲، ص ۱۷۲، س ۷۹۵؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع
المسائل، ج ۱، ص ۲۱۵، س ۸۶۲؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب
الخمس، السابع، اقتباس از سیدروح الله خمینی، تحریر الوسيلة، کتاب
الخمس، الخامس؛ لطف الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۶۰۱؛ حسین نوری
همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۸۹؛ محمدتقی بهجت، استفتائات،
ج ۳، ص ۳۶۵۵؛ استفتائات از محضر آیت الله العظمی اراکى، ص ۶۷، س ۲۱؛
ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۱، ص ۱۰۱، س ۳۱۸؛ حسین وحید خراسانی،
استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات جامعه الزهراء قم؛ سیدعلی
خامنه ای، سایت، احکام خمس، اقتباس از س ۱۰۹.

دیہ قتل

- آیا به دیہ قتل، خمس تعلق می‌گیرد؟
خمس ندارد. (مشهور)
خمس دارد. (آیت‌الله العظمی اراکی رحمته‌الله‌علیه)

وقف و نذر

وقف خاص

- آیا مالی که از طریق وقف خاص، بدون اکتساب^۲ به انسان می‌رسد، خمس دارد؟^۳
خمس به آن تعلق نمی‌گیرد. (حضرت امام میرزا محمد تقی)
و رهبر معظم انقلاب مآظله‌العالی و آیت‌الله العظمی نوری حفظه‌الله‌عالی)
بنا بر احتیاط به آن خمس تعلق می‌گیرد.
(آیات عظام گلیایانی رحمته‌الله‌علیه، فاضل رحمته‌الله‌علیه و بهجت رحمته‌الله‌علیه)
باید خمس آن را بدهد. (آیات عظام خویی رحمته‌الله‌علیه،

۱. سید محمد رضا گلیایانی، مجمع المسائل، ج ۳، ص ۲۸۱، س ۱۹۸؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۲۱۵، س ۸۶۲؛ محمد تقی بهجت، استفتانات، ج ۳، ص ۸۲، س ۳۶۵۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۱، ص ۱۰۱، س ۳۱۸؛ لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۷۱، س ۶۰۱؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۹۲، السابع؛ سید روح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، الخامس؛ جواد تبریزی، صراط النجاة، ج ۱، ص ۲۸۴، س ۸۲۸؛ استفتانات از: محضر آیت‌الله العظمی اراکی، ص ۶۷، س ۱ و ۲؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام خمس، س ۱۰۹.

۲. شایان ذکر است چنانچه از طریق وقف خاص به صورت اکتساب و کارکردن بر روی وقف، منفعتی حاصل شود، خمس دارد.

۳. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما يجب فيه الخمس، السابع؛ سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۱۳۷۹؛ سیدعلی خامنه‌ای، توضیح المسائل آموزشی، ج ۱، درس ۶۷.

مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَی، سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَی، وحید حَفَظَهُ اللهُ عَلَی و تبریزی حَفَظَهُ اللهُ عَلَی

وقف عام

• آیا مالی که از طریق وقف عام، بدون اکتساب^۱ به انسان می‌رسد، خمس دارد؟
وقف عام حکم وقف خاص را دارد.

مالی که از طریق نذر حاصل شود

• آیا به مالی که از طریق نذر به دست آید، خمس تعلق می‌گیرد؟^۲

خمس به آن تعلق نمی‌گیرد. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام و رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ الْعَلِيِّ و آیت‌الله العظمی نوری حَفَظَهُ اللهُ عَلَی)

خمس دارد. (آیات عظام خویی حَفَظَهُ اللهُ عَلَی،^۳ سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَی، وحید حَفَظَهُ اللهُ عَلَی و تبریزی حَفَظَهُ اللهُ عَلَی)
بنا بر احتیاط واجب خمس تعلق می‌گیرد.
(آیات عظام گلپایگانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَی، مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَی، فاضل حَفَظَهُ اللهُ عَلَی و بهجت حَفَظَهُ اللهُ عَلَی)

۱. چنانچه از طریق وقف خاص به صورت اکتساب و کارکردن بر روی وقف منفعتی حاصل شود، خمس دارد.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس؛ اقتباس از: سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السابع؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۱۳۷۹؛ اقتباس از: سیدعلی خامنه‌ای، توضیح المسائل آموزشی، ج ۱، درس ۶۷.

۳. آیت‌الله العظمی خویی عَلَيْهِ السَّلَام در حاشیه عروه بنا بر احتیاط واجب می‌فرماید خمس دارد؛ ولی با عموم فتوای ایشان درباره خمس داشتن غیرتکسب که در منهاج و دیگر جاها می‌فرماید، تناسب ندارد.

جهیزیه برای دختر

• آیا به جهیزیه‌ای که برای دختر تهیه می‌شود، خمس تعلق می‌گردد؟^۱

اگر انسان نتواند یکجا جهیزیه دختر را تهیه کند و مجبور باشد که هر سال مقداری از آن را تهیه کند، یا در شهری باشد که معمولاً هر سال مقداری از جهیزیه دختر را تهیه می‌کنند به طوری که تهیه نکردن آن عیب باشد، چنانچه در بین سال از منافع آن سال جهیزیه بخرد، خمس ندارد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مظله العالی و آیات عظام فاضل رحمته العالی، و حید حفظه الله تعالی و مکارم حفظه الله تعالی)

اگر متعارف چنین باشد که انسان جهیزیه دخترش را در سال‌های متعدد به طور تدریجی تهیه کند و در بین سال از منافع آن سال مقداری از جهیزیه مورد احتیاج را بخرد که از شأنش زیاد نباشد و عرفاً تهیه آن مقدار در یک سال جزو مصارف سالانه متعارف او شمرده شود، لازم نیست خمس آن را بدهد. مثلاً در شهری که مرسوم است خانواده‌ها جهیزیه دخترانشان را که در معرض یا آستانه ازدواج هستند، در طی چند سال و به تدریج

۱. سید محمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۷۵ و ۱۷۷۷؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۲۲؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۹۴؛ جواد تبریزی، توضیح المسائل، م ۱۷۸۶؛ جواد تبریزی، استفتائات، ج ۱، س ۸۹۱؛ استفتائات از محضر آیت‌الله العظمی اراکی، ص ۷۰. خمس جهیزیه، س ۱؛ سیدعلی خامنه‌ای، توضیح المسائل آموزشی، ج ۱، درس ۷۰، مورد دوم.

فراهم می‌کنند و تهیه نکردن جهیزیه منافی شأن فرد باشد؛ هرچند به سبب اینکه نتواند در وقتش تهیه کند و این موجب صدمه به آبرویش شود. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

اگر انسان در شهری باشد که معمولاً هر سال مقداری از جهیزیه دختر را تهیه می‌کند، چنانچه در بین سال از منافع آن سال جهیزیه‌ای بخرد و از شأنش زیاد نباشد، خمس آن لازم نیست. (آیات عظام خوبی رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ، نوری حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ، گلپایگانی رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ و صافی حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

اگر نمی‌تواند یک دفعه آن را تهیه کند، ولی می‌تواند تدریجاً در طول چند سال آن را تهیه کند، خمس ندارد. (آیات عظام بهجت رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ و زنجانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

اگر انسان در شهری باشد که معمولاً هر سال مقداری از جهیزیه دختر را تهیه می‌کند، چنانچه در بین سال از منافع آن سال جهیزیه‌ای بخرد، بنا بر احتیاط لازم خمس آن را بدهد. (آیت‌الله العظمی تبریزی رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ)

اگر انسان نتواند یکجا جهیزیه دختر را تهیه کند و مجبور باشد که هر سال مقداری از آن را تهیه کند، یا در شهری باشد که معمولاً هر سال مقداری از جهیزیه دختر را تهیه می‌کند به طوری که تهیه نکردن آن عیب است، چنانچه در بین سال از منافع آن سال جهیزیه بخرد، بنا بر احتیاط خمس دارد. (آیت‌الله العظمی اراکی رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ)

۱. گویا نظر ایشان در استفتائات با توضیح المسائل مطابق نیست: اگر انسان در شهری باشد که معمولاً هر سال مقداری از جهیزیه دختر را تهیه می‌کند،

جهیزیه برای پسر

• آیا پسر در این حکم ملحق به دختر است؟
به جهیزیه دختر ملحق است. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی، فاضل رحمته الله تعالی، بهجت رحمته الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی و زنجانی حفظه الله تعالی)
تهیه لوازم ازدواج پسر در صورتی که این کار در میان مردم رایج باشد و به صورت هزینه معمولی در بیاید، خمس ندارد. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)
به جهیزیه دختر ملحق نیست. (آیت الله العظمی گلپایگانی رحمته الله تعالی)

۵۵

فتاوی

فصل دوم: موارد تعلق خمس

قراردادن جهیزیه دختر اول برای دختر دوم

• اگر چیزی برای جهیزیه دختر اول خریده شود و بعد از ازدواج او، برای دختر دوم کنار گذاشته شود، آیا خمس دارد؟
خمس ندارد. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله تعالی)
در صورتی که تهیه جهیزیه برای دختر دوم

چنانچه در بین سال از منافع آن سال جهیزیه ای بخرد، باید خمس بدهد.

۱. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، س ۳۵۰۳ و ۳۵۰۵؛ سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۱، ص ۳۵۴، س ۳۰؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۷۴۷؛ سیدعلی سیستانی، احکام خمس، م ۳۲؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۲۲؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، س ۳۳۴؛ سیدعلی خامنه ای، توضیح المسائل آموزشی، ج ۱، درس ۷۰، مورد دوم؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، اقتباس از ذیل م ۱۷۷۷؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، س ۱۶۹.

۲. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۳۶، س ۳۵۰۱؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، س ۱۶۹؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۸۷، س ۷۴۴.

نیز لازم باشد، خمس ندارد. (آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه)

آنچه از وسایل زندگی که برای دختر اول تهیه شده است و در منزل مانده است، مشمول خمس است. (آیت الله العظمی گلپایگانی رحمته الله علیه)

تحويل ندادن جهزیه

• چنانچه جهزیه را به سبب ازمدافتادن یا انصراف از ازدواج و مانند این‌ها به دختر ندهند که او مصرف کند، چه حکمی دارد؟^۱ هر جا که تهیه جهزیه معمول و لازم است، خمس ندارد؛ مثلاً دختر در آستانه ازدواج است یا تهیه آن جز به صورت تدریجی، میسر نیست. در غیر این صورت، پرداخت خمس آن واجب است. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله علیه)

در صورتی که از زمان انصراف از پرداخت آن به عنوان جهزیه، تا یک سال صرف در مئونه نشود، خمس آن واجب است. (آیات عظام زنجانی حفظه الله علیه و نوری حفظه الله علیه)

خمس دارد. (آیت الله العظمی وحید حفظه الله علیه)

پول جهزیه

• آیا کنار گذاشتن پول برای خرید جهزیه خمس دارد؟^۲

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتا از سایت به شماره ۲۱۲۹۳، ۱۵ شهریور ۱۳۹۴؛ حسین وحید خراسانی، استفتا از سایت به شماره ۱۰۴۷۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتا از سایت به شماره ۹۴۰۶۱۵۰۰۳۵؛ حسین نوری همدانی، استفتا از سایت به شماره ۲۱۶۸۱.

۲. سید روح الله خمینی، استفتائات، ج ۱، کتاب الخمس، ص ۳۵۳، س ۲۸؛

پول کنار گذاشته شده خمس دارد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مأطلة العالی و آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالى، خویی رحمته الله، تبریزی رحمته الله و گلپایگانی رحمته الله)

در صورتی که بدون این کار نتوانند جهیزیه را تهیه کنند، خمس ندارد. (آیات عظام فاضل رحمته الله، بهجت رحمته الله، صافی حفظه الله تعالى، وحید حفظه الله تعالى، نوری حفظه الله تعالى و زنجانی حفظه الله تعالى)

به پول کنار گذاشته شده برای جهیزیه خمس تعلق می‌گیرد؛ اما اگر زیاد در زحمت باشند، ما خمس آن را به آن‌ها می‌بخشیم. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالى)

سیسمونی^۱

• متعارف است خانوادهٔ دختر همانند جهیزیه، لباس و وسایلی را تحت عنوان سیسمونی فراهم می‌کنند. آیا به این وسایل خمس تعلق می‌گیرد؟ در صورت تعلق خمس، چه کسی و چه زمانی باید آن را پرداخت کند؟^۲

→ سید ابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، م ۱۲۵۳؛ جواد تبریزی، منهج الصالحین، م ۱۲۵۳؛ جواد تبریزی، استفتانات، ج ۱، س ۸۹۱ و ج ۲، س ۷۶۳؛ سید محمد رضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، س ۱۷۲؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۷۴۵؛ محمد تقی بهجت، استفتانات، ج ۳، س ۳۴۹۹؛ توضیح المسائل، م ۱۳۹۱؛ لطف الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۷۵۰؛ حسین وحید خراسانی، سایت، استفتانات خمس، س ۴۶۷؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۱۰؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۳، س ۳۳۴ (البته ظاهراً باید برای هر جهیزیه اجازهٔ خاص گرفته شود)؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئلهٔ فقهی، ج ۲، س ۳۸۰؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۲۲.

۱. شایان ذکر است چنانچه سیسمونی قبل از سر رسید سال خمسی، به کودک یا والدین کودک اهدا شود، حکم هدیه را دارد.

۲. استفتانات موجود در واحد پاسخ به سؤالات جامعه الزهراء قم.

آنچه جزو مخارج خانواده دختر محسوب می‌شود، خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب، *مَنْظَرَةُ الْعَالَمِ*)

اگر تهیه آن از قبل متعارف باشد، به نحوی که اگر از قبل تهیه نکند، برای تهیه اش در موقع خود به سختی می‌افتد، خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی سیستانی، *حَفْظَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ*)

حکم جهیزیه را دارد و خمس ندارد. (آیات عظام بهجت *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهَا* و صافی *حَفْظَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ*)
در صورتی که در آستانه نیاز باشد و تهیه آن جز به صورت تدریجی ممکن نباشد، خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی مکارم *حَفْظَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ*)

چنانچه نتواند یکجا آن را بخرد و ناچار باشد که تدریجاً تهیه کند، متعلق خمس نیست. (آیات عظام نوری *حَفْظَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ* و فاضل *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*)

آنچه به طور متعارف در معرض استفاده در طول سال است یا مصرف می‌شود، خمس ندارد و آنچه زائد است، در آخر سال خمس آن را مالک آن باید بپردازد. (آیت‌الله العظمی تبریزی *رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ*)

حکم پس انداز

الف. پس انداز از روی قناعت؛

ب. پس انداز مسکن.

پس انداز از روی قناعت

- اگر از روی قناعت مقداری از درآمد خود را پس انداز کنیم، آیا به آن خمس تعلق می‌گیرد؟^۱

۱. سیدمحمدکاظم طباطبائی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، ۶۶م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ۱۷۵۶م.

چنانچه یک سال از آن بگذرد، خمس دارد.
(مشهور)

بنا بر احتیاط واجب، خمس دارد.
(آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

پس انداز برای تهیه مسکن

• آیا به پولی که برای تهیه مسکن در طول چند سال کنار گذاشته می شود، خمس واجب می شود؟^۱

خمس دارد. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام و آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، خویی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و تبریزی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

خمس دارد؛ مگر اینکه بعد از سال خمسی، در آینده نزدیک (تا چند روز) در راه مذکور مصرف شود که در این صورت خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب مَأْظَلُهُ اللهُ تَعَالَى)

اگر پولی را برای تهیه چیزهایی مثل مسکن پس انداز کند، در صورتی که با آن پول در یک مرتبه نمی شود آن چیز را خرید و در مدت کمی مثلاً دو سال و سه سال می تواند آن را بخرد و عرفاً

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۷۷؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، س ۲۸۰؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۲، س ۶۷۰؛ محمد تقی بهجت، توضیح المسائل، م ۱۳۹۱؛ لطف الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۷۰۶؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۲۲؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الخمس، م ۱۷؛ سید علی خامنه ای، استفتائات، س ۹۰۹؛ سید ابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، ج ۱، با استفاده از ۱۲۲۸؛ جواد تبریزی، منهج الصالحین، ج ۱، با استفاده از ۱۲۲۸؛ جواد تبریزی، استفتائات، ج ۱، اقتباس از س ۸۳۶؛ حسین وحید خراسانی، سایت: wahidkhorasani.com؛ متن استفتا: بعضی از جوان ها با گرفتن مزد یا حقوق از اداره و قناعت در مصرف، پول برای زفاف یا تهیه منزل جمع آوری می کنند. آیا خمس آن را باید بپردازند؟ پاسخ: اگر پس انداز برای تهیه منزل باشد و در یک سال نتواند منزل مناسب شأن خود را تهیه کند، بنا بر احتیاط واجب، خمس لازم است.

می‌گویند محتاج به آن چیز است و پس انداز کردن هم برای خریدن آن چیز باشد، باز هم خمس ندارد. البته اگر بخواهد بعد از مدت طولانی مثلاً بعد از بیست سال آن چیز را بخرد، به طوری که عرفاً نگویند فعلاً به آن محتاج است، در این صورت پولی که پس انداز کرده است، اگر از یک سال گذشت، خمس دارد. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله علیه)

اگر برای تهیه‌ی منزلی که به آن نیاز دارد، راهی جز پس انداز وجود ندارد و نتواند مسکن را به تدریج تهیه کند، خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی فاضل رحمته‌الله علیه)

اگر راهی جز پس انداز نباشد، خمس ندارد. (آیات عظام نوری حفظه‌الله‌تعالی و زنجانی حفظه‌الله‌تعالی)
چنانچه برای تهیه‌ی خانه‌ی مسکونی در حد شأن خودشان که فعلاً به آن نیاز دارد، راهی به جز طریق مذکور نداشته باشند، به آن خمس تعلق نمی‌گیرد. (آیات عظام گلپایگانی رحمته‌الله علیه و صافی حفظه‌الله‌تعالی)

پول پس انداز چنانچه سال بر آن بگذرد، خمس دارد و در هنگام ضرورت، حاکم شرع می‌تواند ارفاق کند. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه‌الله‌تعالی)

اگر پس انداز برای تهیه‌ی منزل باشد و در یک سال نتواند منزل مناسب شأن خود را تهیه کند، بنا بر احتیاط واجب خمس لازم است. (آیت‌الله العظمی وحید حفظه‌الله‌تعالی)

تهیه تدریجی مسکن

• اگر کسی برای تهیه منزل، سال اول زمین بخرد، سال دوم آهن، سال سوم مثلاً آجر و به همین صورت مصالح منزل را به تدریج تهیه کند، آیا به مصالح مذکور خمس تعلق می‌گیرد؟^۱

اگر راهی جز این نباشد و به مسکن مذکور احتیاج داشته باشد، خمس ندارد. (حضرت امام رحمته الله علیه و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، نوری حفظه الله تعالی و مکارم حفظه الله تعالی)

اگر شخص نمی‌تواند به هنگام نیاز یک باره بخرد، مگر آنکه از درآمد سال‌های بعد به تدریج تهیه کند و برای زمان احتیاج نگهداری کند، آن مقدار که هر سال به اندازه شأن عرفی خود تهیه می‌کند، مؤنه است و خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی)

اگر برای تأمین مخارج زندگی در سال‌های آینده همچون تهیه خانه باشد و بدون این کار نتواند در سال‌های آینده آن را تأمین کند، خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)
اگر هنگام تهیه خانه به عنوان مؤنه برایش ضروری باشد، خمس ندارد؛ ولی اگر برای

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۷۷؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الخمس، م ۱۷؛ سیدعلی خامنه‌ای، توضیح المسائل آموزشی، ج ۱، درس ۷۰، مورد دوم؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۴، س ۵۷۸؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۶۷۴؛ لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۲۰۹؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۲۸؛ جواد تبریزی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۲۸؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۲۸؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۱۳۸۹؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۲۳؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۴۹۹.

احتیاج بعدی تهیه می‌کند و فعلاً به آن نیاز ندارد، خمس دارد. (آیات عظام گلپایگانی رحمۃ اللہ علیہ و صافی حفظہ اللہ تعالیٰ)

اگر مسکن، احتیاج فعلی او باشد و تنها راه خانه‌دار شدن، فراهم کردن تدریجی آن باشد و تهیه تدریجی برای امثال آن فرد معمول باشد، طوری که فراهم نکردن مقدمات خانه‌دار شدن، عرفاً کسر شأن برای فرد و کوتاهی در حق خانواده او و سهل‌انگاری درباره آینده آنان محسوب شود، در این صورت چنانچه به تدریج ساخته شود و در همان سالی که ساختش به پایان می‌رسد ساکن شود، خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظہ اللہ تعالیٰ)

خمس دارد. (آیات عظام خویی رحمۃ اللہ علیہ و تبریزی رحمۃ اللہ علیہ)

در صورتی که در همان سال نیاز نتواند منزل را تهیه کند، تهیه تدریجی بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. (آیت‌الله العظمی وحید حفظہ اللہ تعالیٰ)

فروش زمینی که از درآمد بین سال برای سکونت خریده شده است

• اگر مکلف از درآمد سال، زمینی برای ساخت منزل مسکونی بخرد و بعد از گذشت سال، آن را بفروشد تا پولش را صرف مسکن یا مایحتاجی دیگری کند، آیا پول فروش زمین متعلق خمس است؟^۱

۱. سیدموسی شبیری زنجان، استفتا از سایت به شماره ۲۱۳۳۳، ۱۶ شهریور ۱۳۹۴؛ حسین وحید خراسانی، استفتا از سایت به شماره ۱۰۵۰۴؛ ناصر مکارم شیرازی،

اگر به داشتن منزل شخصی نیاز داشته و برای تهیه آن راه دیگری مثل قرض کردن بدون کسر شأن، جز خرید زود هنگام زمین نداشته است، خمس ندارد. (آیت الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)
خمس دارد. (رهبر معظم انقلاب مُطَلَّعُ الْعَالَمِ و آیت الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

در صورتی که خانه مسکونی مورد نیازش را ندارد، خمس آن را بخشیدیم. (آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

اگر بر آن پول سال بگذرد، باید خمس آن را بدهد. (آیت الله العظمی نوری حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

رهن خانه

• آیا پولی که مستأجر بابت رهن خانه می دهد، با گذشت سال خمس دارد؟
خمس دارد و هر وقت امکان وصول آن باشد، باید خمسش را بدهد. (حضرت امام رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)
اگر از منفعت کسب مستأجر باشد، بر او واجب است بعد از گرفتن آن از موجر، خمسش را بپردازد؛ مگر آنکه برای اجاره در جای دیگر به آن نیاز داشته باشد. در این صورت، پس از رفع نیاز باید خمسش را بپردازد. (رهبر معظم

→ استفتا از سایت به شماره ۹۴۰۶۱۶۰۰۲۲؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتا از سایت به شماره ۵۸۱۰۴۵؛ حسین نوری همدانی، استفتا از سایت به شماره ۲۱۶۹۷.
۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۶۸۷؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، س ۳۴۵۹؛ سیدمحمد رضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، س ۱۰۹؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، مسائل متفرقه خمس، س ۲۱؛ حسین وحید خراسانی، سایت، استفتا به شماره ۹۰۸۶؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، اقتباس از م ۱۷۷۷؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، س ۸۹۸؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۶۸.

انقلاب مَاطَلَهُ الْعَالِي)

احوط مصالحه است. (آیت الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

اگر تهیه منزل برای شخص منحصر به همین راه است، فعلاً خمس ندارد؛ ولی پس از اینکه پول را از راهن گرفت، خمس هر مقدار از پول که در همان سال دریافت، در مئونه صرف نشد، باید پرداخت شود. (آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه)

اگر تحصیل خانه‌ای که به آن نیاز دارد، بدون پرداخت این وجه بر حسب متعارف ممکن نباشد، جزو مئونه است و خمس به آن تعلق نمی‌گیرد؛ ولی اگر در سال استرداد آن، در تهیه خانه مورد نیاز یا در مئونه دیگر مصرف نشد، احتیاطاً در آخر سال خمس آنچه از آن در مئونه صرف نشده است، پرداخت شود. (آیت الله العظمی صافی حفظه الله)

اگر بدون این پول، نیاز مسکن شخص تأمین نمی‌شود، این قرض خمس ندارد؛ حتی اگر چند سال در دست صاحب منزل باقی بماند. (آیات عظام بهجت رحمته الله علیه و زنجانی حفظه الله)

در صورتی که به آن منزل احتیاج دارد و بدون این مبلغ نمی‌تواند آن را اجاره کند، به این مبلغ خمس تعلق نمی‌گیرد. (آیت الله العظمی وحید حفظه الله)

خمس ندارد؛ اما اگر آن را پس گرفت، فرصت دارد تا سال خمسی آن را مصرف کند و چنانچه باقی بماند، خمس دارد. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله)

اگر از درآمد بین سال، قرض داده باشد،

فعلاً چیزی بر او نیست؛ اگرچه چند سال هم گذشته باشد؛ ولی وقتی مدیون دین را ادا کرد، مرتهن باید خمس آن را بدهد. (آیت الله العظمی گلپایگانی رحمته الله علیه)

پولی که بابت رهن منزل به عنوان قرض به موجر پرداخت می‌کند، از مئونه محسوب نمی‌شود و مانند سایر مطالبات است. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالى)

خمس حج

خمس پول حج

• هم‌اکنون کسانی که قصد تشریف به حج یا عمره را دارند، باید برای حفظ نوبت، مبلغ مقرری را به بانک سپارند که این مبلغ مطابق قرارداد مضاربه است و سودی نیز به آن تعلق می‌گیرد. زمانی که پس از حدود چند سال نوبت تشریف آن‌ها فرا می‌رسد، اصل پول و سود آن را دریافت می‌کنند و به سازمان حج و زیارت می‌سپارند و به عمره یا حج مشرف می‌شوند. حال با توجه به اینکه سپردن پول به بانک، مقدمه رفتن به حج یا عمره است و چنانچه کسی این پول را به بانک نسپارد، نوبتی برای رفتن به عمره یا حج نخواهد داشت و اکنون طریق رفتن به حج نیز همین است، آیا به اصل پول و سود آن خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟^۱

اگر در همان سال خمسی سپرده‌گذاری به حج می‌رود، خمس ندارد. اگر نوبت حج بعد از سال خمسی است، مبلغ سپرده اگر از درآمد کسب غیرمخمس بوده است، خمس دارد. سود حاصل شده نیز اگر پیش از سال عزیمت به سفر حج قابل وصول نبوده است، جزو درآمد سال وصول محسوب است که اگر در همان سال به حساب هزینه سفر حج محسوب شود، خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب رَأَظَلَهُ اللهُ الْعَالِي)

چنانچه بر اصل پول سال بگذرد، یعنی از وقت به دست آوردن پولی که به بانک سپرده است سال گذشته باشد، باید خمس آن را بپردازد. درباره مقداری که زیادتر از اصل پول به آن‌ها می‌دهند، اگر در همان سال به حج یا عمره بروند، چیزی بر آن‌ها نیست. (آیت‌الله العظمی تبریزی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)

به اصل پول خمس تعلق می‌گیرد و نیز به سود آن، اگر از طریق معامله شرعی، ملک صاحب پول شده است. بله، اگر حج بر او مستقر شده و راه دیگری برای رفتن به حج در سال ثبت نام نداشته باشد، خمس به آن تعلق نمی‌گیرد. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)
 افرادی که برای تشریف به حج یا عمره ثبت نام می‌کنند و در همان سال توفیق تشریف پیدا نمی‌کنند، باید خمس اصل پول و سود مربوط به سال‌های سابق آن پول را بپردازند؛ مگر افرادی که حج بر آن‌ها مستقر شده است و برای خرید فیش تمکن ندارند. (آیت‌الله العظمی فاضل رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)

هرگاه این پول از درآمد همان سالی باشد که نام‌نویسی کرده است، نه به خود آن خمس تعلق می‌گیرد و نه به سود آن. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه الله)

در ثبت نام جدید عمره، اصل پول و سود آن خمس دارد؛ ولی در حج، اصل پول و سود آن خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی صافی حفظه الله)
در حج واجب یا عمره‌ای که به وسیله‌ای بر خود واجب کرده است، خمس پول واجب نیست و در حج یا عمره مستحب، واجب است. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله)

اگر همان سالی که مستطیع شده است، آن پول را برای انجام حج در نوبت خود به حساب ریخته است، آن پول جزو مؤونه و مخارج آن سال محسوب می‌شود و خمس ندارد؛ ولی اگر در سال یا سال‌های قبل، مستطیع بوده و به تأخیر انداخته و به حساب نریخته است، باید خمس آن را بدهد. در عمره نیز اگر به طور متعارف یک مرتبه یا هر چند سال یک مرتبه باشد، پولی که به حساب ریخته است، خمس ندارد؛ اما سودی که می‌گیرد، از ارباح آن سالی است که آن را تحویل می‌گیرد و اگر تا آخر سال خمسی خود، آن را در مخارج لازم زندگی اش خرج کرد، خمس ندارد و اگر بماند و سال بر آن بگذرد، خمس دارد. (آیت‌الله العظمی نوری حفظه الله)

اصل سپرده خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته علیه)

پولی که برای نام‌نویسی حج به بانک یا

سازمان حج داده است، در صورتی که در همان سال خمسی به حج مشرف نشود، متعلق خمس است و اگر سودی به آن مبلغ تعلق بگیرد، سودی که مربوط به همان سال خمسی تشریف به حج است، خمس ندارد و سود سال‌های قبل متعلق خمس است. (آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِی)

خمس پول عمره

• کسی برای عمره مفرده ثبت نام کرده است و بردن او به عمره قطعی است. او برای رفتن به ناچار باید پولی به حساب بریزد؛ ولی در سال بعد نوبتش می‌شود و به عمره مشرف خواهد شد. آیا سر سال خمسی به این پول که به حساب سازمان حج و زیارت واریز شده است، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟^۱

خمس واجب نیست. (رهبر معظم انقلاب مَرْطَلَهُ الْعَالِی و آیات عظام بهجت حُجَّتِی، صافی حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِی، مکارم حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِی و نوری حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِی)
خمس دارد. (آیات عظام تبریزی حُجَّتِی و سیستانی حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِی)

خمس پول را باید بدهد؛ مگر اینکه دیگر نتواند پول را از سازمان حج پس بگیرد که در این صورت خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی فاضل حُجَّتِی)

چنانچه یک سال از به‌دست‌آوردن آن

۱. محمد رضا محمودی، مناسک حج؛ محشی، ص ۸۰، س ۱۴۳۸؛ حسین وحید خراسانی، سایت: <http://wahidkhorasani.com>

پول گذشته است، باید خمس آن را بدهد.
(آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالى)

پولی که برای نام‌نویسی عمره به بانک یا سازمان حج داده است، در صورتی که در همان سال خمسی به عمره مشرف نشود، متعلق خمس است و اگر سودی به آن مبلغ تعلق بگیرد، سودی که مربوط به همان سال خمسی تشریف به عمره است، خمس ندارد و سود سال‌های قبل متعلق خمس است. (آیت‌الله العظمی وحید حفظه الله تعالى)

سپرده‌های حج و عمره و خمس آن

• آیا به سپرده‌های حج و عمره و سود آن‌ها خمس تعلق می‌گیرد؟^۱

خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

در فرض سؤال، چنانچه بر اصل پول سال بگذرد، یعنی از وقت به دست آوردن پولی که به بانک سپرده‌اند یک سال بگذرد، باید خممش را بپردازند. درباره مقدار مقداری که زیادتر از اصل پول به آن‌ها می‌دهند، اگر در همان سال به حج یا عمره بروند، چیزی بر آن‌ها نیست. والله العالم.
(آیت‌الله العظمی تبریزی رحمته الله علیه)

اگر در همان سال خمسی سپرده‌گذاری به حج یا عمره می‌روند، خمس ندارد؛ ولی اگر نوبت حجشان پس از آن سال خمسی است، اصل پول خمس دارد؛ لکن سود حاصل اگر پیش از سال عزیمت قابل وصول نباشد، جزو

۱. محمدرضا محمودی، مناسک حج؛ محشی، ص ۶۲۱، س ۱۳۵۵.

درآمد سال وصول محسوب است. اگر این سود در همان سال، هزینه سفر محسوب شود، خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب، عَظَمَةُ الْعِلْمِ)

به اصل پول خمس تعلق می‌گیرد و نیز به سود آن، اگر از طریق معامله شرعی، ملک صاحب پول شده باشد. بله، اگر حج بر آن‌ها مستقر شده باشد و راه دیگری برای رفتن به حج در سال ثبت نام نداشته باشند، خمس به آن تعلق نمی‌گیرد. (آیت‌الله العظمی سیستانی عَظَمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

و جوب خمس معلوم نیست؛ هر چند احتیاط خوب است. درباره سود آن، اگر با آن پول معاملات شرعی با رعایت شروطش انجام شود و سود طبق قرارداد باید در موقع تحویل اصل پول پرداخت شود، سود مذکور از منافع سال وصول است که اگر در همان سال صرف مئونه شود، خمس ندارد و اگر باقی بماند، آن هم خمس دارد. (آیت‌الله العظمی صافی عَظَمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

افرادی که برای تشریف به حج یا عمره ثبت نام می‌کنند و در همان سال توفیق تشریف پیدا نمی‌کنند، باید خمس اصل پول و سود مربوط به سال‌های سابق آن را بپردازند؛ مگر افرادی که حج بر آن‌ها مستقر شده و برای خرید فیش تمکن ندارند. (آیت‌الله العظمی فاضل عَظَمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

هرگاه این پول از درآمد همان سالی باشد که نام‌نویسی کرده است، نه به اصل آن خمس تعلق می‌گیرد و نه به سودش. (آیت‌الله العظمی مکارم عَظَمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

اگر همان سالی که مستطیع شده است،

آن پول را برای انجام حج در نوبت خود به حساب ریخته است، آن پول جزو مخارج آن سال محسوب می‌شود و خمس ندارد؛ ولی اگر در سال‌های قبل مستطیع بوده است و به تأخیر انداخته و به حساب ریخته است، باید خمس آن را بدهد. در عمره نیز اگر به طور متعارف یعنی یک مرتبه یا در چند سال یک مرتبه باشد، پولی که به حساب ریخته است، خمس ندارد؛ اما سودی که می‌گیرد، از ارباح آن سالی است که آن را تحویل می‌گیرد و اگر تا آخر سالِ خمسِ خود، آن را در مخارج لازم زندگی خرج کرد، خمس ندارد و اگر بماند و سال بر آن بگذرد، خمس دارد. (آیت‌الله العظمی نوری حفظه الله تعالی)

خمس پولی که در سال بعد تشریف عمره دارد

• شخصی برای عمره مفرده ثبت‌نام کرده است. در حالی که تشریف او در سال ثبت‌نام قطعی بوده، در سال بعد به او نوبت رسیده است. آیا سر سالِ خمس، به پول واریز شده خمس تعلق می‌گیرد؟^۱

در فرض سؤال، خمس واجب نیست. (آیات عظام بهجت رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)

باید آن را تخمیس کند. والله العالم. (آیت‌الله العظمی تبریزی رحمته الله علیه)

۱. محمد رضا محمودی، مناسک حج؛ محشی، ص ۶۲۱، س ۱۳۵۶.

سود حاصل شده اگر پیش از سال عزیمت قابل وصول نبوده است، جزو درآمد سال وصول محسوب می‌شود که اگر در همان سال هزینه سفر محسوب شود، خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب مُرَاطَلَةُ الْعَالِي)

خمس دارد. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى) افرادی که برای تشریف به حج یا عمره ثبت نام می‌کنند و در همان سال توفیق تشریف پیدا نمی‌کنند، باید خمس اصل پول و سود آن در سال‌های سابق را بپردازند؛ مگر افرادی که حج بر آن‌ها مستقر شده است و برای خرید فیش تمکن ندارند. (آیت‌الله العظمی فاضل حَرَمِ الْعَالِيَةِ)

حکم سود سپردها

• سودی که سازمان حج و زیارت به سپرده‌های مردم می‌دهد، چه حکمی دارد؟^۱ سود حاصل شده از معامله مضاربه‌ای، برای سپرده‌گذار حلال است. (رهبر معظم انقلاب مُرَاطَلَةُ الْعَالِي)

اگر بعد از پایان کار، سود را با چیزی معامله کنند، اشکال ندارد. نیز اگر زائد را صدقه دهند، با اجازه از حاکم شرع، علی‌الاحوط. (آیت‌الله العظمی بهجت حَرَمِ الْعَالِيَةِ)

با توجه به اینکه فهم افراد ثبت‌نام‌کننده از موضوع قرارداد و عمل به آن طبق عقود شرعی متفاوت است، حکم مسئله مختلف است. (آیت‌الله العظمی تبریزی حَرَمِ الْعَالِيَةِ)

۱. محمد رضا محمودی، مناسک حج؛ محشی، ص ۶۲۱، س ۱۳۵۷.

چنانچه به انجام دادن معامله شرعی اطمینان ندارند، باید دریافت مبلغ اضافه بر اصل پول را شرط نکنند و خود را طلبکار ندانند. اگر به حج رفتند، فقط مقداری را که سازمان حج و زیارت از آنان می‌گیرد (مانده هزینه‌ها)، به حساب حج و زیارت واریز کنند و اگر به حج نرفتند و مبلغ زیادی به آنان داده شد، با آن مبلغ، مانند مال مجهول‌المالک رفتار کنند. اگر واقعاً مضاربه‌ای صورت بگیرد و شروط آن رعایت بشود، هرچند عقد کتبی باشد، اشکال ندارد و سود حاصل شده حلال است؛ ولی باید سهم هرکدام از عامل و مالک به عنوان درصدی از «سود» تعیین شود، نه درصدی از «سرمایه». (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)

اگر صاحب پول، پول را به بانک بدهد و بانک را وکیل کند که پول را در تجارت شرعی به کار گیرد و سود تجارت را بر اساس توافق موجود تقسیم کنند، مانع ندارد؛ ولی اگر پول را به صورت «قرض به شرط سود» در بانک بگذارد، ربا و حرام است و اگر به عنوان مثلاً مضاربه بگذارد که اصل پول به او داده شود، مضاربه باطل است. والله العالم. (آیت‌الله العظمی صافی حفظه الله تعالی)

چنانچه بین صاحب پول و بانک، این عمل به قصد مضاربه انجام گیرد، صحیح است و سود حاصل شده مشروع است. در صورتی که به قصد مضاربه نباشد، چنانچه شرط زیاده و منفعت نشده باشد، باز سود حاصل شده اشکالی

ندارد. (آیت‌الله العظمی فاضل رحمته‌الله‌علیه)
در صورتی که مطابق یکی از عقود شرعی
عمل شود و سودی به صاحب پول بدهند،
اشکالی ندارد. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه‌الله‌علیه)
در صورتی که دهندگان پول به این موضوع
راضی باشند و با آگاهی آنان باشد، اشکال
ندارد. (آیت‌الله العظمی نوری حفظه‌الله‌علیه)

بیمه

پول پرداخت شده به بیمه

- آیا به پولی که به شرکت بیمه بابت بیمه
عمر پرداخت می‌شود، خمس تعلق می‌گیرد؟
بیمه عمر بر دو قسم است:
الف. تملیکی: شخص مبالغی را به ملکیت
شرکت بیمه در می‌آورد، به شرط اینکه شرکت
بیمه به تعهداتی ملتزم شود؛ از جمله پرداخت
مبالغی بعد از فوت بیمه شده. پول دریافتی
خمس ندارد. (تمام مراجع عظام تقلید)
ب. سرمایه‌گذاری: ^۱ شرکت بیمه بر اساس

۱. ناصر مکارم شیرازی، سایت، بخش منافی که خمس ندارد، س ۸، به شماره
۹۴۰۱۰۴۳؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۷۲۸؛ محمدتقی
بهجت، استفتانات، ج ۳، س ۳۵۶۸؛ سیدعلی خامنه‌ای، اقتباس از سایت،
استفتانات جدید؛ حسین نوری همدانی، استفتا از سایت به شماره ۲۱۵۰۶؛
جواد تبریزی، استفتا از سایت؛ سیدموسی شبیری زنجان، استفتا از سایت
به شماره ۲۰۴۶۰، ۱ شهریور ۱۳۹۴.

۲. حکم بیمه‌هایی که فرد به صورت تملیک، پول را به شرکت بیمه نمی‌دهد،
بلکه برای سرمایه‌گذاری می‌دهد و شرکت بیمه هم در قبال این
سرمایه‌گذاری پرداخت سود و خدمات بیمه را متعهد می‌شود، چیست؟
برگشت بیمه در این گونه بیمه‌ها به مشارکت، مضاربه، جعاله، اجاره یا مانند
آن است؛ لذا چنانچه شروط مربوط به آن عقد رعایت شود، اشکالی ندارد.
(سیدعلی سیستانی، استفتانات، س ۳۴۴)

وکالتی که از بیمه‌شوندگان دارد، سرمایه‌ای را که از افراد دریافت می‌کند، در فعالیت‌های اقتصادی سودآور حلال مطابق با عقود اسلامی سرمایه‌گذاری می‌کند تا سودی به دست آید. خمس اصل سرمایه و سودش بر عهده فرد بیمه‌شده است. (رهبر معظم انقلاب، مَنَظَلَةُ اللَّهِ عَلَيَّ و آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللَّهُ عَلَيَّ و نوری حَفَظَهُ اللَّهُ عَلَيَّ)

چنانچه سود آن بر اساس کار اقتصادی سالم با آن سرمایه باشد، حلال است و خمس دارد؛ اما اصل سرمایه اگر قابل برداشت نیست، فعلاً خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللَّهُ عَلَيَّ)

اگر سال بگذرد، خمس دارد. (آیت‌الله العظمی تبریزی حَفَظَهُ اللَّهُ عَلَيَّ)

خمس حق بیمه برای کسی که بیمه عمر در شانش باشد، واجب نیست. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللَّهُ عَلَيَّ)

کسی که با بیمه عمر قرارداد بسته است ماهانه مبلغی پرداخت کند که بعد از مرگ او، بازماندگانش از مستمری و حقوق برخوردار باشند،

۱. برخی از شرکت‌های بیمه خصوصی، در ضمن عقد بیمه عمر قرارداد می‌کنند که مثلاً با دریافت مبلغ سالانه یک میلیون تومان طی پانزده سال، شخصی را بیمه کنند. چنانچه شرکت مزبور مدعی سرمایه‌گذاری در امور بازرگانی یا بازار بورس باشد و تعهد کند که مبلغی را به‌عنوان سود قطعی به بیمه‌گذار بپردازد و در صورتی که در هر مقطع، شخص به هر دلیل فوت کند، مبلغی قطعی مثلاً ۴۰ میلیون تومان به ورثه پرداخت کند و در صورت فوت‌نکردن و پرداخت حق بیمه به‌مدت پانزده سال، مبلغ ۲۰۰ میلیون تومان بپردازد، آیا پرداخت وجه به شرکت مزبور و دریافت مبالغ فوق بدین شکل وجهت شرعی دارد؟

قرارداد بیمه به‌نحو مذکور در سؤال، صورت شرعی ندارد؛ ولی اگر قرارداد شرکت یا مضاربه بین بیمه‌شونده و بیمه‌کننده منعقد شود، اشکال ندارد و هریک از دو قرارداد یادشده، احکام و آثار شرعی خاص خود را دارد. (سیدعلی خامنه‌ای، استفتای شماره ۳۹۰۶۱۱)

چنانچه بیمه با شروطش منعقد شده باشد، جزو
مئونه است. (آیت‌الله‌العظمی بهجت رحمته‌الله‌علیه)

خمس خسارت دریافتی از بیمه

• آیا به مالی که شرکت‌های بیمه بر اساس
قرارداد برای جبران خسارت به بیمه‌شده
پرداخت می‌کنند، خمس تعلق می‌گیرد؟^۱
پولی که شرکت‌های بیمه به فرد بیمه‌شده
پرداخت می‌کنند، خمس ندارد. (رهبر معظم
انقلاب مدظله‌العالی)

در صورتی که از مخارج سال اضافه بیاید،
خمس دارد. (آیت‌الله‌العظمی فاضل رحمته‌الله‌علیه)

خمس بیمه تکمیلی

پول بیمه درمانی

• شخصی از درآمد بین سال، هزینه تحصیل
فرزندش را به دانشگاه می‌پردازد و محل کارش
طبق وعده قبلی، ۸۰ درصد آن هزینه را به ایشان
پس می‌دهد. همچنین فردی هزینه درمان
خود را به بیمارستان پرداخت می‌کند و شرکت
بیمه ۸۰ درصد هزینه را طبق تعهد به ایشان
پس می‌دهد. حال اگر فرد مذکور پولی را که
از محل کار یا بیمه دریافت کرده است، مصرف
نکرده باشد و سال خمسی او به پایان برسد، آیا
این پول خمس دارد؟

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام خمس، س ۱۰۷؛ محمد فاضل لنکرانی،
جامع المسائل، ج ۱، ص ۲۱۶، س ۸۶۳.

در فرض سؤال، خمس دارد. (رهبر معظم انقلاب مَظَلَّةُ الْعَالِي)^۱

• اگر این پول مثل بیمه عمر باشد که بیمه سرمایه‌گذاری است نه تملیکی، آیا باز هم خمس ندارد؟

در صورتی که هزینه پرداختی از درآمد کسب باشد و پولی که شخص از بیمه می‌گیرد، بعد از سال خمسی باشد، خمس دارد. (رهبر معظم انقلاب مَظَلَّةُ الْعَالِي)^۲

• پولی که در برابر هزینه‌های درمانی می‌دهد (بیمه تکمیلی)، خمس دارد یا خیر؟
مطلقاً خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب مَظَلَّةُ الْعَالِي)^۳

مبالغ پرداخت شده به بیمه

• آیا خمس به بیمه‌های عمر و پس‌انداز تعلق می‌گیرد؟ درباره بیمه آتش‌سوزی و حوادث چطور؟ چه کسی باید این خمس را بدهد: بیمه‌گذار، ذی‌نفع، بیمه‌شده یا بیمه‌گر؟ آنچه طبق قرارداد بیمه، بیمه‌گذار به‌عنوان حق بیمه به‌تدریج یا یکجا به بیمه‌گر می‌پردازد، اگر از درآمد همان سال پرداخت باشد، جزو مئونه اوست و خمس ندارد و آنچه از بیمه‌گر در پایان مدت یا در وقت حصول شرطی دریافت می‌کند که پرداخت خسارت

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام خمس، س ۱۰۸.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، استفتا از سایت به شماره ۵۱۰۰۶۲ و احکام خمس، س ۱۰۸.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۸۷۶.

موکول به آن شده است، جزو درآمد کسب نیست و خمس ندارد. اما شغل بیمه‌گر نوعی تجارت است؛ بنابراین آنچه او از بیمه‌گذاران بابت حق بیمه دریافت می‌کند، جزو درآمد سالانه‌اش محسوب است که در زائد بر مئونه سالش خمس دارد. ضمناً خسارت‌هایی که در طول سال، بیمه به بیمه‌گذاران طبق قرارداد می‌پردازد نیز جزو مئونه قرارداد بیمه است که از اصل مبالغ دریافتی از بیمه‌گذاران بابت حق بیمه کسر می‌شود و باقی‌مانده در سر سال، برای او سود محسوب می‌شود که باید خمس آن را بپردازد و بیمه‌گذار در این باره تکلیفی ندارد. (رهبر معظم انقلاب، *مَنَظِلَةُ الْعَالِ*)^۱

مئونه

مقصود از مئونه

• مقصود از مئونه که خمس ندارد، چیست؟
 مراد از مئونه، هزینه‌ها و مخارج زندگی است. مئونه‌ها دو نوع است:
 الف. مئونه تحصیل درآمد یا هزینه‌های کسب و کار:^۲ منظور از مئونه تحصیل درآمد (مخارج کسب و کار) تمامی مصارف و هزینه‌هایی است که انسان در راه کسب درآمد انجام می‌دهد و بدل و مایزای خارجی ندارد و در حکم تلف

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام خمس، س ۱۰۶.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعلیقات، کتاب الخمس، ۶۱م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ۱۷۷۴م.

است؛ مانند اجرت شاگرد، باربر، دلال، نویسنده و پاسبان و نیز اجاره مغازه، مالیات و سایر مخارج مصرفی این‌چنینی که در حکم تلف محسوب می‌شود. (تمام مراجع عظام تقلید)

ب. مئونه سال^۱: به آن، مئونه یا مخارج زندگی خانوادگی نیز گفته می‌شود. این نوع مئونه را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد: ۱. کالاهای مصرفی و آنچه عینش مصرف می‌شود؛ مثل حبوبات و خوردنی‌های موجود در یخچال.

۲. کالاهای ثابت و غیرمصرفی که عینش باقی است و از منافعش استفاده می‌شود؛ مانند خانه مسکونی و هر نوع اثاث منزل.

۳. هزینه‌های جاری زندگی: مانند هدایا و جوایزی که فرد به دیگران می‌دهد، صدقاتی که به فقرا می‌پردازد، انفاقاتی که به دیگران می‌کند، مخارجی که صرف پذیرایی از مهمانان می‌کند، مبالغی که در سفرهای زیارتی یا تفریحی هزینه می‌کند، مبلغی که بابت ادای نذرو کفارات می‌دهد، پولی که بابت ادای بدهی مربوط به مخارج خود و خانواده‌اش پرداخت می‌کند، مالی که صرف هزینه ازدواج اولاد یا تحصیل آن‌ها یا معالجه و درمان بیماری‌های خود و خانواده‌اش می‌کند، دیه یا مالی که به‌عنوان غرامت خسارت وارد شده به اموال دیگران می‌دهد. (تمام مراجع عظام تقلید)

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، ۶۱م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ۱۷۷۵م.

نقص وسایل کار

• آیا نقص وارد شده بر ابزار کار به منظور تحصیل درآمد، جزو مئونهٔ تحصیل درآمد است؟^۱

نقص و استهلاکی که در راه کسب درآمد بر ابزار کسب محسب وارد می‌شود، مانند استهلاک وارد شده بر کارگاه‌های صنعتی و وسایل آن، ابزارآلات خیاطی، اره و وسیلهٔ نقلیه‌ای که با آن بار یا مسافر حمل می‌شود، مئونهٔ کسب و کار شمرده می‌شود؛ پس هرگونه نقصی که بر این اشیا به سبب استفادهٔ کسبی از آن‌ها در بین سال وارد می‌شود، با درآمد سال جبران می‌شود. برای مثال، فردی اتومبیلی را به مبلغ دومیلیون تومان از مال محسب می‌خرد و آن را به مدت یک سال به مبلغ پانصد هزار تومان به اجاره می‌دهد. این مبلغ تا سر سال خمسی باقی می‌ماند. قیمت ماشین در انتهای سال خمسی به سبب استفاده، یک میلیون و هشتصد هزار تومان شده است. در این هنگام، تنها پرداخت خمس سیصد هزار تومان واجب است و دویست هزار تومان دیگر، جزو مئونهٔ تحصیل درآمد محسوب می‌شود. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مدظله العالی و آیات عظام خوبی رحمته الله علیه،

۱. سیدروح الله خمینی، توضیح المسائل، ص ۶۳۲، س ۴۸؛ سید ابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل؛ محشی حضرت امام، ج ۲، ص ۸۰۷، ذیل س ۴۸؛ سیدمحمد رضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۳۸۲، س ۳۳۴؛ محمدفاضل لنکرانی، جامع المسائل، ص ۱۷۴، س ۶۹۶ و ج ۱، ص ۲۰۷، س ۸۲۴؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ص ۳۹۳، اقتباس از م ۱۳۸۲؛ لطف الله صافی، جامع الأحکام، ج ۱، ص ۱۵۱، س ۵۳۳؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتائات جدید.

گلیایگانی رحمۃ اللہ علیہ، سیستانی حفظہ اللہ علیہ، تبریزی رحمۃ اللہ علیہ،
فاضل رحمۃ اللہ علیہ، وحید حفظہ اللہ علیہ، بهجت رحمۃ اللہ علیہ و
صافی حفظہ اللہ علیہ)

اگر با ابزار فرسوده نمی‌تواند کار خود را ادامه
بدهد، مقداری از درآمد که آن را صرف جبران
فرسودگی می‌کند، جزو مئونه است و خمس
ندارد. (آیت‌الله العظمی نوری حفظہ اللہ علیہ)

۸۱

فصل دوم: موارد تعلق خمس

شروط مئونه

• مخارج زندگی با چه شروطی مئونه محسوب
می‌شود؟

در صورت وجود شروط زیر، مئونه محقق
می‌شود:

۱. با درآمد و منافع بین سال باشد؛
۲. متعارف و در حد شأن فرد و خانواده‌اش
باشد؛

۳. مصداق اسراف و تبذیر و سایر مصارف
حرام نباشد؛

۴. شخص به آن محتاج باشد و محل استفاده
یا در معرض استفاده (بنا بر اختلافی که خواهد
آمد) فرد در اثنای سال باشد؛

۵. در کالاهای مصرفی مثل آذوقه منزل لازم است
تا انتهای سال مصرف شده باشد و همچنین در
هزینه‌های جاری زندگی، لازم است تا انتهای سال،
آن هزینه واقع شده باشد. (تمام مراجع عظام تقلید)

۱. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، ۶۱م؛
سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ۱۷۷۵م؛
سید علی خامنه‌ای، توضیح المسائل آموزشی، ج ۱، درس ۶۸.

ملاک مؤونه

الف. در معرض استفاده بودن؛

ب. استفاده فعلی.

• اگر کالایی که به آن نیاز بوده، در معرض استفاده باشد و اتفاقاً در همان سال خرید استفاده نشود، آیا خمس دارد؟^۱

اگر در موقع خرید به آن احتیاج بوده و اتفاقاً استفاده نشده است، خمس ندارد.

(حضرت امام رحمته علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مأظله العالی و آیات عظام فاضل رحمته علیه السلام، تبریزی رحمته علیه السلام، مکارم حفظه الله تعالی، صافی حفظه الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی، بهجت رحمته علیه السلام و گلپایگانی رحمته علیه السلام)

اگر داشتن آن‌ها عرفاً ضروری باشد و نداشتن آن‌ها نقص محسوب شود، خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی خویی رحمته علیه السلام)

معیار در خمس نداشتن اشیای منزل، کتاب‌ها، لباس‌ها و مانند آن که با درآمد بین سال تهیه شده است، احتیاج به آن‌ها و استفاده از آن‌ها تا قبل از فرارسیدن سال خمسی است و صرف اینکه در معرض احتیاج باشد بدون استفاده، موجب معافیت از خمس نیست؛ مگر آنکه تهیه نکردن آن قبل از وقت نیاز به آن، موجب کسر شأن باشد

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتائات، ج ۱، س ۳۲ و ۳۸ و ۴۱؛ جواد تبریزی، استفتائات، ج ۲، س ۸۲۴؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۷۳۱؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۹۰۸ و ۹۰۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، س ۳۳۰؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، س ۳۴۳۵ و ۳۴۳۶؛ لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۷۰۴؛ حسین نوری همدانی، استفتائات، ج ۱، س ۲۶۷؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۱۹؛ سیدمحمد رضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، م ۱۱۳؛ سیدابوالقاسم خویی، استفتائات، س ۴۰۰؛ حسین وحید خراسانی، سایت، احکام خمس، س ۳۶۱.

یا تهیه آن وسیله در وقت نیاز احتمالی به آن در
اثنای سال، غیرممکن یا دشوار و موجب عسر و
سختی خیلی زیاد (حرج) شود. (آیت الله العظمی
سیستانی حفظه الله تعالى)

آنچه از وسایل زندگی خریده شده ولی در طول
سال به هر علتی استفاده نشده است، خمس به
آن تعلق می‌گیرد. (آیت الله العظمی وحید حفظه الله تعالى)

۸۳

فقه
رهبر

فصل دوم: موارد تعلق خمس

خمس مال در صورت مصرف غیرمتعارف در کارهای خیر

• اگر فردی اموالش را به طور غیرمتعارف در
کارهای خیر مصرف کند، آیا خمس دارد؟ مثلاً
تمام درآمد سالش را صرف آبادانی مساجد کند.
مقداری که برای او غیرمتعارف محسوب
شود، بنا بر احتیاط واجب خمس دارد.
(آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالى، تبریزی رحمته الله علیه و
وحید حفظه الله تعالى)

اگر متعارف باشد ولی حد وسط از متعارف را
مراعات نکند، خمس دارد. (حضرت امام رهبر)
خمس ندارد. (آیت الله العظمی خویی رحمته الله علیه)
اگر هزینه مطابق شأنش بوده است، خمس
ندارد. (آیت الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)
در صورتی که مصرف لایق به شأن باشد و
اسراف و سفاهت صدق نکند، خمس ندارد؛

۱. سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، م ۱۲۱۷؛ جواد تبریزی، منهاج
الصالحین، م ۱۲۱۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۱۷؛ سیدعلی
سیستانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۱۷؛ محمدتقی بهجت، جامع المسائل، ج ۲،
ص ۱۵۳؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، م ۱۱؛ محمدعلی
اراکی، بخش استفتائات، قسمت خمس، ص ۵۴۰.

هرچند حد وسط در مصرف لایق به شأن رعایت نشود.^۱ (آیات عظام گلپایگانی رحمۃ اللہ علیہ، صافی حفظہ اللہ علیہ و بهجت رحمۃ اللہ علیہ)

خمس کالاهای مصرفی زندگی که عینش مصرف می شود

• آیا به کالاهای مصرفی زندگی مثل مواد خوراکی، عطر و لوازم بهداشتی، اگر در سر سال زیاد بیاید، خمس تعلق می گیرد؟^۲ این کالاها دو نوع است:

الف. کمتر از آن را نمی توانسته تهیه کند
اگر کالاهای مصرفی زندگی مثل مواد خوراکی، عطر و لوازم بهداشتی (خمیردندان، شامپو و صابون) که در سر سال زیاد می آید، چنانچه فرد نمی توانسته کمتر از آن مقدار را تهیه کند و به تعبیری، مقدار خرید شده کمترین مقداری است که از نظر کمیت در بازار فروخته می شود، خمس ندارد؛ مثلاً کوچک ترین عطر موجود در بازار را برای استفاده اش خریده است. (آیت الله العظمی سیستانی حفظہ اللہ علیہ)

بله، اگر بر آن سال بگذرد، باید خمسش پرداخت شود. (آیت الله العظمی نوری حفظہ اللہ علیہ)

۱. محمدتقی بهجت، جامع المسائل، ج ۲، ص ۱۵۳؛ لطف الله صافی، هداية العباد، ج ۱، ص ۲۷۷، ۱۶۲۵م، سیدمحمد رضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ص ۳۲۴، ۱۶۲۶م.

۲. حسین وحید خراسانی، استفتا از سایت به شماره ۱۰۵۰۷؛ سیدعلی خامنه ای، استفتا از سایت به شماره ۵۸۱۰۷۱؛ سیدموسی شبیری زنجانی، استفتا از سایت، به شماره ۲۱۳۳۶، ۱۶ شهریور ۱۳۹۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتا از سایت به شماره ۹۴۰۶۱۶۰۰۳۸؛ حسین نوری همدانی، استفتا از سایت به شماره ۲۱۶۹۸.

بنا بر احتیاط واجب، باید خمس باقی مانده را بدهد. (آیت الله العظمی وحید خنطه الله تعالی)

هر مقدار از مواد غذایی که از درآمد کسب خریده شده است و تا سر سال خمسی باقی بماند و مصرف نشود، یک پنجم قیمت آن را به نیت خمس بپردازد. (رهبر معظم انقلاب، مَنَظَرُهُ الْعَلِيّ)

اگر ارزش مالی دارد، پرداخت خمس آن واجب است. (آیت الله العظمی زنجانی خنطه الله تعالی)
چنانچه مقدار باقی مانده آن کالاها ارزش مالی داشته باشد یعنی آن مقدار را در بازار بخرند، خمس دارد؛ البته اگر سال خمسی بر آن بگذرد. در غیر این صورت، پرداخت خمس آن واجب نیست؛ اما احتیاط آن است که خمس آن را نیز بدهد. (آیت الله العظمی مکارم خنطه الله تعالی)
ب. کمتر از آن را می توانسته تهیه کند

اگر از منفعت کسب آذوقه ای که برای مصرف سالش خریده است، در آخر سال زیاد بیاید، باید خمس آن را بدهد. چنانچه بخواهد قیمت آن را بدهد، در صورتی که قیمتش از وقت خرید زیاد شده باشد، باید قیمت آخر سال را حساب کند.^۱ (مشهور)^۲

اگر می توانسته کمتر از آن مقدار تهیه کند اما بیشتر تهیه کرده و مقداری اضافه آمده است،

۱. از اینکه فقها تعبیر کرده اند که مکلف می تواند قیمت کالا را هم پرداخت کند، ظاهر در این است چنانچه چیزی که در سر سال باقی می ماند، قیمتی نداشته نباشد، پرداخت خمسش واجب نیست. (برداشت نویسنده)

۲. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۸۰؛ سید علی خامنه ای، سایت، استفتائات جدید، س ۱۶۲.

مقدار باقی مانده چنانچه قیمت داشته باشد هرچند اندک، خمس دارد. اما اگر مقدار باقی مانده اصلاً قیمت و ارزش مالی ندارد، لازم نیست خمسش پرداخت شود. تشخیص و تطبیق موضوع بر عهده مکلف است. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله)

اگر از درآمد کسب و کار آذوقه‌ای برای مصرف سالش خریده است، چنانچه چیزی در آخر سال از آن زیاد بماند، باید خمس آن را بدهد. احتیاط این است که حتی اشیای کم‌اهمیت مانند مواد غذایی اضافی اندک را هرچه هست، حساب کند. باید توجه داشت که اگر می‌خواهد قیمت آن‌ها را بدهد، باید قیمت همان آخر سال را در نظر بگیرد؛ خواه کمتر از این قیمت خریده باشد یا بیشتر. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله)

اگر از درآمد بین سال تهیه شده و مقدار باقی مانده عرفاً ارزش مالی داشته باشد، مشمول وجوب خمس است. (رهبر معظم انقلاب مدظله العالی)

حکم خمس شارژ باقی مانده

- آیا به اعتبار باقی مانده کارت‌های تلفن و شارژ موبایل اعتباری خمس تعلق می‌گیرد؟
- شارژ موبایل را اگر با درآمد بین سال پرداخته است، اعتبار باقی مانده در کارت تا سر سال خمسی، خمس دارد. (رهبر معظم انقلاب مدظله العالی)

حکم خمس اشیا و لوازم دوره‌ای

- آیا استفاده از یک جلد از کتابی چندجلدی

مانند وسائل الشیعه یا یک ظرف از سرویس ظروف، باعث ساقط شدن خمس تمام آن‌ها می‌شود یا خمس بقیه را که استفاده نکرده است، باید پردازد؟^۱

اشیا و لوازم مجموعه‌ای که با درآمد بین سال تهیه شده است، مثل دوره‌های کتاب لغت و تفسیر یا بعضی از مجموعه‌های ظروف و لوازم خانگی که در بازار به طور دوره‌ای و مجموعه‌ای فروخته می‌شود نه تکی، در صورتی که در طول سال از بعضی از آن‌ها استفاده شود، تمام دوره یا مجموعه آن خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب مَازِلُهُ الْعَلَى و آیات عظام سیستانی حَفْظُهُ اللَّهُ عَلَى، تبریزی حَاجَتُهُ و خویی حَاجَتُهُ)

اجاره منزل اختصاص یافته برای فرزندان

• در طبقه بالای خانه مسکونی مان دو واحد آپارتمان برای سکونت فرزندانمان بنا کرده‌ایم. این خانه‌ها اکنون در دست مستأجر است. محاسبه خمس این واحدها چگونه است؟^۲

اگر ساختن طبقه دوم برای فرزندان در حال حاضر از مخارج مناسب با شأن عرفی محسوب شود، خمس ندارد و در صورتی که این چنین نباشد و در حال حاضر هم، نه خود انسان به آن نیاز داشته باشد و نه فرزندان، پرداخت خمس آن واجب است. محاسبه آن به قیمت تمام شده،

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، ج ۱، س ۹۰۷؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، خمس، م ۳۳؛ جواد تبریزی، استفتائات، ج ۲، س ۷۸۷؛ سیدابوالقاسم خویی، استفتائات، س ۴۱۶.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتائات جدید، س ۱۷۴.

کفایت می‌کند. (رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ الْعَلِيِّ)

حکم خمس معاملات سلف

• پولی که بابت معامله سلف صحیح مثل خرید خانه یا ماشین پرداخت می‌کنند، آیا سر سال خمس دارد؟ با توجه به اینکه پول از ملک فرد خارج می‌شود، آیا مبیع و کالای دریافتی در معامله سلف، جزو ربح سال جدید است یا سال قبل تا در نتیجه، ادای خمس آن واجب فوری باشد؟^۱

۱. اگر جزو وسایل ضروری زندگی یا ماشین برای استفاده شخصی باشد، پول داده شده خمس ندارد و در صورت دریافت، جزو ربح سال دریافت محسوب می‌شود. (رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ الْعَلِيِّ)
اگر جنس خریده شده مربوط به مؤنه باشد و در وقت آن نتواند تهیه کند، خمس ندارد. در غیر این صورت پرداخت خمس لازم است. (آیت‌الله العظمی فاضل حَرَمِيَّيْنِ)

خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی بهجت حَرَمِيَّيْنِ)
اگر تا سال خمسی کالا را تحویل نگرفته یا تحویل گرفته ولی نیاز ندارد یا تحویل گرفته و نیاز هم دارد ولی به هر دلیل از آن استفاده نکرده است، سر سال خمسی، آن کالا خمس دارد. (آیت‌الله العظمی وحید حَفْظَةُ اللَّهِ الْعَلِيِّ)

۱. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۱۳۲، ۳۸۱۷؛ محمد فاضل لنگرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۸۷، ۸۴۱؛ حسین وحید خراسانی، استفتا از سایت به شماره ۱۰۵۳۵؛ سیدموسی شبیری زنجان، استفتا از سایت به شماره ۲۱۳۹۲، ۱۷ شهریور ۱۳۹۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتا از سایت به شماره ۹۴۰۶۱۷۰۰۲۷؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتا از سایت به شماره ۵۸۱۳۲۱.

اگر درآمد و ربح، قبل از سال خمس به چیز دیگری تبدیل شود، با پایان یافتن سال خمس همان درآمد، سال خمس این کالا هم به پایان می‌رسد. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

چنانچه ماشین یا خانه ضروری باشد، خمس به آن تعلق نمی‌گیرد؛ اما اگر به آن نیاز نباشد، حکم سرمایه را دارد و چنانچه کالا را بعد از سال خمس دریافت می‌کند، جزو درآمد سال جدید محسوب می‌شود. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

حکم خرید هدیه و تحویل آن پس از سال خمس

• اگر کسی قبل از فرارسیدن سال خمس، در سفر زیارتی برای برخی هدایایی بخرد، ولی تا سال خمس موفق نشود آن‌ها را به افراد مدنظر تحویل دهد و بعد از سال خمس تحویلشان دهد، آیا به آن‌ها خمس تعلق می‌گیرد؟

اگر عرفاً صدق مئونه کند، خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب مُطَلَّعُ الْعُلَمَاءِ)

خمس دارد. (آیات عظام صافی حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ، فاضل حَرَمَ الْعُلَمَاءِ و سیستانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی نوری حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

جواز صرف درآمد در مئونه و باقی گذاشتن مال مخمس

• اگر چند مال داشته باشد که بعضی از آن‌ها متعلق خمس نیست، مئونه از کدام آن‌ها خارج می‌شود؟

کسی که از کسب و تجارت یا غیر آن‌ها درآمدی داشته باشد، اگر مال دیگری هم دارد که پرداخت خمس آن واجب نیست (مال در حکم خمس) یا اینکه خمسش را داده باشد (مال خمس)، می‌تواند مخارج سال خود را فقط از درآمد کسبش صرف کند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

مخلوط بودن مال خمس با درآمد

• اگر مال خمس با غیرمخمس مثلاً در یک حساب باشد، آیا می‌تواند مؤنه را از مال غیرمخمس بردارد؟^۲

می‌تواند با نیت، از مال غیرمخمس بردارد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی^۳ و آیات عظام نوری حفظه الله تعالی، سیستانی حفظه الله تعالی،

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، ۶۴م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۷۹.
 ۲. حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۹۷، س ۲۳۳؛ سیدعلی سیستانی، کتاب الخمس، ۴۲م؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، اقتباس از م ۲۳۵۰؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۴، ص ۶۲۲؛ سیدابوالقاسم خویی، صراط النجاة، ج ۱، ص ۵۰۲؛ محمدعلی اراکی، استفتانات، ص ۷۵، ۵ و ص ۷۳، س ۱؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، ۱۵۰۴؛ سیدروح‌الله خمینی، توضیح المسائل، ملحقات، ص ۳۵، البته در استفتانات، ج ۱، ص ۴۱۲، س ۲۰۲ می‌فرماید نیت کافی نیست (ظاهراً توضیح المسائل مقدم است)؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت: لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۵۹۸ و ۶۱۵.

۳. سؤال ۲۴۷: طبق فتوای جناب‌عالی تفکیک مال مخمس و غیرمخمس موجود در یک حساب بانکی با نیت میسر است. آیا نیت کلی برای این کار کفایت می‌کند؟ مثلاً فردی مایل است که اموال مخمس به حال خود باقی بماند و در طول سال تنها از درآمد جاری استفاده کند؛ ولی در تک‌تک برداشت‌ها این را نیت نکرده است. در این وضع تکلیف شرعی چگونه است؟
 جواب: چنانچه در ابتدا نیت کند که هرچه از بانک برداشت می‌کند، از اموال غیرمخمس باشد، تا زمانی که خلاف آن را قصد نکرده است، لازم نیست در هر مرتبه چنین نیتی داشته باشد.

مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، گلپایگانی حَرَمَهُ اللهُ تَعَالَى، خویی حَرَمَهُ اللهُ تَعَالَى و اراکی حَرَمَهُ اللهُ تَعَالَى)

مالک می‌تواند مال مخمس خود را جدا بگذارد و مؤننه خود را از درآمد وسط سال صرف کند؛ ولی مجرد نیت برای تفکیک کافی نیست. (آیت‌الله‌العظمی فاضل حَرَمَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

بنا بر احتیاط کافی نیست؛ بلکه باید در مقدار باقی‌مانده مصالحه کند. (آیت‌الله‌العظمی تبریزی حَرَمَهُ اللهُ تَعَالَى)^۲

احتیاطاً آنچه دریافت می‌کند، از مجموع هر دو وجه حساب کند و خمس بقیه را به نسبت بپردازد. (آیت‌الله‌العظمی صافی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

خروج از مؤننه

• اگر فرد از درآمد اثنای سال، کالایی برای مؤننه زندگی‌اش بخرد، مثلاً اثاثیه منزل یا فرش یا لباس بخرد و سپس از آن بی‌نیاز شود، آیا خمس آن‌ها واجب است؟^۳

الف. قبل از سال خمسی اول، از آن‌ها بی‌نیاز

۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۳، ص ۲۱۸، س ۶۷۸.

۲. فتاویٰ مرحوم آیت‌الله‌العظمی تبریزی در استفتائات، ج ۲، ص ۱۵۶، س ۷۳۶ معارض با نظر ایشان در صراط النجاة، ج ۱، س ۵۰۲ است و صرف نیت را بنا بر احتیاط واجب کافی نمی‌داند. ظاهراً وجه جمع بین دو استفتا آن است که متن صراط النجاة صحیح است که بنا بر احتیاط واجب، نیت کافی نیست و متن استفتائات که کافی دانسته، ناظر به قاعده جبراست.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، م ۶۷؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۸۱؛ سیدروح‌الله خمینی، توضیح المسائل، م ۱۷۸۱؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، م ۳۴۲۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۹۸؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، م ۱۶؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتائات، م ۱۶۶ و ۱۶۷؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۹۸.

شود:^۱

بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام بهجت رحمته الله، صافی رحمته الله، سیستانی رحمته الله و اراکی رحمته الله)
خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله، تبریزی رحمته الله، مکارم رحمته الله و وحید رحمته الله)

خمس دارد. (آیات عظام گپایگانی، فاضل رحمته الله و نوری رحمته الله)

ب. بعد از سال خمسی از آن‌ها بی‌نیاز شود:^۳
خمس ندارد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله، فاضل رحمته الله، تبریزی رحمته الله، وحید رحمته الله، مکارم رحمته الله، صافی رحمته الله، سیستانی رحمته الله، نوری رحمته الله و گپایگانی رحمته الله)

اگر کالا یک سال بدون استفاده بماند، خمس دارد و چنانچه در ابتدای سال می‌داند که تا یک سال آن را استفاده نمی‌کند، پرداخت خمس فوراً واجب است. (آیت‌الله العظمی زنجانی رحمته الله)
بنا بر احتیاط واجب، خمس دارد. (آیت‌الله العظمی اراکی رحمته الله)

۱. سیدمحمد کاظم طباطبائی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، ۶۷م؛ سیدمحمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۸۱؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۹۸.
۲. در توضیح المسائل فارسی ایشان به صورت فتوا آمده است؛ ولی در تحریر الوسيلة و عروة الوثقی به صورت احتیاط واجب آمده است.
۳. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۱۵، س ۳۴۲۶؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسيلة، کتاب الخمس، م ۱۶؛ در توضیح المسائل فارسی ایشان به شکل فتوا آمده است و در متن تحریر الوسيلة، م ۱۶ و عروة الوثقی، م ۶۷ احتیاط واجب است؛ سیدابوالقاسم خویی، استفتائات، ص ۱۴۹، س ۴۸۱؛ سیدمحمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۸۱.

فروش مئونه

تهیه شده با پول مخمس

• آیا پول فروش کالایی که مئونه بوده و از مال مخمس تهیه شده و سپس فروخته شده است، خمس دارد؟
به اندازه قیمت خرید آن، خمس ندارد. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

تهیه شده با درآمد بین سال

• آیا پول فروش کالایی که مئونه بوده و از منافع بین سال تهیه شده و سپس فروخته شده است، خمس دارد؟
الف. اگر قبل از گذشت سال خمسی فروخته شود:^۲

اگر قبل از گذشت سال خمسی بفروشد، تا سررسید سال خمسی مهلت دارد آن را در مئونه مصرف کند و چنانچه در مئونه مصرف نشود، خمس دارد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه،

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، ۵۳م.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۸۸۰؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۱، س ۳۱۴؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، اقتباس از ۱۲۱۳؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، اقتباس از ۱۲۱۳؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱، اقتباس از ۱۲۱۳؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، م ۲۶۶؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل مراجع، ذیل ۱۷۸۱؛ محمدفاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۲، س ۴۸۲؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۲۷؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، اقتباس از ذیل ۱۷۸۱م.

فاضل رحمته الله علیه، نوری حفظه الله تعالى و زنجانی حفظه الله تعالى) خمس ندارد؛ هرچند قیمتش افزایش یافته باشد. (آیات عظام وحید حفظه الله تعالى و مکارم حفظه الله تعالى) خمس ندارد؛ ولی اگر جنس را از طریق خرید و دیگر معاوضات شرعی به دست آورده باشد، ترقی قیمت چنانچه تا سر سال خمسی بماند، خمس دارد؛ اما اگر از غیرمعاوضه باشد، مثلاً از راه هدیه به دست آورده باشد، حتی ترقی قیمتش خمس ندارد. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه و وحید حفظه الله تعالى)

پول فروش آن چنانچه تا سررسید سال خمسی بماند، بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. (آیات عظام اراکی رحمته الله علیه و صافی حفظه الله تعالى)

درباره افراد شاغل، قبل از گذشت سال خمسی و درباره افراد غیرشاغل قبل از گذشت یک سال، اگر قیمت فروش آن تا انتهای سال باقی بماند و در مئونه سال مصرف نشود، اصل قیمت جنس بنا بر احتیاط واجب خمس دارد و ترقی قیمت آن، اگر آن شیء از درآمد بین سال و از طریق معاوضه باشد، بنا بر فتوا خمس دارد و اگر از طریق غیرمعاوضه باشد، بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالى)
ب. اگر بعد از گذشت سال خمسی فروخته شود:^۱

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، ص ۸۸۰؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۱، ص ۳۱۴؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، اقتباس از م ۱۲۱۳؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، اقتباس از م ۱۲۱۳؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱، اقتباس از م ۱۲۱۳؛ لطف‌الله صافی، توضیح المسائل، ۱۷۷۹م؛ سیدروح‌الله خمینی، توضیح المسائل، ملحقات، ص ۳۷؛

خمس دارد. (حضرت امام علیه السلام)

خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب مأظنه العلی و آیات عظام سیستانی حفظه الله علی، خوبی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله علی، گلپایگانی رحمته الله علیه، وحید حفظه الله علی و صافی حفظه الله علی)

در غیر خانه، خمس به آن تعلق نمی‌گیرد و در خانه نیز اگر خانه خود را می‌فروشد تا خانه دیگری بخرد، خمس به آن تعلق نمی‌گیرد؛ ولی در غیر این صورت، باید خمس پول خانه را بدهد. (آیت‌الله العظمی نوری حفظه الله علی)

بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. (آیت‌الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

خمس دارد؛ مگر اینکه قبل از رسیدن سال خمسی، در مئونه مصرف کند. (آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه و زنجانی حفظه الله علی)

ترقی قیمت مئونه

• آیا ترقی قیمت کالایی که مئونه بوده و از منافع بین سال تهیه شده و سپس در سال‌های بعد فروخته شده است، خمس دارد؟^۱

→ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، م ۲۶۳؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۲، س ۴۸۲؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، س ۳۴۲۷؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، مسائل خمس، ج ۱، س ۳۰؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، اقتباس از ذیل م ۱۷۸۱.

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، س ۸۸۹؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۱، س ۳۱۴؛ سیدروح‌الله خمینی، توضیح المسائل، ملحقات س ۳۷؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، م ۲۶۳؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۲، س ۴۸۲؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، س ۳۴۲۷؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، مسائل خمس، ج ۱، س ۳۰؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، اقتباس از ذیل م ۱۷۸۱؛ لطف‌الله صافی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۹؛

خمس اصل و ترقی قیمت باید فوراً پرداخت شود. (حضرت امام علیه السلام)

اصل و ترقی قیمت خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب مدظله العالی و آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)
اصل و ترقی قیمت خمس دارد؛ مگر اینکه قبل از رسیدن سال خمسی، صرف در مئونه شود. (آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، زنجانی حفظه الله تعالی و بهجت رحمته الله علیه)

ترقی قیمت چنانچه تا سر سال صرف در مئونه نشود، خمس دارد. (آیات عظام صافی حفظه الله تعالی و گلپایگانی رحمته الله علیه)

اگر بعد از گذشت سال خمسی یا اگر شاغل نیست بعد از گذشت یک سال، آن را بفروشد، قیمت اولیه آن خمس ندارد و ترقی قیمت آن چنانچه آن شیء از طریق غیر معاوضه مثل هدیه به او رسیده است، خمس ندارد؛ ولی اگر آن را از درآمد بین سال و از طریق معاوضه مثل خرید و فروش تهیه کرده است، این ترقی قیمت، درآمد سال فروش محسوب می شود. چنانچه تا آخر آن سال در مئونه صرف نشود، باید خمسش پرداخت شود. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه و سیستانی حفظه الله تعالی)
اگر بعد از گذشت سال خمسی یا اگر شاغل

→ سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، اقتباس از م ۱۲۱۳؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، اقتباس از م ۱۲۱۳؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱، اقتباس از م ۱۲۱۳.

۱. اگر ترقی قیمت به سرمایه تبدیل شود، خمس دارد. در مال موروث و موهوب و امثال آن اگر آن را سرمایه قرار داده باشد، خمس ارتفاع قیمت بازاری آن پس از فروش، بنا بر احتیاط واجب باید داده شود. (راهنمای فتاوا)

نیست بعد از گذشت یک سال، آن را بفروشد، قیمت اولیه آن خمس ندارد و ترقی قیمت آن چنانچه آن شیء از طریق غیر معاوضه مثل هدیه به او رسیده است، خمس ندارد؛ ولی اگر آن را از درآمد بین سال و از طریق معاوضه مثل خرید و فروش تهیه کرده است، این ترقی قیمت، درآمد سال فروش محسوب می شود. چنانچه تا آخر آن سال در مئونه صرف نشود، بنا بر احتیاط واجب باید خمسش پرداخت شود. (آیت الله العظمی وحید حنطه الله تعالی)

خمس گیاهان و حیوانات

• حکم خمس گیاهان یا حیواناتی که برای استفاده شخصی، در منزل نگهداری می شوند، چیست؟^۱

گیاهانی که برای زیبایی منزل و حیواناتی مانند گوسفند و بز که به منظور استفاده شخصی از شیر آن ها و مرغ و مانند آن که به منظور استفاده از تخم مرغ آن ها در منزل نگهداری می شوند، اگر از درآمد بین سال تهیه شده باشند، در صورتی که عرفاً از مئونه ضروری زندگی محسوب شوند، خمس

۱. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، ۶۷م؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسيلة، کتاب الخمس، ۱۶م؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ذیل ۱۷۷۱م؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۲۳۲۶م؛ جواد تبریزی، استفتائات، ج ۱، س ۸۱۷؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات، ج ۱، س ۳۲۱ و ۳۲۲؛ سید محمد رضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، مسائل خمس، س ۶۱؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۹۶، ۷۸۰؛ محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ۳۶۲۴ و ۳۶۲۵؛ لطف الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۶۸۲.

ندارند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام اراکی رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالى، خویی رحمته الله علیه، وحید حفظه الله تعالى، تبریزی رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله تعالى، گلپایگانی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالى و بهجت رحمته الله علیه)

حکم خمس زیادی منفصل حیوانات و گیاهان

• حکم خمس زیادی منفصل^۲ حیوان یا درختی که برای استفاده شخصی تهیه شده است، چیست؟^۳
خمس دارد. (تمام مراجع عظام تقلید)

حکم خمس زیادی متصل حیوانات و گیاهان

• حکم خمس زیادی متصل حیوان یا درختی که برای استفاده شخصی تهیه شده است، چیست؟^۴

۱. حضرت امام علیه السلام در استفتانات، ج ۱، باب خمس، م ۱۱۳ می فرماید خمس دارد.
۲. زیادی منفصل محصولی است که از خود مال جدا می شود، مانند شیر و پشم، یا آماده جداسازی است، مانند شاخه های خشک آماده جداسدن.
۳. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۵۳؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، اقتباس از م ۱۷۷۱؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۲۶؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، م ۱۳۸۶.
۴. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۵۳؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۲۶؛ سید ابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، م ۱۲۱۳؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، م ۱۲۱۳؛ جواد تبریزی، منهج الصالحین، م ۱۲۱۳؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، م ۱۳۸۶؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، القول فیما یجب فیہ الخمس، م ۱۴؛ سید علی خامنه ای، سایت، احکام خمس، س ۱۶۵؛ سید محمد رضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۶۳۰؛ لطف الله صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۶۲۹.

زیادی متصل مانند چاق شدن حیوان که عرفاً
مئونه فرد به حساب می‌آید، خمس ندارد؛
هرچند قیمت آن افزایش یابد. (حضرت امام علیه السلام)
و رهبر معظم انقلاب مأطَّلَهُ الْعَالِي و آیت‌الله العظمی
سیستانی حَفَظَهُ اللَّهُ عَلَيَّ)

زیادی متصل خمس ندارد؛ اما چنانچه فروخته
شود، باید خمسش را بدهد. (آیت‌الله العظمی
مکارم حَفَظَهُ اللَّهُ عَلَيَّ)

زیادی متصل خمس دارد. (آیات عظام
گلپایگانی رَحِمَهُمُ اللَّهُ و صافی حَفَظَهُ اللَّهُ عَلَيَّ)
بنا بر احتیاط واجب، خمس دارد.
(آیت‌الله العظمی فاضل رَحِمَهُمُ اللَّهُ)

زیادی متصل، چنانچه عرفاً مال محسوب
شود، خمس دارد. (آیات عظام خویی رَحِمَهُمُ اللَّهُ،
تبریزی رَحِمَهُمُ اللَّهُ و وحید حَفَظَهُ اللَّهُ عَلَيَّ)
زیادی متصل خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی
بهجت رَحِمَهُمُ اللَّهُ)

خمس سرمایه

تعریف سرمایه

● مراد از سرمایه چیست؟

سرمایه کالا یا پولی است که در دسترس
بازرگان و کاسب قرار دارد و با آن به منظور امرار
معاش یا تحصیل سود، دادوستد می‌کند و عین
آن ثابت نیست و تبدیل و تعویض می‌شود.
این را سرمایه یا رأس‌المال می‌گویند. (تمام)

اقسام سرمایه

الف. سرمایه اساسی: کمترین مقدار سرمایه است که فرد برای اداره امور زندگی خود و خانواده اش، متناسب با آبرو و شأنشان به آن نیازمند است؛ به طوری که اگر سرمایه کسب کمتر از این مقدار باشد، اداره امور زندگی فرد و خانواده اش متناسب با آبرو و شأنشان ممکن نمی شود یا به سختی تحمل ناشدنی مبتلا می شوند یا باید مشغول به کسبی شود که شایسته و مناسب شأنش نیست.

ب. سرمایه توسعه ای: به سرمایه ای گفته می شود که مازاد بر سرمایه اساسی است و برای گسترش فعالیت های تجاری از آن استفاده می شود.

حکم خمس سرمایه اساسی

• آیا سرمایه اساسی خمس دارد؟^۲

۱. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، اقتباس از م ۶۲؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۳۱.

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، م ۱۳؛ سید روح الله خمینی، استفتائات، ج ۱، احکام خمس، ص ۳۵۵، س ۳۵؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۳۱؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۵۱۰؛ سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۹؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۹؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۹؛ لطف الله صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۶۲۸ و ۱۶۲۹؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۷۶۴؛ محمد تقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۴۷، س ۳۵۴۱؛ سید علی خامنه ای، استفتائات، س ۹۵۲؛ سید موسی شبیری زنجانی، المسائل الشرعية، م ۱۷۹۲؛ محمد علی اراکی، استفتائات، ص ۶۲ و ۶۳، س ۲ و ۶ و ۸.

خمس ندارد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام زنجانی حفظه الله تعالی، بهجت رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه و اراکی رحمته الله علیه)

اگر هم اکنون یا در آینده نه چندان دور، نتواند خمس سرمایه اساسی را بدهد، دیگر خمس ندارد. اگر بتواند با دست گردان و به صورت اقساط بپردازد یا قسمتی از سرمایه را به صورت نقد یا اقساط بپردازد، چنین کاری لازم است. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی و مکارم حفظه الله تعالی)

خمس دارد. (آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه و صافی حفظه الله تعالی)

اگر فرد شغل دیگری برای اداره زندگی دارد، مثلاً کارمند است یا سرمایه مخمس دیگری در حد کفاف دارد، تماش خمس دارد؛ اما اگر کسب دیگری برای تأمین مخارج زندگی ندارد و آن را قبل از گذشتن سال سرمایه قرار دهد، در این صورت به مقدار مئونه سال استثنا می شود و بقیه سرمایه باید مخمس شود؛ بنابراین اگر سرمایه ای که به آن نیاز دارد، به مقدار مئونه سال باشد، خمسش واجب نیست. (آیت الله العظمی خویی رحمته الله علیه)

اگر فرد شغل دیگری برای اداره زندگی دارد، مثلاً کارمند است یا سرمایه مخمس دیگری در حد کفاف دارد، تماش خمس دارد؛ اما اگر کسب دیگری برای تأمین مخارج زندگی ندارد و آن را قبل از گذشتن سال سرمایه قرار دهد، در این صورت به مقدار مئونه سال استثنا می شود

و بقیهٔ سرمایه باید خمس شود؛ بنابراین اگر سرمایه لازم به مقدار مئونهٔ سال باشد، بنا بر احتیاط واجب خمسش واجب نیست. (آیات عظام تبریزی رحمۃ اللہ علیہ و وحید حفظہ اللہ تعالیٰ)

تمکن ادای خمس سرمایه اساسی

• آیا به سرمایه اساسی در صورتی که در سال‌های بعد بتواند خمسش را بپردازد، خمس تعلق می‌گیرد؟^۱

اگر تمکن پیدا کرد یا فروخت، باید خمس آن را پرداخت کند. (آیت‌الله العظمی فاضل رحمۃ اللہ علیہ)
خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب، مأظنہ العالی و آیت‌الله العظمی نوری حفظہ اللہ تعالیٰ)

سرمایه خمس دارد؛ مگر سرمایه‌ای که اگر خمس آن را هرچند به صورت تدریجی بدهد، با بقیهٔ آن، زندگی شخص در حد آبرو و شأنش اداره نمی‌شود. بنابراین اگر با پرداخت خمس آن، به کارش لطمه‌ای نمی‌خورد، باید خمسش را بدهد؛ خواه این سرمایه سرمایهٔ تجارت باشد یا زمین و آب و ملک برای زراعت باشد یا ابزار کار باشد. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظہ اللہ تعالیٰ)

خمس هر مقدار از این مال را که دیگر به آن احتیاج ندارد و تا یک سال هم مئونهٔ وی نشود، باید پرداخت کند، نه خمس تمام سرمایه را.

۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۷۶۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتا از سایت به شمارهٔ ۵۸۱۳۲۷؛ سیدموسی شبیری زنجانی، استفتا از سایت به شمارهٔ ۲۱۳۹۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتا از سایت به شمارهٔ ۹۴۰۶۱۷۰۰۳۲؛ حسین نوری همدانی، استفتا از سایت به شمارهٔ ۲۱۷۱۸؛ حسین وحید خراسانی، استفتا از سایت به شمارهٔ ۱۰۵۳۶.

(آیت‌الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

بنا بر احتیاط واجب باید اول خمس آن را بدهد، بعد با آن کسب کند و اگر نتوانست، باید با دفتر آیت‌الله وحید حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ دست‌گردان کند و بعد هر وقت متمکن شد، در اولین فرصت که توانست، بپردازد. (آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

۱۰۳

فصل دوم: موارد تعلق خمس

خمس سرمایه توسعه‌ای

• آیا سرمایه توسعه‌ای خمس دارد؟^۱

بله، خمس دارد. (تمام مراجع عظام تقلید)

ملاک محاسبه قیمت سرمایه

• سرمایه بر اساس چه قیمتی محاسبه می‌شود؟

باید خمس را به قیمت فعلی پرداخت کند.

(تمام مراجع عظام تقلید)^۲

۱. سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، م ۱۳؛ سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام خمس، ص ۳۵۵، م ۳۵؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۳۱؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۵۱۰؛ سیدابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۹؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۹؛ جواد تبریزی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۹؛ لطف‌الله صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۶۲۸ و ۱۶۲۹؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۷۶۴؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۴۷؛ س ۳۵۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتانات، ص ۹۵۲؛ سیدموسی شبیری زنجانی، المسائل الشرعية، م ۱۷۹۲؛ محمدعلی اراکی، استفتانات، ص ۶۲ و ۶۳، ص ۲ و ۶ و ۸.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۳۵۵، م ۳۶؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، ص ۹۶۸؛ سیدمحمد رضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۹۴، م ۲۱؛ جواد تبریزی، استفتانات، ج ۱، ص ۱۹۷، م ۹۵۱؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۸۱، م ۷۱۱؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، ص ۳۵۲۲ و ۳۷۱۳؛ لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ص ۱۶۹، م ۵۹۲؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۳۵ و ۲۳۳۶؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۲، ص ۵۵۱.

مراد از قیمت فعلی چیست؟

• با توجه به اینکه سرمایه باید بر اساس قیمت فعلی محاسبه شود، آیا مقصود از قیمت فعلی، قیمت کلی فروشی است یا جزئی فروشی یا قیمت حراجی؟^۱

معیار همان مبلغی است که از شخص در بازار خریده می‌شود. (رهبر معظم انقلاب مَظَلَّةُ الْعَلِيِّ و آیت‌الله العظمی تبریزی حَرَّالْعَلِيِّ)

منظور قیمتی است که اجناس تجاری بدون صرف یا لحاظ هزینه اضافی در عرضه آن و بدون انتظار برای فروش آن به قیمت بیشتر، ممکن است به آن قیمت فروخته شوند؛ همانند آنچه در هنگام حراج کالا صورت می‌گیرد. البته نباید به گونه‌ای صورت بگیرد که عرفاً زیان شمرده شود؛ بلکه باید قیمت مناسب با این شیوه از عرضه کالا باشد و خمس را بر آن اساس پرداخت کند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

قیمتی است که نوع معاملات فعلی مربوط به آن جنس، بر طبق آن است. (آیت‌الله العظمی بهجت حَرَّالْعَلِيِّ)

نکته: با توجه به عبارت عروة الوثقی (اذا امکن بیعها و اخذ قیمتها)^۲ که پذیرفته همه حاشیه‌نگاران است، ملاک محاسبه، همان قیمتی است که در بازار ممکن است به آن قیمت

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۴۵؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای خصوصی به شماره ۱۰۳ و کد پیگیری ۵۶۳۱۰۳۳۷۹؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۷۱۰؛ جواد تبریزی، استفتانات، ج ۱، س ۶۸۸.
۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، ۵۳م.

فروخته و پول آن گرفته شود. این حکم با نظر رهبر معظم انقلاب مَظَلَّةُ الْعَالِي و آیت الله العظمی سیستانی حَفَظَةَ اللهُ الْعَالِي و دیگران یکسان است.

حکم ترقی قیمت سرمایه

• مالی که به آن خمس تعلق نمی‌گیرد یا خمس تعلق گرفته و خمس آن پرداخت شده، چنانچه به قصد تجارت نگهداری شود و امکان فروش و اخذ قیمت آن وجود داشته باشد، آیا ترقی قیمت بازاری اش خمس دارد؟^۱

پرداخت خمس واجب است؛ هرچند به فروش نرسد. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام و رهبر معظم انقلاب مَظَلَّةُ الْعَالِي و آیات عظام خویی حَرَمَ الْعَالِي، تبریزی حَرَمَ الْعَالِي، سیستانی حَفَظَةَ اللهُ الْعَالِي، گلپایگانی حَرَمَ الْعَالِي، اراکی حَرَمَ الْعَالِي، مکارم حَفَظَةَ اللهُ الْعَالِي، صافی حَفَظَةَ اللهُ الْعَالِي، نوری حَفَظَةَ اللهُ الْعَالِي و فاضل حَرَمَ الْعَالِي)

بنا بر احتیاط واجب، خمس دارد. (آیت الله العظمی وحید حَفَظَةَ اللهُ الْعَالِي)

خمس سرمایه غیر معاوضه‌ای

• اگر مالی از غیر معاوضه، مانند ارث، به ملکیت انسان در بیاید، چنانچه به قصد تجارت نگهداری شود و امکان فروش و اخذ قیمت آن

۱. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۵۳؛ سید علی سیستانی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ سید ابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ لطف الله صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۶۲۰؛ سید علی خامنه‌ای، توضیح المسائل آموزشی، درس ۶۹، بخش رشد و نمو سرمایه؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، م ۱۳۸۰.

وجود داشته باشد، آیا ترقی قیمت بازاری اش
خمس دارد؟^۱

بله، خمس دارد. (حضرت امام رحمته الله علیه و
رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام
سیستانی حفظه الله تعالی، گلپایگانی رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه،
مکارم حفظه الله تعالی، صافی حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)
خمس تعلق نمی‌گیرد. (آیات عظام
خویی رحمته الله علیه، وحید حفظه الله تعالی، تبریزی رحمته الله علیه و
فاضل رحمته الله علیه)

حکم ترقی قیمت غیرسرمایه معاوضه‌ای

• مالی که به آن خمس تعلق نمی‌گیرد یا
خمس تعلق گرفته و خمس آن پرداخت شده
و از طریق معاوضه مانند خرید و فروش به دست
آمده، چنانچه به قصد تجارت نگهداری نشده
است، آیا ترقی قیمت بازاری اش خمس دارد؟^۲
ترقی قیمت خمس ندارد؛ هرچند فروخته شود.
(حضرت امام رحمته الله علیه و آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه)
ترقی قیمت خمس ندارد؛ مگر زمانی که به فروش
می‌رسد، ترقی قیمت آن جزو درآمد سال فروش

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس،
فصل فیما يجب الخمس، م ۵۳؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین،
ج ۱، م ۱۲۱۳؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ حسین وحید
خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ لطف‌الله صافی، هدایة العباد، ج ۱،
م ۱۶۲۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، توضیح المسائل آموزشی، درس ۶۹، بخش رشد و
نمو سرمایه؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، م ۱۳۸۰.
۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۷۰؛
سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس،
فصل فیما يجب الخمس، م ۵۳؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱،
م ۱۲۱۳؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ جواد تبریزی،
منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱،
م ۱۲۱۳؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۴۹۲.

محسوب شود. در این صورت اگر تا پایان سال باقی بماند و در مئونه صرف نشود، مشمول خمس است. (رهبر معظم انقلاب، مَظَلَّةُ الْعَالِي و آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي، خویی حَرَمَهُ اللهُ الْعَالِي، تبریزی حَرَمَهُ اللهُ الْعَالِي، مکارم حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي، اراکی حَرَمَهُ اللهُ الْعَالِي، گلپایگانی حَرَمَهُ اللهُ الْعَالِي و صافی حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)

ترقی قیمت خمس ندارد؛ مگر زمانی که به فروش می‌رسد، ترقی قیمت آن جزو درآمد سال فروش محسوب شود. در این صورت اگر تا پایان سال باقی بماند و در مئونه صرف نشود، بنا بر احتیاط واجب، مشمول خمس است. (آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)

ترقی قیمت غیر سرمایه غیر معاوضه‌ای

• اگر مالی از غیر معاوضه، مانند ارث، به ملکیت انسان در بیاید، چنانچه به قصد تجارت نگهداری نشود، آیا ترقی قیمت بازاری اش خمس دارد؟^۱

ترقی قیمت آن مشمول خمس نیست؛ هرچند با ترقی قیمت به فروش برسد. برای مثال، چنانچه وارثی از پدرش باغی را به قیمت

۱. سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، م ۸؛ سیدروح‌الله خمینی، نجات العباد، کتاب الخمس، منافع کسب، م ۱۵؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ سیدمحمد رضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۶۲۱؛ سیدمحمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۵۳؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، الخامس، ما یجب فیہ الخمس، م ۱؛ سیدمحمد رضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۶۲۱؛ لطف‌الله صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۶۲۰؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۱۳؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۴۹۲.

صدمیلیون ریال به ارث ببرد و آن را به قصد تجارت نگهداری نکند و قیمت باغ افزایش یابد و به مبلغ دویست میلیون ریال برسد، پرداخت خمسِ صدمیلیون ریال افزایش قیمت، حتی پس از فروش باغ واجب نیست. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، نوری رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه و صافی رحمته الله علیه) اگر آن را بفروشد، باید خمس اضافه قیمت را بدهد. (آیت الله العظمی مکارم رحمته الله علیه)

خمس کالای تهیه شده با درآمد بین سال به منظوری غیر از ترقی قیمت

• اگر جنسی با عین درآمد بین سال خریده شده باشد، در سررسید سال خمسی، خمس کالا بر اساس قیمت فعلی محاسبه می شود یا قیمت خرید؟^۱

بر اساس قیمت فعلی محاسبه می شود. (تمام مراجع عظام تقلید)

خمس کالای به ذمه خریده شده

• اگر جنسی را به ذمه خریده باشد و از درآمد بین سال بدهی خود را پرداخت کرده باشد، آیا در سررسید سال خمسی، خمس کالا بر اساس قیمت فعلی محاسبه می شود یا قیمت خرید؟

۱. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، اقتباس از ۷۵م؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، اقتباس از ۱۷۶۰م و ۱۷۸۰.

مثلاً کالایی را اقساطی یا با چک یا نسیه خریده است.^۱

خمس باید به قیمت فعلی کالا پرداخت شود. (حضرت امام علیه السلام و آیت الله العظمی سیستانی رحمتهما الله تعالی)

به همان مقداری که در ادای دین مصرف شده است، خمس تعلق می‌گیرد؛ مثلاً به همان مقدار اقساط پرداختی، باید خمس بدهد. (رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام خویی رحمتهما الله تعالی و وحید رحمتهما الله تعالی)

• اگر جنسی را به ذمه خریده است و قصد فرد موقع خرید این باشد که از عین مال خمس نداده دینش را پرداخت کند، در سررسید سال خمسی، خمس کالا بر اساس قیمت فعلی محاسبه می‌شود یا قیمت خرید؟^۲

باید به قیمت فعلی محاسبه شود. (حضرت امام علیه السلام و آیت الله العظمی اراکی رحمتهما الله تعالی)

به قیمت خرید محاسبه می‌شود. (رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام سیستانی رحمتهما الله تعالی، خویی رحمتهما الله تعالی، تبریزی رحمتهما الله تعالی، مکارم رحمتهما الله تعالی، وحید رحمتهما الله تعالی و گلپایگانی رحمتهما الله تعالی) بنا بر احتیاط، به قیمت فعلی محاسبه می‌شود. (آیت الله العظمی فاضل رحمتهما الله تعالی)

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات جدید، احکام خمس، س ۱۷۹ و ۱۸۱؛ سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام خمس، س ۱۰؛ سیدابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۴۷؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۴۷؛ سیدعلی سیستانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۴۷.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۶۰؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۷؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۷۲.

کالای تهیه شده با عین پول خمس نداده

• اگر جنسی با عین مالی که خمسش پرداخت نشده است، فراهم شده باشد، در سررسید سال خمسی، خمس کالا بر اساس قیمت فعلی محاسبه می شود یا قیمت خرید؟^۱

اگر با عین پول خمس نداده جنسی را بخرد، یعنی به فروشنده بگوید این جنس را به این پول می خرم، چنانچه حاکم شرع معامله یک پنجم آن را اجازه بدهد، معامله آن مقدار صحیح است و انسان باید یک پنجم جنسی را که خریده است، به حاکم شرع بدهد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام مکارم حفظه الله تعالی، فاضل رحمته الله تعالی، اراکی رحمته الله تعالی، گلپایگانی رحمته الله تعالی، صافی حفظه الله تعالی، زنجانی حفظه الله تعالی و وحید حفظه الله تعالی)^۲

اگر فروشنده شیعه باشد، معامله نسبت به همه مال صحیح است و به جنسی که با این پول خریده است، خمس تعلق می گیرد. وی موظف است خمس کالا را به قیمت فعلی آن بپردازد و به امضا و اجازه حاکم شرع نیازی نیست. (آیات عظام خوبی رحمته الله تعالی، تبریزی رحمته الله تعالی و سیستانی حفظه الله تعالی)

خمس و تورم

• آیا افزایش قیمتی که بر اثر تورم (کاهش

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۶۰؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۷؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۷۲.

۲. در صورت اجازه حاکم شرع، مقصود این است که به قیمت فعلی محاسبه می شود.

ارزش پول) بر سرمایه افزوده می‌شود، خمس دارد؟^۱

افزایش قیمت ناشی از تورم خمس ندارد؛ مثلاً مالی قبلاً هزار تومان ارزش داشته است و هنگام فروش، به دوهزار تومان برسد، چنانچه مقدار ۵۰ درصد افزوده شده به سبب تورم باشد، پانصد تومان افزوده خمس ندارد و تنها لازم است خمس پانصد تومان را بدهد. (رهبر معظم انقلاب مَرْطَلَةُ الْعَالِي و آیت‌الله العظمی زنجانی حَفْظَةُ اللَّهِ الْعَالِي) ملاک در خمس، ترقی قیمت با سود واقعی است، نه افزایش قیمت به سبب تورم. برای تشخیص آن می‌توان به خبره مراجعه کرد. ظاهراً بانک می‌تواند تفاوت میان ترقی قیمت به سبب تورم با قیمت واقعی را مشخص کند. (آیت‌الله العظمی بهجت رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

خمس دارد. (آیات عظام تبریزی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، فاضل رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ و مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ الْعَالِي)

افزایش قیمت کالا، چنانچه ناشی از تورم فاحش باشد، بنا بر احتیاط واجب خمس دارد. منظور از تورم فاحش آن است که ارزش پول بسیار کاهش یابد، به طوری که کالای مذکور با پول بسیار بیشتری مثلاً دو برابر قیمت یا چند برابر، معامله شود. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ الْعَالِي)

۱. سیدعلی خامنه‌ای، استفتانات سال ۱۳۸۹، ص ۶۲۶۵؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، ۱۷۷۹م؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۳۷۱۱ و ۳۷۱۲؛ جواد تبریزی، استفتانات، ج ۱، ص ۱۷۰، ص ۸۲۸؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۲۵۴، ص ۱۰۳۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۱، ص ۱۰۱، ص ۳۲۰؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۲۳۳۷م.

تنزل قیمت مال التجاره

• اگر قیمت جنسی که شخص برای تجارت خریده است، افزایش یابد و به منظور اضافه شدن قیمت، آن را نگه دارد و بعد از سال خمسی، قیمت کاهش یابد، در این صورت آیا خمس مقداری را که افزایش یافته بود، باید پرداخت کند؟^۱

خمس مقداری را که افزایش یافته بود، بنا بر احتیاط واجب باید بدهد؛ بلکه اگر به اندازه‌ای هم نگه داشته که تجار معمولاً برای گران شدن جنس آن را نگه می‌دارند، خمس مقداری را که افزایش یافته بود، باید بدهد. (حضرت امام علیه السلام)

خمس مقداری را که افزایش یافته بود، باید بدهد. (آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه و نوری حفظه الله تعالى)

اگر قیمت آن تا آخر سال همچنان زیاد باشد، باید سر سال، خمس آن را بدهد؛ هرچند قیمت بعد از گذشتن سال کاهش یابد. این در صورتی است که آخر سال، وقت فروش آن باشد و به میل خود آن را نگه دارد. (آیات عظام مکارم حفظه الله تعالى و تبریزی رحمته الله علیه)

خمس مقداری که افزایش یافته بود، بر او واجب نیست؛ بلکه به همان نسبت مقدار خمس با مجموع اصل و ربح، عیناً یا قیمتاً باید

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۶۹ و ۱۷۶۸؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۴۰؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۸۶.

از موجودی بدهد. مثلاً اگر از سرمایه خمس داده جنسی را هزار تومان خرید و در سر سال، قیمت آن جنس شش هزار تومان شد، یک ششم آن جنس، خمس آن می شود که اگر نپرداخت و قیمت آن در سال بعد هم ترقی و سپس تنزل کرد، مثلاً به همان هزار تومان اول رسید، باید یک ششم هزار تومان را که قیمت روز اداست، بپردازد. (آیات عظام صافی حفظه الله تعالی، گلپایگانی رحمته الله علیه و خویی رحمته الله علیه)

اگر امکان فروش و اخذ قیمت وجود دارد، سپس قیمتش کاهش یابد، خمس مقدار افزایش یافته بنا بر احتیاط بر شخص واجب است. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)

چنانچه به اندازه ای که بین تجار متعارف است، نگه داشته است، خمس مقداری که افزایش یافته بود، بر او واجب نیست؛ اما خمس بیش از آن مقداری را که بدون عذر نگه داشته است، بنا بر احتیاط بدهد. (آیت الله العظمی وحید حفظه الله تعالی)

خمس مقداری که افزایش یافته بود، بر او واجب نیست. (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

حکم شراکت با کسی که اهل خمس نیست

• حکم شراکت یا ادامه شراکت با کسی که خمس اموالش را نمی دهد، چیست؟^۱

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۶۴ و ۱۷۹۳؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۵۷؛ محمدعلی اراکی، استفتانات، ص ۷۳، س ۲ و ص ۷۷، س ۱۵؛ سیدعلی خامنه ای، سایت، استفتانات جدید.

کسی با دیگری شریک است و سرمایه مشاع دارند. اگر شریک خمس درآمد خود را نمی‌دهد و در سال جدید از همان مال خمس نداده برای سرمایه می‌گذارد، ادامه شرکت برای آن کس جایز نیست و هیچ‌کدام نمی‌توانند در آن تصرف کنند؛ مگر در دو صورت: ۱. شریک، کافر یا مخالفی باشد که به خمس معتقد نیست؛ ۲. برای تصرف در آن مال، از حاکم شرع اجازه بگیرد. (حضرت امام رحمته الله علیه و آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه و زنجانی رحمته الله علیه)

اگر به هم‌زدن شرکت و جداسدن از شریکی که اهل خمس نیست، برای شخص حرج داشته باشد، ادامه شرکت مانع ندارد. سهم خودش را تخمیس کند و سهم درآمد خود را در پایان هر سال خمسی برای تعیین مقدار خمس محاسبه کند. (رهبر معظم انقلاب، مد ظله العالی)

شراکت اشکال ندارد. (آیات عظام خوبی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه و اراکی رحمته الله علیه)

ابزار کار

خمس ابزار کار

• آیا به ابزار کار خمس تعلق می‌گیرد؟
خمس اصل ابزار کار مانند حکم خمس سرمایه است که تفصیل مطلب در بحث خمس سرمایه گذشت. البته ابزار کاری که سرمایه نیست، اگر یک بار خمسش داده شود، کفایت می‌کند.

حکم خمس ابزار کار که با عین پول خمس نداده تهیه شده است

• حکم خمس ابزار کار در صورتی که با عین مال خمس نداده تهیه شده باشد، چیست؟^۱
اگر با عین پول خمس نداده جنسی بخرد، یعنی به فروشنده بگوید این جنس را با این پول می خرم، چنانچه حاکم شرع، معامله یک پنجم آن را اجازه بدهد، معامله آن مقدار صحیح است و انسان باید یک پنجم جنسی را که خریده است، به حاکم شرع بدهد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام مکارم حفظه الله تعالی، فاضل حفظه الله تعالی، اراکی حفظه الله تعالی، گلپایگانی حفظه الله تعالی، صافی حفظه الله تعالی، زنجانی حفظه الله تعالی و وحید حفظه الله تعالی)^۲

اگر فروشنده شیعه باشد، معامله در همه مال صحیح است و به جنسی که با این پول خریده است، خمس تعلق می گیرد و وی موظف است خمس کالا را به قیمت فعلی آن بپردازد و به اجازه حاکم شرع نیازی نیست. (آیات عظام خوبی حفظه الله تعالی، تبریزی حفظه الله تعالی و سیستانی حفظه الله تعالی)
اگر با عین پول خمس نداده جنسی بخرد، خمس به ذمه خریدار منتقل می شود. (رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی)

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۶۰؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۷؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۷۲.
۲. در صورت اجازه حاکم شرع، مقصود این است که به قیمت فعلی محاسبه می شود.

حکم خمس ابزار کار که با درآمد بین سال

با هدفی غیر از ترقی قیمت تهیه شده است

• اگر ابزار کار را با عین درآمد بین سال خریده باشد یا به ذمه خریده باشد و از درآمد بین سال دینش را ادا کرده باشد، در سررسید سال خمسی، خمس کالا بر اساس قیمت فعلی محاسبه می شود یا قیمت خرید؟^۱
بر اساس قیمت فعلی محاسبه می شود.
(تمام مراجع عظام تقلید)

حکم خمس ابزار کاری که به ذمه

خریده شده است

• اگر ابزار کار را به ذمه خریده است و قصد فرد موقع خرید این باشد که از عین مال خمس نداده دینش را بپردازد، در سررسید سال خمسی، خمس کالا بر اساس قیمت فعلی محاسبه می شود یا قیمت خرید؟^۲
به قیمت فعلی محاسبه می شود. (حضرت امام ع و آیت الله العظمی اراکی ر)
به قیمت خرید محاسبه می شود. (رهبر معظم انقلاب ع و آیات عظام سیستانی ع، خویی ع، تبریزی ع، مکارم ع، وحید ع، گلپایگانی ع و زنجانی ع)
بنا بر احتیاط، به قیمت فعلی محاسبه می شود.

۱. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، اقتباس از م ۷۵؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، اقتباس از م ۱۷۶ و ۱۷۸۰.

۲. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۷؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۲۷۲؛ محمد فاضل لنکرانی، توضیح المسائل، م ۱۸۰۹؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۰.

(آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه)

حکم خمس ابزار کار که با ارث و مال مخمس و مال غیرمتعلق خمس خرید شده است

• اگر ابزار کار با پولی تهیه شده باشد که
خمس به آن تعلق نمی‌گیرد، مانند ارث، آیا
خمس دارد؟^۱

خمس ندارد؛ هرچند به مبلغ بیشتر از قیمت
خرید بفروشد. (حضرت امام رحمته الله علیه و رهبر معظم
انقلاب مأطله العالی و آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه)

خمس ندارد؛ اما چنانچه قیمتش افزایش
یابد، اگر آن را بفروشد، خمس مقداری را که بر
قیمتش اضافه شده و از مخارج سال زیاد آمده
است، باید بدهد. (آیات عظام اراکی رحمته الله علیه،
خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالی،
گلپایگانی رحمته الله علیه، نوری حفظه الله تعالی، زنجانی حفظه الله تعالی
و سیستانی حفظه الله تعالی)

تا وقتی که نفروخته است، خمس ندارد و
چنانچه بفروشد، ترقی قیمتش در صورتی که
صرف درمئونه نشود، خمس دارد. (آیت الله العظمی
وحید حفظه الله تعالی)

**حکم خمس اشیایی که هم استفاده شخصی
دارند و هم برای کسب استفاده می‌شوند**
• اشیایی که با درآمد بین سال تهیه شده‌اند و

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۷؛
سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتائات جدید، س ۵۳.

هم استفاده شخصی و خانوادگی دارند و هم از آن‌ها استفاده کسبی و شغلی می‌شود، آیا خمس دارند؟^۱

خمس ندارند. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله علیه)
به نسبت استفاده برای کار و کسب، متعلق خمس هستند. (رهبر معظم انقلاب، مد ظله العالی و آیات عظام فاضل رحمته‌الله علیه، مکارم حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)^۲

اگر انگیزه در خرید آن‌ها هر دو نوع استفاده است، در صورتی که احتیاج شخصی و خانوادگی معتنا باشد، به نحوی که عرفاً جزو مؤنه زندگی محسوب شوند، خمس ندارند؛ اما اگر مازاد بر مؤنه زندگی حساب شوند، مثل اینکه مقدار استفاده شخصی ناچیز باشد، باید خمس آن‌ها پرداخت شود. (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)

اگر به عنوان مؤنه زندگی از آن‌ها استفاده شود، خمس ندارند. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

حکم خمس ابزاری که به قصد نیاز

شخصی و انگیزه کاری تهیه شده است

• فردی وسیله‌ای خریده است که عملاً هم برای کارهای شخصی و هم کار شغلی از آن

۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۷۱۰؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، س ۳۳۹؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، ۳۰م، محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، س ۳۴۸۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتا به شماره ۵۸۱۳۲۴؛ سیدموسی شبیری زنجانی، استفتا به شماره ۲۱۳۹۳، ۱۷ شهریور ۱۳۹۴.

۲. modir.velayat.ir/admin/homepage.php، استفتای شماره ۵۵۵۴۴۸؛ ناصر مکارم شیرازی، بیك احکام، ج ۳، م ۱۹.

استفاده می‌کند و انگیزه خرید، هر دو کار است. تکلیف خمس آن چیست؟
خمس ندارد. (آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ وَ
بِهِجَتِ حَرَمِ اللهِ عَلَيْهِ)

به نسبت استفاده کاری، خمس دارد.
(آیت الله العظمی فاضل حَرَمِ اللهِ عَلَيْهِ)
باید به نسبت، خمس قسمت کسب را حساب
کند. (رهبر معظم انقلاب مَأْطَلَهُ اللهُ عَلَيَّ وَ آیت الله العظمی
مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)^۲

اگر برای احتیاج شخصی و خانوادگی نیاز
دارد، به گونه‌ای که اگر غرض تجاری اش
نمی‌بود، باز هم آن را می‌خرید، خمس ندارد. در
غیر این صورت، خمس دارد. (آیت الله العظمی
خویی حَرَمِ اللهِ عَلَيْهِ)

اگر با قطع نظر از کسب و کار، خود و خانواده اش
به آن نیاز داشته باشند، خمس ندارد و اگر برای
هر دو منظور خریده است، باید خمس نصفش را
بدهد. (آیت الله العظمی گلپایگانی حَرَمِ اللهِ عَلَيْهِ)

**حکم خمس ابزاری که به قصد نیاز
شخصی خریده شده است و گهگاهی
برای کار استفاده می‌شود**
• حکم خمس ابزاری که به قصد نیاز شخصی

۱. سیدعلی سیستانی، استفتائات، س ۱۳۳؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳،
س ۳۴۸۴؛ سیدابوالقاسم خویی، صراط النجاة، ج ۲، س ۵۰۴؛ سیدمحمد رضا
گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، س ۱۰۶۹؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع
المسائل، ج ۱، س ۷۱۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتا از سایت به شماره ۵۸۱۵۷۸؛
ناصر مکارم شیرازی، پیک احکام، ج ۳، م ۱۹.

۲. modir.velayat.ir/admin/homepage.php، استفتای شماره ۵۵۴۴۸.

خریده شده و گهگاهی برای کار استفاده می‌شود، چیست؟^۱

خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب، مَظَلَّةُ الْعَلِيِّ و آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيْنَا، زنجانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيْنَا، خویی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيْنَا، بهجت حَفَظَهُ اللهُ عَلَيْنَا، صافی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيْنَا و گلپایگانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيْنَا)

به مقداری که به عنوان ابزار کار استفاده می‌شود، خمس دارد. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَيْنَا)

اگر از درآمد بین سال خریده باشد و در همان سال برای کار شخصی به آن نیاز داشته و از آن استفاده شخصی کرده است، خمس ندارد؛ هرچند بعداً برای کار از آن استفاده کند. (آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ عَلَيْنَا)

قاعده کسر

حکم خمس قاعده کسر در نمونه
• اگر انسان مبلغی بابت نمونه^۲ بدهکار باشد و

۱. سیدعلی سیستانی، استفتائات، ۱۳۳؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، س ۳۴۸۴؛ سیدابوالقاسم خوبی، صراط النجاة، ج ۲، س ۵۰۴؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، س ۱۰۶۹؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۷۱۰؛ سیدموسی شبیری زنجانی، استفتا از سایت به شماره ۲۱۴۳۳، ۱۸ شهریور ۱۳۹۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتا از سایت به شماره ۱۹۰۶۱۸۰۰۱۹، حسین وحید خراسانی، استفتا از سایت به شماره ۱۰۵۸۲؛ لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۸۳، ۶۵۵م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۴، س ۵۳۱؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۳۱۸، ۱۰۵؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتائات خمس، س ۱۵۴.

۲. مراد از تحقق نمونه (حدوث و ایجاد نمونه) در کالاهای مصرفی، زمانی است که کالای مذکور مصرف می‌شود. در هزینه‌های جاری زندگی و کسب‌وکار، زمانی است که فرد مالش را در مسیر آن هزینه خرج می‌کند. در کالاهای ثابت (نمونه‌های مستمر)، آغاز زمان استفاده از آن‌هاست.

در سررسید سال خمسی هم مقداری موجودی و درآمد دارد، آیا مبلغ بدهکاری از موجودی کسر می‌شود؟ مثلاً کسی که بابت خرید اثاث زندگی در سالی ده میلیون بدهکار شده یا قرض کرده است و در همان سال، ده میلیون درآمد به دست آورده است، آیا ده میلیون مذکور خمس دارد؟^۱

اگر بدهکاری مربوط به مؤنه و هزینه زندگی باشد و بدهکاری و موجودی مربوط به یک سال خمسی باشد، مقدار بدهکاری از موجودی کسر می‌شود و مبلغ مذکور خمس ندارد. (حضرت امام رحمته الله علیه و آیت الله العظمی مکارم رحمته الله علیه)

اگر بدهکاری مربوط به مؤنه و هزینه زندگی باشد و بدهکاری و موجودی مربوط به یک سال خمسی باشد و قصد ادای دین هم داشته باشد، مقدار بدهکاری از موجودی کسر می‌شود و مبلغ مذکور خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی)

مبلغ مذکور کسر نمی‌شود. (آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه)^۲

مبلغ مذکور بنا بر احتیاط خمس دارد. (آیت الله العظمی صافی رحمته الله علیه)

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل، ج ۲، م ۱۷۸۶؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، م ۲۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، س ۸۷۴؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۷۱؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۶۲؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۳۱؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۳۱؛ لطف الله صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۶۳۶؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۱۴.

۲. طبق توضیح المسائل فارسی، آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه قاعده کسرا قبول ندارد. البته این نظر با نظر ایشان در حاشیه عروة الوثقی متفاوت است.

اگر بدهکاری مربوط به مؤنه و هزینه زندگی باشد و بدهکاری و موجودی مربوط به یک سال خمسی باشد، به شرط آنکه در تأخیر ادای دین معذور باشد، مبلغ بدهکاری از موجودی کسر می‌شود. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله علیه)

درباره فرد شاغل چنانچه شروط زیر محقق باشد، از خمس درآمد مذکور معاف است:

۱. بدهی برای مؤنه سال یا کسب و کار باشد؛
۲. اگر زمان تحقق مؤنه مربوط به سال جاری است، درآمد مذکور نیز مربوط به همین سال باشد؛^۱
۳. مؤنه باید بعد از شروع در اشتغال و کسب و کار ایجاد شده باشد.

فرد غیر شاغل نیز به چند شرط معاف است:

۱. بدهی برای مؤنه باشد؛^۲ آن درآمد هنگام مصرف بدهی در مؤنه وجود داشته باشد؛^۳
- از زمان حصول درآمد مذکور تا زمان تحقق مؤنه، دوازده ماه یا بیشتر نگذشته باشد.

توجه به چند نکته درباره قاعده کسر لازم است:

۱. دیونی که تحت قاعده کسر در می‌آیند،

۱. برای مثال:

الف. اگر فرد شاغلی در سال جاری ۱۰ میلیون ریال قرض گرفته و آن را صرف هزینه معالجه بیماری اش کرده باشد و در انتهای همین سال هم ۱۰ میلیون ریال درآمد مازاد داشته باشد، در حالی که بدهی مذکور را نیز پرداخت نکرده است، در این صورت، از پرداخت خمس درآمد مذکور فعلاً معاف است.

ب. مرد شاغلی در دو سال قبل ازدواج کرده است و ۱۰ میلیون ریال مهریه به همسرش بدهکار است. وی در همان سال، بابت کاری که برای دیگران انجام داده است، ۱۰ میلیون ریال طلبکار می‌شود و طلبکاری مذکور را در سال جاری وصول می‌کند (طلب مذکور جزو درآمد دو سال قبل محسوب می‌شود). چنانچه ایشان تا انتهای سال جاری، مهریه همسرش را پرداخت نکرده باشد و طلبکاری مذکور هم موجود باشد، از پرداخت خمس آن فعلاً معاف است.

فرقی نیست که مدت دار یا بدون مدت باشند. همچنین فرقی نیست که مدت دار رأسی باشند یا مدت دار قسطی؛

۲. در استثنای کردن درآمد به سبب داشتن بدهی مئونه، فرقی نیست که شخص قصد پرداخت بدهی خود را با مبلغ مستثنای شده داشته باشد یا بخواهد با مبلغی دیگر آن بدهی را پرداخت کند یا نخواهد فعلاً بدهی خود را بپردازد؛

۳. قاعده کسر خود به خود و قهراً جاری می شود؛

۴. اگر فرد طبق قاعده کسر، به سبب داشتن بدهی مئونه، درآمدش را معادل مبلغ بدهی استثنای کند، تا وقتی که بدهی خویش را پرداخت نکرده است هر چند چندین سال طول بکشد، مبلغ مستثنای شده یا بدل آن خمس ندارد؛ مگر آنکه مبلغ مستثنای شده، کالایی باشد که آن را مال التجاره قرار داده است. در این صورت، اصل کالا خمس ندارد؛ لکن افزایش قیمت آن در انتهای هر سال خمسی مشمول خمس است. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالى)

به سه شرط، مقدار بدهکاری از درآمد کسر می شود: ۱. دین برای مئونه باشد؛ ۲. تحقق دین و اشتغال ذمه به دین در همان سال باشد؛ ۳. حصول دین بعد از به دست آمدن درآمد باشد. (آیات عظام خوئی رحمتهما الله، وحید حفظه الله تعالى و زنجانی حفظه الله تعالى)

کسر دیون اقساطی

• آیا در قاعده کسر، بین دین بدون مدت با دین مدت دار مثل وام‌های اقساطی مرسوم در عرف، فرقی هست؟

اقساطی که در سال‌های بعد باید ادا شود، از درآمد سال جاری کسر نمی‌شود. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام مکارم رحمته الله تعالی و بهجت رحمته الله تعالی)^۱

بدهی پرداخت نشده، چه بدون مدت باشد و چه مدت دار، از درآمد سالانه استثنا نمی‌شود؛ مگر اینکه برای تأمین هزینه‌های سال درآمد باشد که از درآمد آن سال مقداری که می‌خواهد صرف بدهی خود کند، استثنا می‌شود و به معادل آن از درآمد سالانه، خمس تعلق نمی‌گیرد. (رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی) نمی‌تواند؛ بلکه در صورتی که بدهی مربوط به مایحتاج زندگی او باشد، اقساط هر سال در صورت پرداخت، جزو مؤنه سال پرداخت حساب می‌شود. (آیت الله العظمی فاضل رحمته الله تعالی) اگر قرض برای مؤنه و بعد از حصول منفعت بوده است، می‌تواند کسر کند. در غیر این صورت، نمی‌تواند کسر کند. (آیت الله العظمی وحید رحمته الله تعالی)

دیونی که تحت قاعده کسر در می‌آید، فرقی

۱. سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۴۰۱، س ۱۶۷؛ حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، ص ۹۶، س ۳۳۲؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۵۱۴؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۲۱۱، س ۸۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، س ۸۷۵؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، ص ۸۸، س ۳۶۷۲؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۲۳۱؛ حسین وحید خراسانی، سایت، استفتای شماره ۱۳.

نیست که مدت دار یا بدون مدت باشد. همچنین فرقی نیست که مدت دار رأسی باشد یا مدت دار قسطی. (آیت الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

کسر دیون غیرمؤونه

• اگر بدهی مربوط به غیرمؤونه باشد، آیا از موجودی سر سال خمسی کسر می شود؟
اگر بدهی مربوط به غیرمؤونه باشد، از موجودی کسر نمی شود. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

ادای دین به صورت غیراقساطی

• آیا به پولی که بابت ادای دین از درآمد بین سال پرداخت می شود، خمس تعلق می گیرد؟
برای تفصیل جواب، به اقسام دین اشاره می شود:

الف. دین بابت مؤونه همان سال خمسی است:^۲ به پولی که بابت ادای این نوع بدهی پرداخت می شود، خمس تعلق نمی گیرد. (تمام مراجع عظام تقلید)

ب. دین بابت مؤونه سال های گذشته است:^۳ خمس تعلق نمی گیرد. (تمام مراجع عظام تقلید)

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، اقتباس از م ۱۷۸۸.

۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، اقتباس از م ۱۷۸۶؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۷۱.

۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۸۷؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتائات، س ۸۷۴ و ۸۷۷. آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه در حاشیه عروة الوثقی فرموده است: «در صورتی که در ادای دین در همان سال تمکن داشته ولی ادا نکرده است و بخواهد از ارباب سال های دیگر دین را ادا کند، بنا بر احتیاط واجب خمس دارد.»

ج. دین بابت خسارت بر افراد یا اموال دیگران در همان سال خمسی است: ^۱ خمس تعلق نمی‌گیرد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه و نوری رحمته الله علیه)

د. دین بابت خسارت بر افراد یا اموال دیگران مربوط به سال‌های گذشته است: ^۲ خمس تعلق نمی‌گیرد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه و خویی رحمته الله علیه)

ادای دین به صورت اقساطی

• آیا به پولی که بابت ادای دین از درآمد بین سال، بابت قسط‌های مربوط به سال‌های آینده پرداخت می‌شود، خمس تعلق می‌گیرد؟ مثل اینکه بخواهد از درآمد سال جاری، قسط‌های مربوط به بعد از سال خمسی را بپردازد. ^۳

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۷۱؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۸۷۴ و ۸۷۷؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۵۱۴.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما یجب الخمس، م ۷۱؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۱۷؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۸۷۴ و ۸۷۷؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۵۱۴.

۳. سیدروح‌الله خمینی، استفتائات، ج ۱، کتاب الخمس، س ۱۶۸؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۵۱۴؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۲۱۱، س ۸۴؛ سیدعلی سیستانی، استفتا از سایت به شماره ۳۸۸۲۲۹؛

به پولی که بابت ادای چنین قسطی پرداخت می‌شود، خمس تعلق می‌گیرد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام مکارم حفظه الله تعالى و فاضل رحمته الله عليه)

اگر قبل از سال خمسی پرداخت کند، خمس ندارد. (رهبر معظم انقلاب مأطلة العالی و آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالى، زنجانی حفظه الله تعالى، نوری حفظه الله تعالى و صافی حفظه الله تعالى)

اگر شأنش این باشد که قسطها را سریع‌تر پرداخت کند، خمس ندارد. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه الله تعالى)

۱۲۷

فهرست

فصل دوم: موارد تعلق خمس

حکم خمس نماء مال خمسی شده قبل از پرداخت خمس

• اگر بذری که خمس به آن تعلق گرفته است، پیش از پرداخت خمسش کشت شود و محصول به دست بیاید یا تخم مرغی که خمسش پرداخت نشده، تبدیل به جوجه شود، آیا خمس محصول و جوجه هم باید پرداخت شود یا پرداخت خمس بذر و تخم مرغ کافی است؟^۱

باید خمس محصول و جوجه پرداخت شود. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالى)

→ سیدعلی خامنه‌ای، استفتا از سایت به شماره ۵۸۱۵۸۱، سیدموسی شبیری زنجانی، استفتا از سایت به شماره ۲۱۴۳۴، ۱۸ شهریور ۱۳۹۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتا از سایت به شماره ۰۶۱۸۰۰۲۱-۹۴؛ حسین نوری همدانی، استفتا از سایت به شماره ۲۱۷۳۴؛ لطف‌الله صافی، استفتا از سایت به شماره ۹۴۸D۲۴. ۱. سیدابوالقاسم خوبی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۳۸؛ جواد تبریزی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۳۸؛ سیدعلی سیستانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۳۸؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۳۸؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الغصب، اقتباس از م ۵۲؛ لطف‌الله صافی، هدایة العباد، کتاب الغصب، اقتباس از م ۵۲.

و صافی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ

پرداخت خمس بذر و تخم مرغ کافی است. (آیات عظام خویی رَحِمَهُ اللهُ عَلَیْهِ، تبریزی رَحِمَهُ اللهُ عَلَیْهِ و وحید حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

خمس نهالی که متعلق خمس بوده، ولی مخمس نشده است

• اگر نهالی که خمس به آن تعلق گرفته است، پیش از پرداخت خمسش، کاشته و درخت شود، خمس درخت باید پرداخت شود یا پرداخت خمس نهال کافی است؟^۱
خمس درخت باید پرداخت شود.
(حضرت امام رَحِمَهُ اللهُ عَلَیْهِ و آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ، خویی رَحِمَهُ اللهُ عَلَیْهِ، تبریزی رَحِمَهُ اللهُ عَلَیْهِ، وحید حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ و صافی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

حکم خمس رشد نهالی که برای استفاده از چوب آن کاشت می شود

• نهالی که برای استفاده از چوبش به قصد اکتساب کاشته می شود، مانند درخت چنار و بید، چنانچه رشد کند، آیا خمس رشد، هر سال باید پرداخت شود؟
حکم خمس نهال در سال اول که با درآمد

۱۲۸

احکام خمس

۱. سیدابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، ۱۳۳۸م، جواد تبریزی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، ۱۳۳۸م؛ سیدعلی سیستانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، ۱۳۳۸م؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، ۱۳۳۸م؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الغصب، اقتباس از ۵۲م؛ لطف الله صافی، هداية العباد، کتاب الغصب، اقتباس از ۵۲م.

بین سال کاشت شده است: ^۱ نهال مذکور و رشدش حکم سرمایه را دارد و احکام سرمایه جاری است و باید خمس نهال و رشدش در سررسید سال خمسی به قیمت فعلی پرداخت شود. (تمام مراجع عظام تقلید)

حکم خمس نهال و رشدش در سال‌های بعد: ^۲

سالی که موقع فروش آن‌هاست، باید خمسش پرداخت شود؛ هرچند آن‌ها را نفروشد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام مکارم حفظه الله تعالی، فاضل رحمته الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی) باید هر سال خمس زیادی آن‌ها را بدهد. (آیات عظام خویی رحمته الله تعالی، سیستانی حفظه الله تعالی، تبریزی رحمته الله تعالی، زنجانی حفظه الله تعالی و وحید حفظه الله تعالی)

حکم سود مالی که خمس به آن تعلق گرفته و ادا نشده است

• اگر فردی با درآمد بین سال، کالایی به قصد تجارت بخرد و در سررسید سال خمسی اول، خمس کالا پرداخت نشود، چنانچه سال دوم خمسی فرا برسد، آیا علاوه بر پرداخت خمس

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۳۵۵، س ۳۶؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، س ۹۶۸؛ سید محمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۹۴، س ۲۱؛ جواد تبریزی، استفتانات، ج ۱، ص ۱۹۷، س ۹۵۱؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۸۱، س ۷۱۱؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، ص ۳۵۲۲ و ۳۷۱۳؛ لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ص ۱۶۹، س ۵۹۲؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۳۶ و ۲۳۳۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۲، س ۵۵۱.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۷۲؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۲۸۹.

کالا، باید سود خمس هم پرداخت شود؟^۱
علاوه بر پرداخت خمس اصل مال و خمس
سود کالا در سال جدید، باید سود خمس سال
اول را نیز پرداخت کند. (حضرت امام علیه السلام و آیات
عظام خویی رحمتهما الله و فاضل رحمتهما الله)

علاوه بر پرداخت خمس اصل مال و خمس
سود کالا در سال جدید، بنا بر احتیاط واجب
باید سود خمس سال اول را نیز پرداخت کند.
مثلاً فردی کالایی به ۱۰۰ هزار تومان از درآمد
بین سال تهیه کرده است و خمس کالا در
سررسید سال خمسی پرداخت نشده است و کالا
در سررسید سال دوم ۱۵۰ هزار تومان ارزش دارد،
چنانچه بخواهد خمس پرداخت کند، در مثال
مذکور به گونه زیر عمل کند: الف. باید ۲۰ هزار
تومان خمس اصل مال را بپردازد. ب. خمس
سودی که از سهم خمس به دست آمده یعنی
۱۰ هزار تومان را نیز بپردازد. ج. باید خمس سود
سهم خویش یعنی ۴۰ هزار تومان را که ۸ هزار
تومان است نیز بپردازد. در نتیجه، مجموع
مالی که فرد می پردازد، ۳۸ هزار تومان می شود
و بنا بر احتیاط واجب، پرداخت ۳۰ هزار تومان
به عنوان خمس مال موجود در انتهای سال
خمسی جدید، کافی نیست. (آیت الله العظمی
سیستانی حفظه الله)

۱. سید محمد کاظم طباطبائی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس،
فصل فیما یجب الخمس، م ۷۷؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع،
ج ۱، م ۲۳۷۶.

حکم خمس کسانی که مدتی، حساب سال نداشته‌اند

• اگر فردی مدتی حساب سال خمسی نداشته است و اکنون بخواهد خمس مالش را پرداخت کند، چه مقدار باید خمس بدهد؟

اگر یقین دارد به مالی خمس تعلق گرفته و نپرداخته است، باید اکنون خمس مال را پرداخت کند و به مالی که یقین دارد از درآمدهای بین سال تهیه کرده و در مئونه مصرف کرده است، خمس تعلق نمی‌گیرد؛ اما چنانچه درباره درآمدی شک دارد که خمس تعلق گرفته است یا نه،^۱ در اموال مشکوک بنا بر احتیاط واجب، با ولی امر خمس مصالحه کند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، وحید حفظه الله تعالی، سیستانی حفظه الله تعالی، صافی حفظه الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی و زنجانی حفظه الله تعالی)

در اموال مشکوک با ولی امر خمس باید مصالحه کند. (رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی)

خمس اموال بچه نابالغ یا فرد مجنون

• اگر صغیر یا مجنون درآمدی داشته باشد، آیا به درآمدش خمس تعلق می‌گیرد؟^۲
بنا بر احتیاط بر آنان واجب است که بعد از

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۹۷؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۱۵؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، م ۹۲۸.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۹۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتائات جدید، احکام خمس، س ۳۰۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۱۰۳۷؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما يجب الخمس، م ۸۴.

رسیدن به سن بلوغ، خمس منفعت کسب خود را که قبل از بلوغ به دست آورده‌اند و تا زمان بلوغ به ملک ایشان باقی مانده است، بپردازند. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مأظله العالی و آیت‌الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)

خمس به آن‌ها تعلق می‌گیرد و بر ولی است که خمس آن را بدهد و اگر نداد، خود صغیر بعد از بلوغ باید بپردازد. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی، وحید حفظه الله تعالی و فاضل رحمته علیه)

ولی صبی و مجنون می‌تواند قبل از بلوغ، خمس مال آنان را بپردازد و اگر بعد از تمام شدن سال خمسی، ولی خمس مال این دو را نپرداخت، حق تصرف در مال این دو را ندارد و در این صورت، واجب است خود صبی بعد از بلوغ و مجنون پس از رفع جنون، خمس آن را بدهد. (آیات عظام گلپایگانی رحمته علیه، صافی حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)

به مال صبی و مجنون خمس تعلق نمی‌گیرد و واجب نیست که بعد از بلوغ نیز خمس را پرداخت کنند. (آیات عظام خویی رحمته علیه، تبریزی رحمته علیه و بهجت رحمته علیه)

اگر صغیر ممیز از مجتهدی تقلید می‌کند که خمس را در اموال صغیر ممیز واجب نمی‌داند، آیا باز هم ولی باید خمس منافع صغیر را پرداخت کند؟^۱

پرداخت خمس توسط ولی جایز نیست. (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، م ۲۳۸۷.

خمس به قیمت خرید

• چه زمانی خمس به قیمت خرید محاسبه می شود؟^۱

خمس به قیمت خرید محاسبه شود. (رهبر معظم انقلاب، مَطَّلَةُ الْعَالِي)

اگر کسی مالی را با ثمن کلی فی الذمه بخرد و از پول خمس نداده که سال بر آن گذشته است، قیمت آن را بپردازد و قیمتش افزایش یابد، چنانچه آن مال، مال التجاره نباشد، مثلاً زمینی برای کشاورزی بخرد، کافی است خمس را به قیمت خرید محاسبه کند. (آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالى، خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، زنجانی حفظه الله تعالى، نوری حفظه الله تعالى، سیستانی حفظه الله تعالى و فاضل رحمته الله علیه)

چنانچه آن ملک را برای ترقی قیمت نخریده باشد، مثلاً زمینی را برای زراعت خریده است، اگر پول آن را بعد از تعلق خمس به فروشنده داده است، خمس همان پول را فعلاً باید بدهد و تفاوت ارزش پول را با حاکم شرع مصالحه کند. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

اگر کسی مالی را با ثمن کلی فی الذمه بخرد و از پول خمس نداده که سال بر آن گذشته است، قیمت آن را بپردازد و قصدش از اول این نبوده که از پول خمس نداده عوض آن را بدهد و قیمت آن افزایش یابد، چنانچه آن مال،

۱. سیدعلی خامنه ای، سایت:

<http://www.leader.ir/tree/index.php?catid=4>

سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۹۶.

مال التجاره نباشد، مثلاً زمینی برای کشاورزی بخرد، کافی است خمس را به قیمت خرید محاسبه کند. (حضرت امام علیه السلام)

چنانچه آن ملک را برای ترقی قیمت نخریده باشد، مثلاً زمینی برای زراعت خریده است، اگر پول آن را بعد از تعلق خمس به فروشنده داده یا چیزی را که خریده، از اول قصد داشته که پول خمس نداده را عوض آن بدهد، معامله صحیح است؛ ولی خمس قیمت خرید را باید بدهد. (آیت الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

تصرف در مال خمسی

• آیا در مالی که به آن خمس تعلق گرفته است، قبل از پرداخت خمسش، می توان تصرف کرد؟^۱

چنانچه مال کسی تا انتهای سال خمسی باقی بماند و خمس به آن تعلق بگیرد، تا زمانی که وی خمس آن را نداده است، نمی تواند در آن مال تصرف کند؛ هرچند قصد پرداخت خمس را داشته باشد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالی، صافی حفظه الله تعالی، گلپایگانی رحمته الله علیه و نوری حفظه الله تعالی)

در آثار و لوازم، باید حکم تعلق به ذمه بار شود. (رهبر معظم انقلاب مأظله العالی)

تا خمسش پرداخت نشده است و قصد دادن خمس هم نداشته باشد، نمی تواند در آن مال

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۹۰؛ سؤال: لطفاً خمس در ذمه و خمس در عین را توضیح دهید؟ جواب: در آثار و لوازم، حکم تعلق به ذمه بار شود (رهبر معظم انقلاب مأظله العالی)، سایت مدیر، استفای ۵۰۹۸۸۰؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۰۷.

تصرف کند؛ بلکه بنا بر احتیاط واجب، اگر قصد دادن خمس را داشته باشد نیز چنین است. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه و تبریزی رحمته الله علیه) نمی‌تواند در آن مال تصرف کند؛ اگرچه قصد دادن خمس را داشته باشد؛ مگر با اذن حاکم شرع. اما تصرفات اعتباری در قسمت خودش، مانند فروختن و صلح کردن، مانعی ندارد. (آیت‌الله العظمی وحید حفظه الله تعالی)

تصرف کردن در مالی که خمس دارد، تا زمانی که یک‌پنجم آن باقی است، اشکالی ندارد. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

احکام دست‌گردان

• در چه زمانی انسان مجاز به دست‌گردان مال متعلق خمس است؟^۱

هرگاه خمس بر افراد واجب باشد و توان پرداختش را نداشته باشند، مبلغ خمس بر عهده را با ولی امر خمس دست‌گردان کنند. (رهبر معظم انقلاب مأطله العالی)

در صورتی که فرد تمکن از پرداخت نقدی و فوری خمس نداشته باشد یا پرداخت آن موجب سختی زیاد و خارج از تحمل باشد، مجاز است دست‌گردان کند. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)

اگر حاکم شرع مصلحت افراد مستحق را

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۹۲؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، م ۲۳۷۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۹۲۵؛ جواد تبریزی، استفتائات، ج ۱، س ۸۳۰؛ لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۷۷۲.

ملاحظه کند، می‌تواند مصالحه و دست‌گردان کند. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

افرادی که خمس به اموالشان تعلق گرفته است، برای اینکه تصرفشان در اموال متعلق خمس حلال باشد، باید به حاکم شرع یا وکیل او رجوع و اموالشان را تخمیس کنند؛ ولو به اینکه دست‌گردان کنند و تدریجاً خمس اموالشان را بپردازند. تصرف در اموال متعلق خمس قبل از تخمیس آن، در حکم تصرف در مال غصبی است. (آیت‌الله العظمی تبریزی حَرَمَ اللهُ عَلَيْهِ)

شیوه دست‌گردان

- شیوه دست‌گردان چگونه است؟^۱

دست‌گردان (مُداوره) به سه شیوه انجام می‌شود: ۱. فرد خمس مالش را به حاکم شرع می‌دهد. سپس حاکم شرع همان مبلغ خمس را به فرد قرض می‌دهد؛ ۲. حاکم شرع به فرد مبلغی قرض می‌دهد و او آن مبلغ را بابت خمس اموالش به حاکم شرع پس می‌دهد. گاه این عمل چندین بار تکرار می‌شود تا خمس اموال مکلف کاملاً ادا شود؛ ۳. همچنان جایز است این کار با مصالحه از راه اجرای صیغه، بدون نیاز به دست‌گردان انجام شود؛ مثلاً حاکم شرع یا نماینده‌اش می‌گوید: «سهم خمس را که به طور مشاع در اموال شماست، با همان مبلغ در ذمه شما مصالحه کردم» و فرد هم این مصالحه را قبول می‌کند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۷۰.

تصرف بعد از دست گردان

• آیا بعد از دست گردان می تواند در مال تصرف کند؟^۱

بدهکار خمس اگر با حاکم شرع به کیفیتی که در مسئله قبل گذشت، دست گردان یا مصالحه کند و خمس را به ذمه بگیرد، می تواند در تمام اموال مشمول خمس تصرف کند و بعد از دست گردان یا مصالحه، سودی که از آن به دست می آید، مال خودش است؛ لکن فرد باید بدهی خویش را در هنگام تمکن، بدون تأخیر بپردازد. (تمام مراجع عظام تقلید)

حکم پرداخت خمس دست گردان شده از درآمد سالیان بعد

• آیا پرداخت بدهی بابت دست گردان از درآمد سال بعد، جزو مؤنه محسوب می شود؟^۲

اگر خمس را دست گردان کند و بخواهد از منافع سال آینده پرداخت کند، جزو مؤنه محسوب نمی شود؛ مثلاً اگر کسی صد هزار تومان بابت خمس دست گردان کرده است، چنانچه بخواهد از منافع سال جدید خمس را پرداخت کند، باید خمس منافع را بدهد و از

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۹۲.

۲. سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، م ۲۱؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۷۱؛ فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۹۰؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ذیل م ۱۵۵۲؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، کتاب الخمس، م ۱۲۵۰؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، کتاب الخمس، م ۱۲۵۰؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، کتاب الخمس، م ۱۲۵۰؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱، کتاب الخمس، م ۱۲۵۰؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتائات، س ۹۴۹.

باقی مانده، مبلغ دست گردان را پرداخت کند. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی) در صورتی که عین یا عوض یک پنجم درآمد سال قبل موجود باشد و در مئونه مصرف نشده باشد، از درآمد سال جدید محسوب می شود و در صورتی که این مال تا انتهای سال جدید باقی بماند و در مئونه مصرف نشود، باید خمس آن داده شود؛ اما اگر عین یا عوض این مال تلف یا در مئونه مصرف شده است، آنچه فرد از درآمد اثنای سال جدید بابت خمس پرداخت می کند، از مئونه محسوب می شود و خمس ندارد. (آیات عظام خوئی رحمتهما علیه، سیستانی حفظه الله تعالی، وحید حفظه الله تعالی، تبریزی رحمتهما علیه و فاضل رحمتهما علیه)

قاعدهٔ ربع

- در چه صورتی فرد مجاز است به جای یک پنجم، یک چهارم مال را بدهد؛ یعنی خمس را طبق قاعدهٔ ربع حساب کند؟^۱ اگر چهار شرط زیر در مالی جمع شود، فرد باید خمس مالش را به جای یک پنجم (۲۰ درصد) یک چهارم (۲۵ درصد) آن مال محاسبه کند:
 ۱. مال متعلق خمس در سال آینده در مئونه مصرف نشود؛
 ۲. متعلق خمس در سال آینده تلف نشود؛
 ۳. مال دیگری نداشته باشد که بخواهد خمس را

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۶۹؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتا از سایت به شماره ۹۴۰۹۲۸۰۱۴۶؛ سیدموسی شبیری زنجان، استفتا از سایت به شماره ۲۵۱۲۰.

در انتهای سال خمسی فعلی اش از آن بپردازد یا اگر دارد، به آن نیاز داشته باشد؛ ۴. با درآمد اثنای سال یا سالیان آینده، بخواهد خمس مالش را ادا کند. (آیات عظام سیستانی حَفْظَهُ اللهُ تَعَالَى، وحید حَفْظَهُ اللهُ تَعَالَى و زنجانی حَفْظَهُ اللهُ تَعَالَى)

پرداخت خمس کافی است و مابه‌التفاوت را با نماینده حاکم شرع مصالحه کند. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفْظَهُ اللهُ تَعَالَى)

حکم خمس پولی که بابت سرقفلی مغازه پرداخت می‌شود

• آیا پولی که شخص بابت سرقفلی مغازه از درآمد سالش پرداخت کرده است، حکم سرمایه را دارد؟^۱
حکم سرمایه را دارد. (تمام مراجع عظام تقلید)

قاعده جبر

جبران خسارت سرمایه افراد چندشغله
• کسی که در چند رشته کسب دارد، مثلاً اجاره ملک می‌گیرد و خرید و فروش و زراعت هم می‌کند، چنانچه در برخی رشته‌ها خسارت ببیند یا مالش تلف شود، آیا می‌تواند از درآمد

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام خمس، س ۳۶؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۳۴؛ سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۳۸۲، احکام خمس، س ۱۱۷؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۸۸۷؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، س ۳۵۴۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۳۲۰.

رشته دیگر جبران کند؟^۱

چنانچه در هر رشته کسبی که دارد، سرمایه و دخل و خرج و حساب صندوق جداگانه دارد، باید منافع همان رشته را حساب کند و خمس آن را بدهد و اگر در آن رشته ضرر کند، از رشته دیگر جبران نمی‌شود. اگر رشته‌های مختلف در دخل و خرج و حساب صندوق یکی باشد، باید همه را آخر سال یکجا حساب کند و اگر نفع داشت، خمس آن را بدهد. (حضرت امام علیه السلام)

چنانچه در هر رشته کسبی که دارد، سرمایه و دخل و خرج و حساب صندوق جداگانه دارد، باید منافع همان رشته را حساب کند و خمس آن را بدهد و اگر در آن رشته ضرر کند، بنا بر احتیاط واجب، از رشته دیگر جبران نمی‌شود. اگر رشته‌های مختلف در دخل و خرج و حساب صندوق یکی باشند، باید همه را آخر سال یکجا حساب کند و اگر نفع داشت، خمس آن را بدهد.

(آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

باید منافع همه را در آخر سال یکجا حساب کند. چنانچه چیزی زائد بر مخارج داشت، خمس آن را بدهد. (آیات عظام مکارم حفظه الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی، بهجت رحمته الله علیه ^۲ و وحید حفظه الله تعالی)

۱. سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۷۳؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۵۹؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۹۰؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، م ۱۵.

۲. نظر آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه در وسیلة النجاة با توضیح المسائل فارسی متفاوت است و آنچه در متن ذکر شده است، مطابق با توضیح المسائل فارسی است؛ اما در وسیلة النجاة می‌فرماید: «چنانچه انواع تجارت یا رشته‌های مختلف کسب داشته باشد، جبران صورت نمی‌گیرد.» (محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، ما يجب فيه الخمس، م ۸)

کسی که در چند رشته تجارت فعالیت می‌کند، مثلاً با سرمایه خود مقداری شکر و مقداری برنج خریده است، چنانچه همه آن رشته‌ها در امور تجارت، مانند دخل و خرج و حساب صندوق و سود و زیان، یکی باشند، سود و زیان آن‌ها برای محاسبه خمس، با هم و یکی لحاظ می‌شود؛ ولی اگر دو رشته مختلف کسب دارد، مثلاً تجارت و زراعت می‌کند، یا یک رشته است و حساب دخل و خرج آن‌ها از هم جداست، در این دو صورت بنا بر احتیاط واجب نمی‌توان ضرر یک رشته را با سود رشته دیگر جبران کرد.

(آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَالِیاً)

اگر دو رشته مختلف هستند، مثلاً تجارت و زراعت می‌کند، در این صورت بنا بر احتیاط واجب، ضرر یک رشته به نفع رشته دیگر جبران نمی‌شود. (آیات عظام خویی حَفَظَهُ اللهُ عَالِیاً، فاضل حَفَظَهُ اللهُ عَالِیاً و صافی حَفَظَهُ اللهُ عَالِیاً)

قاعده جبر درباره افراد یک شغله

• کسی که یک رشته کسب دارد، چنانچه مقداری از سرمایه‌اش در کسب و کار تلف شود یا خسارتی ببیند و از باقی مانده همان سرمایه منفعتی ببرد و از منافع همان سال اضافه بیاید، آیا می‌تواند مقدار کم‌شده از سرمایه را از منافع همان سال کسر کند؟

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۸۴؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، م ۷۴؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۰۱.

می‌تواند مقداری را که از سرمایه کم شده است، بردارد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام مکارم حفظه الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی و سیستانی حفظه الله تعالی) می‌تواند مقداری را که از سرمایه کم شده است، از منافع قبل از تلف آن مقدار کسر کند. (آیات عظام خوئی رحمته الله علیه و وحید حفظه الله تعالی)

نمی‌تواند مقداری را که از سرمایه کم شده است، از منافع بردارد؛ ولی اگر با سرمایه‌ای که برای او مانده است، نتواند کسبی کند که سزاوار شأنش باشد یا منافی که از آن پیدا می‌شود، برای مخارج سالش کافی نباشد، می‌تواند کسری سرمایه‌ای را که برای امرارمعاش لازم است، از منافع کسر کند. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

اگر مقداری از سرمایه یک رشته کسب، به تلف یا به ضرر در معامله بدون تقصیر کم شود یا از بین برود و از باقی مانده آن رشته منافی ببرد که از خرج سالش زیاد بیاید، می‌تواند مقداری را که از سرمایه کم شده است، از آن منافع بردارد؛ ولی احتیاط این است که از منافع بعد از کم شدن آن مقدار بر ندارد. (آیت‌الله العظمی صافی حفظه الله تعالی)

جبران سرمایه به سبب کم شدن سرمایه بابت خرج زندگی

• اگر فردی در اول سال سرمایه‌اش منفعتی نداشته باشد و از اصل سرمایه خرج کند، آیا می‌تواند مقداری را که خرج کرده است، از

منافع همان سال کم کند؟^۱
می‌تواند مقداری را که از سرمایه برداشته است،
از منافع کسر کند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام
صافی رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه، نوری رحمته الله علیه،
فاضل رحمته الله علیه و بهجت رحمته الله علیه)

چنانچه فرد سرمایه مخمس یا در حکم مخمس
خود را در زندگی روزانه خانوادگی اش خرج کند،
به همان اندازه که خرج کرده است، درآمد انتهای
سالش از خمس معاف می‌شود. (آیت‌الله العظمی
سیستانی رحمته الله علیه)

نمی‌تواند مقداری را که از سرمایه برداشته است،
از منافع کسر کند. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه،
وحید رحمته الله علیه و زنجانی رحمته الله علیه)

تلف شدن سرمایه

• آیا تلف شدن سرمایه در مثل آتش سوزی و سرقت
و زلزله، حکم ضرر در معامله را دارد؟^۲
نمی‌تواند کسر کند؛ مگر اینکه با سرمایه
باقی مانده اش نتواند کسبی انجام دهد که سزاوار
شأنش است. (آیت‌الله العظمی مکارم رحمته الله علیه)
حکم ضرر در معامله را دارد. (آیات عظام
خویی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه و
صافی رحمته الله علیه)

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۸۳؛ حسین
وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۰۰؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل
جامع، ج ۱، م ۲۳۴۹.

۲. ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۵۱۱؛ سیدابوالقاسم خویی، منهج
الصالحین، ج ۱، اقتباس از م ۱۲۳۴؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین،
ج ۱، اقتباس از م ۱۲۳۴؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱،
م ۲۳۴۹؛ سیدروح‌الله خمینی، توضیح المسائل، اقتباس از م ۱۷۸۴.

حکم جبران مؤننه تحصیل ربح از سرمایه

مخمس

• اگر از سرمایه مخمس برای تحصیل ربح، مانند اجرت دلالی، هزینه می‌شود، آیا این هزینه‌ها از منافع کسر می‌شود؟^۱

خرج‌هایی که انسان برای به‌دست آوردن فایده می‌کند، از منافع کسب می‌توان جای آن گذاشت و آن مقدار را جزو فایده محسوب نکرد. (تمام مراجع عظام تقلید)

حکم جبران استهلاك ابزار کار

• آیا مقدار استهلاك ابزار کاری را که خمسش پرداخت شده است، می‌توان از منافع پایان سال خمسی جبران کرد؟^۲

می‌توان مقدار استهلاك را از منافع پایان سال جبران کرد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام سیستانی رحمته الله تعالی، فاضل رحمته الله تعالی، نوری رحمته الله تعالی، خویی رحمته الله تعالی، وحید رحمته الله تعالی و تبریزی رحمته الله تعالی)

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۷۴؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۹۱؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۵۰؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۲۰؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۲۰؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۲۰؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، م ۱۰.

۲. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۳، س ۷۴۹؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، مسائل متفرقه، مطابق با فتاوی‌ای حضرت امام علیه السلام و حاشیه آیت‌الله العظمی نوری رحمته الله تعالی، احکام خمس، س ۴۸؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۱۶؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۲۰؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۲۰؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۲۰.

جبران مال مخمس مصرف شده از ربح سال
اگر کسی از مال مخمس یا مالی که به آن خمس تعلق نمی‌گیرد، در مئونه استفاده کند، آیا از منافع بین سال می‌تواند مقدار مصرف شده را جبران کند؟^۱

نمی‌تواند مخارج را از منافع بین سال جبران کند. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیت الله العظمی صافی حفظه الله تعالی)
می‌تواند جبران کند. (آیات عظام مکارم حفظه الله تعالی، فاضل رحمته علیه، بهجت رحمته علیه، سیستانی حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)

اگر پیش از خرج کردن پول مخمس، حقوق خود را دریافت کند و سپس از آن پول مخمس خرج کند، می‌تواند آن مخارج را از حقوق دریافتی کم کند؛ ولی اگر از پول مخمس در هزینه‌های زندگی خرج و سپس حقوق خود را دریافت کند، نمی‌تواند این مخارج را از آن حقوق کم کند. (آیات عظام خوبی رحمته علیه و تبریزی رحمته علیه)

مقدور نبودن رسیدگی به حساب سال خمس

• اگر برای شخصی ممکن نباشد در سر سال به حساب خود رسیدگی کند، تکلیف خممش

۱. سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۱، احکام خمس، س ۱۴۳؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۰۲۶؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، ۱۵۰۴م؛ لطف الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۷۳، س ۶۱۳؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۷۸۸؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۱۰۴، س ۳۷۲۳؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۸۴، س ۲۹۵؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ۲۳۵۰م؛ سیدابوالقاسم خوبی، صراط النجاة، ج ۱، س ۵۰۷.

چیست؟

باید به حاکم شرع رجوع و با او مصالحه کند.
(آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله‌علیه)

خمس مطالبات

خمس پولی که به دیگری قرض داده است

• اگر انسان از درآمد بین سال به فردی قرض الحسنه بدهد، آیا در سررسید سال خمسی، به این مبلغ خمس تعلق می‌گیرد؟^۱
اگر بتواند تا آخر سال قرضش را از بدهکار بگیرد، واجب است که هنگام رسیدن سال خمسی اش خمس آن را بپردازد و اگر نتواند قرض خود را تا پایان سال بگیرد، فعلاً پرداخت خمس آن واجب نیست؛ لکن هروقت آن را وصول کرد، باید خمسش را بدهد. (رهبر معظم انقلاب مَظَلَّةُ الْعَالَمِ و آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله‌علیه)

در صورتی که به پس‌گرفتن اطمینان دارد، باید خمس آن را بپردازد و در غیر این صورت، پس از وصول، فوراً خمس آن را بپردازد. (آیات عظام فاضل رحمته‌الله‌علیه و نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)
اگر با مطالبه از بدهکار، طلب وصول می‌شود،

۱۴۶

احکام خمس

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، س ۳۵۲۷.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، س ۸۷۱؛ محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، م ۱۳۷۹؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۸۳۵؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، س ۳۷۲.

باید خمس آن را بدهد؛ هرچند به سبب ارفاق یا دلیل دیگر، آن را مطالبه نکند؛ وگرنه در سر سال خمسی بین دو کار مخیر است: ۱. صبر کند و سال آینده طلب را پس از وصول، جزو درآمد سال گذشته محسوب کند و هنگام دریافت طلب، بدون اینکه منتظر رسیدن سر سال بعد شود، خمس کل را پرداخت کند؛ ۲. سر سال خمسی اش، ارزش نقدی آن طلب مدت دار را محاسبه و خمسش را پرداخت کند.^۱ (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه)
و حید حفظه الله تعالى و سیستانی حفظه الله تعالى)

خمس سود مطالبات نسیه

• اگر مال التجاره را که خمسش را پرداخته است، به صورت نسیه گران تر از قیمت اصلی فروخته باشد و زمان وصول طلبکاری، بعد از سال خمسی باشد، حکم خمس سود چگونه است؟^۲

۱. مثلاً اگر کسی ۱ میلیون ریال طلبکار است، چنانچه ارزش نقدی طلب ۸۵۰ هزار ریال برآورد شود، وی باید خمس آن را که ۱۷۰ هزار ریال می شود، پرداخت کند و سال آینده که وی طلب را وصول کند، مبلغ اضافه بر ارزش نقدی طلب (۱۵۰ هزار ریال)، جزو درآمد سال جدید است که فعلاً خمس ندارد و اگر تا انتهای سال جدید باقی بماند و در مئونه مصرف نشود، باید خمس آن را نیز پرداخت کند.

۲. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، مسائل متفرقه، مطابق با فتاوی حضرت امام علیه السلام و حاشیه آیت الله العظمی نوری حفظه الله تعالى احکام خمس، س ۳۱؛ فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۸۴۰؛ سید ابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ سیدعلی سیستانی، منهج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ جواد تبریزی، منهج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۳۶۶؛ لطف الله صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۶۲۱؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، م ۱۳۸۱؛ سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام خمس، س ۲۲۶؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۵۲۴.

سود معاملات نسبه که تاریخ وصول آن مال بعد از سال است و سر سال خمسی نمی‌توان آن را وصول کرد، فعلاً خمس ندارد و جزو درآمد سال وصول است که اگر تا انتهای سال خمسی باقی بماند، باید خمس آن پرداخت شود. همچنین است حکم سود معاملات اقساطی نسبه در اقساطی که تاریخ وصول آن بعد از سال خمسی است: جزو درآمد سال بعد است. (حضرت امام رحمته الله علیه و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام نوری حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی، فاضل رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالی و بهجت رحمته الله علیه)

اگر با مطالبه از بدهکار قابل وصول است، باید خمس آن را بدهد؛ هرچند برای ارفاق یا دلیل دیگر، آن را مطالبه نکند؛ وگرنه سر سال خمسی بین دو کار مخیر است: ۱. صبر کند و سال آینده پس از وصول طلب، آن را جزو درآمد سال گذشته محسوب کند و هنگام دریافت طلب، بدون اینکه منتظر رسیدن سر سال بعد شود، خمس کل را پرداخت کند؛ ۲. سر سال خمسی اش، ارزش نقدی آن طلب مدت‌دار را محاسبه و خمسش را پرداخت کند. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، وحید حفظه الله تعالی و سیستانی حفظه الله تعالی)

حکم خمس اجرت و حقوق که وصولش بعد از سال خمسی است

- اگر اجرت یا حقوق بٔنا، کارمند، نقاش و... بعد از سال خمسی پرداخت شود، آیا پرداخت

خمس این اموال فوری است؟^۱
 حقوق مذکور جزو درآمد سال دریافت محسوب
 می‌شود و چنانچه تا سر سال خمسی زیاد بیاید،
 خمس دارد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب
مأطلة العالی و آیات عظام صافی حفظه الله تعالی، فاضل رحمه الله تعالی،
 مکارم حفظه الله تعالی و بهجت رحمه الله تعالی)
 حکم بقیه مطالبات مانند حکم سود
 نسیه است. (آیات عظام خویی رحمه الله تعالی،
 سیستانی حفظه الله تعالی و وحید حفظه الله تعالی)

فرار از خمس

• آیا جایز است شخص قبل از رسیدن سال
 خمسی، اموال خود را به قصد فرار از خمس به
 همسرش یا شخص دیگری ببخشد؟^۲
 اگر بخشش برای فرار از خمس باشد، پرداخت
 خمس مال بخشیده شده واجب است. (حضرت
 امام علیه السلام)
 بخشش صوری که برای فرار از خمس است،

۱. سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام خمس، س ۱۴۱؛ سیدمحمدحسن
 بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، مسائل متفرقه، مطابق با
 فتاوی حضرت امام و حاشیه آیت الله العظمی نوری حفظه الله تعالی، احکام خمس،
 س ۴۴؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتات، س ۸۹۹؛ لطف الله صافی، جامع
 الاحکام، ج ۱، س ۶۲۲؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۸۳۹؛
 سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ سیدعلی سیستانی، منهاج
 الصالحین، م ۱۲۵۱؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ جواد
 تبریزی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید،
 ج ۱، س ۳۰۹؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، س ۳۵۰۶.
 ۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس،
 م ۷۲؛ سیدروح الله خمینی، استفتانات، احکام خمس، ج ۱، س ۱۷۷؛ سیدعلی
 خامنه ای، اجوبة الاستفتانات، س ۸۵۷؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع
 المسائل، ج ۱، س ۸۲۹؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۳، س ۳۷۹؛ لطف الله
 صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۶۳۲.

سبب ساقط شدن خمس واجب نمی شود. (رهبر معظم انقلاب مَظَلَّهُ الْعَلِي)

چنانچه واقعاً ببخشد و این مقدار بخشش در شأن شخص باشد، خمس به او تعلق نمی گیرد؛ ولی از فضیلتی محروم شده است. (آیات عظام مکارم حَفْظَهُ اللَّهُ تَعَالَى،^۱ بهجت حَاجَّه تَعَالَى و صافی حَفْظَهُ اللَّهُ تَعَالَى)

در صورتی که بخشش با شأن انسان مناسب نباشد، راه فرار از خمس نیست و باید خمس آن را بدهد. همچنین است اگر بخشش حيله‌ای برای فرار از خمس باشد؛ مثل اینکه مال خود را به کسی ببخشد و با او قرار بگذارد که بعد از فرارسیدن سال خمسی، مال را به صاحب مال ببخشد. (آیت الله العظمی فاضل حَاجَّه تَعَالَى)

۲. مال حلال مخلوط به حرام

• مقداری مال حرام، مثل اجرت ریش تراشی، با مال حلال مخلوط شده است. برای حلال شدن مال باید چه کار کند؟ این مسئله چند صورت دارد که حکم هر کدام جداگانه بررسی می شود:

۱. مقدار حرام و صاحب مال معلوم است:^۲

۱. آیت الله العظمی مکارم حَفْظَهُ اللَّهُ تَعَالَى در کتاب بررسی طرق فرار از زبا، به این مطلب به عنوان حيله‌ای شرعی اشاره کرده و می فرماید: «بعضی از کم توفیقان برای فرار از پرداخت خمس و زکات، دست به این حيله می زنند: قبل از فرارسیدن سال خمسی، یا گذشتن سال بر چیزی که زکات آن واجب است و مانند یک سال آن در نزد مالک شرط است، مال موضوع خمس یا زکات را به کسی هبه می کنند و شخص هبه گیرنده پس از گذشتن سال، به او باز می گرداند؛ بدین ترتیب، چون مال مذکور یک سال تمام نزد او نبوده است، خمس و زکات به آن تعلق نمی گیرد.»

۲. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعلیقات، کتاب الخمس، المال الحلال المخلوط بالحرام؛ سید ابوالقاسم خویی، منهج الصالحین،

باید همان مقدار را به صاحبش برگرداند. (تمام مراجع عظام تقلید)

۲. مقدار حرام را می‌داند؛ مثلاً یک سوم اموالش از راه حرام است؛ ولی صاحب مال حرام را حتی به صورت اجمالی هم نمی‌شناسد:^۱

باید آن مقدار حرام را به نیت صاحبش صدقه بدهد و احتیاط واجب آن است که از حاکم شرع هم اذن بگیرد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی، تبریزی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالی، بهجت رحمته الله علیه، نوری حفظه الله تعالی، خویی رحمته الله علیه و زنجانی حفظه الله تعالی)

باید با اجازه مجتهد جامع شرایط خمس آن را صدقه بدهد؛ هرچند اگر بداند مقدار مال حرام بیشتر از خمس است، احتیاط مستحب آن است که آن مقدار را صدقه بدهد. (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

باید آن مقدار را به مصرفی برساند که هم مصرف خمس باشد و هم صدقه؛ مانند پرداخت به سادات فقیر. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)

→ کتاب الخمس، السادس المال الحلال المخلوط بالحرام؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السادس المال الحلال المخلوط بالحرام؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السادس المال الحلال المخلوط بالحرام؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، السابع؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، السابع المال الحلال المخلوط بالحرام؛ لطف الله صافی، هداية العباد، ج ۱، ۱۶۵۱م.

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ۱۸۱۴م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۹۰؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السادس؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، السادس؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، السابع؛ لطف الله صافی، هداية العباد، ج ۱، ۱۶۵۲م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، السابع؛ محمد فاضل لنکرانی، الاحکام الواضحة، الخمس، ص ۳۰۱، السادس.

۳. مقدار حرام را می‌داند؛ ولی صاحب مال کاملاً مشخص نیست. مثلاً می‌داند یک سوم اموالش از راه حرام است؛ ولی یکی از چند نفر معین به صورت نامشخص، صاحب مال است؛^۱

احتیاط واجب آن است که خود را از دین همه آن‌ها خلاص کند و اگر ممکن نشد، بین آن‌ها قرعه بیندازد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه و وحید حفظه الله تعالى)

باید به آن‌ها اطلاع دهد؛ پس چنانچه یکی گفت که مال من است و دیگران گفتند مال ما نیست یا او را تصدیق کردند، به همان شخص اول بدهد و اگر دو نفر یا بیشتر گفتند که آن مال ماست، چنانچه با مصالحه و مانند آن نزاع آن‌ها حل نشود، باید برای فیصله نزاع به حاکم شرع مراجعه کنند و اگر همه اظهار بی‌اطلاعی کردند و حاضر به مصالحه هم نشدند، ظاهر آن است که صاحب آن مال به قرعه تعیین می‌شود و احتیاط آن است که حاکم شرع یا وکیل او متصدی قرعه باشد. (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالى)

بنا بر احتیاط واجب مصالحه شود و در صورتی که مصالحه ممکن نیست، بین آن‌ها تقسیم کند. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فیما يجب فيه الخمس، م ۳۰؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۰۵؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۰۵؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۰۵؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، السابع؛ الحلال المختلط بالحرام؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، السابع؛ محمد فاضل لنکرانی، الاحکام الواضحة، الخمس، م ۱۲۲۹؛ لطف‌الله صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۶۵۲.

باید صاحبش را با قرعه مشخص کند. (آیات عظام فاضل رحمته الله عليه و نوری حفظه الله تعالى)

احتیاط واجب آن است که خود را از دین همه آن‌ها خلاص کند و اگر ممکن نشد، مال را مساوی بین همه تقسیم کند. (آیت الله العظمی صافی حفظه الله تعالى)

۴. مقدار مال حرام را نداند؛ ولی صاحبش را بشناسد:^۱

باید یکدیگر را راضی کنند. چنانچه صاحب مال راضی نشود، در صورتی که انسان بداند مقدار معینی قطعاً مال اوست، مثلاً یک چهارم مال، مقدار یقینی را بدهد کافی است؛ هر چند بهتر است مقدار بیشتری را که احتمال می‌دهد، پرداخت کند. (حضرت امام رحمته الله عليه و آیات عظام نوری حفظه الله تعالى، صافی حفظه الله تعالى، خویی رحمته الله عليه، تبریزی رحمته الله عليه و فاضل رحمته الله عليه)

اگر ممکن است رضایت صاحبش را با صلح و مانند آن به دست آورد، باید این کار را بکند و چنانچه نتوانند یکدیگر را راضی کنند، در صورتی که مخلوط شدن مال حرام با حلال به تقصیر خود فرد نباشد، باید مقداری را که یقین یا اطمینان دارد مال آن شخص است، به او بدهد و در این صورت، پرداخت بیشتر از مقدار اطمینان، لازم نیست. اگر در مخلوط شدن دو مال حلال و حرام با یکدیگر، خودش مقصر باشد، علاوه بر

۱. سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۸۱۵؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، السابع: الحلال المختلط بالحرام؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۳۳؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۸۲۴.

پرداخت مقدار یقینی، بنا بر احتیاط واجب باید مقدار بیشتری را که احتمال می‌دهد مال طرف مقابل است نیز به او بدهد. (آیت‌الله‌العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

باید یکدیگر را راضی کنند و چنانچه صاحب‌مال راضی نشود، در صورتی که بداند مقدار معینی قطعاً مال اوست، مثلاً یک چهارم مال و در بیشتر از آن شک داشته باشد، باید مقداری را که یقین دارد، به او بدهد و مقدار بیشتر را که احتمال می‌دهد مال اوست، با او نصف کند. (آیات عظام مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

در صورتی که اختلاط موجب شرکت شود، مثل آنکه روغن حلال با حرام مخلوط شود، اگر با یکدیگر توافق کنند، آنچه را توافق کنند، معین می‌شود و چنانچه سازش نشود، آن اندازه که یقین دارد مال غیر است، باید به او داده شود. در صورتی که اختلاط موجب شرکت نشود، مانند اموالی که اجزایش از یکدیگر متمایز است، باید از نظر مقدار، آن اندازه که یقین دارد، به او بدهد و خصوصیت آن با قرعه معین شود. در هر دو صورت احتیاط مستحب آن است که مقدار بیشتری را که احتمال می‌دهد مال اوست، به او بدهد. (آیت‌الله‌العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

۵. مقدار مال حرام و صاحب‌مال، هیچ‌کدام معلوم نباشد:^۱

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۸۱۳؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۳۱؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۸۲۴.

اگر مال حلال با حرام طوری مخلوط شود که انسان نتواند آن‌ها را از هم تشخیص دهد، باید خمس تمام مال را بدهد. بعد از دادن خمس، بقیه مال حلال می‌شود. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام بهجت رحمته العالیه، مکارم حفظه الله، نوری حفظه الله و خویی رحمته العالیه)

خمس بدهد و بنا بر احتیاط واجب باید خمس را به قصد مافی‌الذمه، به کسی بدهد که مستحق خمس و رد مظالم است و بنا بر احتیاط لازم این کار با اجازه از مرجع (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه الله: مرجع اعلم) باشد. (آیات عظام سیستانی حفظه الله، وحید حفظه الله، فاضل رحمته العالیه و صافی حفظه الله)

باید خمس تمام مال را با اجازه مجتهد جامع‌الشرایط صدقه بدهد و بعد از صدقه‌دادن خمس مال، بقیه مال، حلال می‌شود. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله)

روشن شدن بیشتر بودن مقدار حرام از مقدار خمس پرداخت شده

• اگر انسان خمس مال حلال مخلوط به حرام را پرداخت کند و بعد بفهمد که مقدار حرام بیشتر از خمس بوده است، وظیفه‌اش چیست؟
(حضرت امام علیه السلام: چنانچه مقدار زیادی معلوم باشد) بنا بر احتیاط واجب، مقداری را که می‌داند

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۸۱۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۳۴؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۸۲۵؛ محمدتقی بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، م ۱۴۰۸.

از خمس بیشتر بوده است، از طرف صاحب آن صدقه بدهد. (حضرت امام علیه السلام و آیت الله العظمی صافی حفظه الله تعالی)

باید مقداری را که می‌داند از خمس بیشتر بوده است، (آیت الله العظمی وحید حفظه الله تعالی: بنا بر احتیاط واجب، با اذن حاکم شرع) از طرف صاحب آن صدقه بدهد. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی، خویی رحمته الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی، وحید حفظه الله تعالی و بهجت رحمته الله تعالی)

بنا بر احتیاط مستحب، مقداری را که می‌داند از خمس بیشتر بوده است، از طرف صاحب آن صدقه بدهد. (آیات عظام فاضل رحمته الله تعالی و زنجانی حفظه الله تعالی)

بنا بر احتیاط واجب، باید مقداری را که می‌داند از خمس بیشتر بوده است، به مصرفی برساند که هم مصرف خمس باشد و هم صدقه. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)

پیداشدن صاحب مال بعد از صدقه

• اگر خمس مال حلال مخلوط به حرام را بدهد یا مالی که صاحبش را نمی‌شناسد، به نیت او صدقه بدهد، سپس صاحبش پیدا شود و راضی نشود، وظیفه چیست؟^۱

بنا بر احتیاط واجب، باید به مقدار مالش به صاحبش بدهد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی، فاضل رحمته الله تعالی و مکارم حفظه الله تعالی)

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۸۱۷؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۳۵؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۸۲۶.

لازم نیست چیزی به صاحبش بدهد.
(آیات عظام خویی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالى و
وحید حفظه الله تعالى)

باید به مقدار مالش به او بدهد و اگر مقدار مال
مشخص نبوده است، باید مقدار قطعی مال وی
را با نصف مقدار مشکوک به او بدهد. البته هر
مقداری از صدقه را که صاحب مال به آن راضی
شود، نیازی نیست به او بدهد. (آیت الله العظمی
زنجانی حفظه الله تعالى)

اگر عین مال باقی باشد یا هنگام پرداخت
خمس به اهلش، جهت آن را اعلام کرده باشد،
به کسی که مال در دست اوست رجوع می شود
و شخص صدقه دهنده یا خمس دهنده ضامن
نیست. در غیر این صورت، بنا بر احتیاط واجب
باید به مقدار مالش به او بدهد یا اینکه مصالحه
کند و در جایی که از طرف صاحب مال صدقه
داده است، مالک می تواند ثواب صدقه را برای
خود اختیار کند یا اینکه مالش را از صدقه دهنده
بگیرد. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

شایان ذکر است تمامی صورت ها و مسئله هایی
که درباره مال حلال مخلوط به حرام گفته شد، در
صورتی است که مال حرام موجود باشد و در ذمه
انسان نباشد؛ وگرنه چنانچه مال حرام را مصرف
کرده و مدیون شده است، دیگر به موضوع خمس
ارتباطی ندارد؛ بلکه داخل در موضوع حق الناس و
رد مظالم است.^۱

۱. سید محمد کاظم طباطبائی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس،
فصل فیما یجب فیہ الخمس، م ۳۱.

۳. معدن

• اگر کسی مالک معدن باشد، در چه صورتی بر معدن خمس واجب می‌شود؟^۱

اگر از معدن طلا، نقره، سرب، مس، آهن، نفت، زغال سنگ، فیروزه، عقیق، زاج، نمک و معدن‌های دیگر، چیزی به دست آورد، در صورتی که به مقدار نصاب باشد، باید خمس آن را بدهد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام نوری رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، زنجانی رحمته الله علیه، خویی رحمته الله علیه و وحید رحمته الله علیه)

معادن از انفال محسوب می‌شوند؛ یعنی مال امام علیه السلام و ملک ایشان است؛ ولی اگر کسی چیزی از آن را استخراج کند، در صورتی که شرعاً مانعی نباشد، می‌تواند آن را برای خود تملک کند و چنانچه به حد نصاب برسد، باید خمس آن را بدهد. (آیت‌الله العظمی سیستانی رحمته الله علیه)

نصاب معدن

• نصاب معدن که سبب واجب شدن خمس می‌شود، چه مقدار است؟^۲

نصاب معدن بنا بر احتیاط واجب، ۱۰۵ مثقال معمولی نقره یا ۱۵ مثقال معمولی طلاست. (حضرت امام علیه السلام و آیت‌الله العظمی نوری رحمته الله علیه)

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ۱۷۹۸م؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، ۱۸۰۲م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۸۱۶م.

۲. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ۱۷۹۹م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۸۱۶م؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، ۱۸۰۸م.

نصاب معدن ۱۵ مثقال طلای مسکوک است.
 (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالى،
 صافی حفظه الله تعالى، بهجت رحمته الله علیه و وحید حفظه الله تعالى)
 نصاب معدن ۲۰ دینار شرعی است.
 (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالى)^۱

بنا بر احتیاط واجب، نصاب خاصی ندارد؛ یعنی
 آنچه از معدن استخراج می‌کند، کم باشد یا زیاد،
 باید خمسش پرداخت شود. (آیت الله العظمی
 مکارم حفظه الله تعالى)

کیفیت به نصاب رسیدن معدن

• اگر معدن با یک مرتبه استخراج، به حد
 نصاب نرسیده، ولی با چند دفعه استخراج به
 حد نصاب برسد، آیا خمس واجب است؟^۲
 اگر مجموع دفعات به مقدار نصاب برسد،
 خمس واجب می‌شود. (حضرت امام ره)
 و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه،
 زنجانی حفظه الله تعالى و سیستانی حفظه الله تعالى)
 اگر قیمت معدن به نصاب برسد، خمس
 واجب می‌شود. (آیات عظام صافی حفظه الله تعالى و
 نوری حفظه الله تعالى)

شرط وجوب خمس این است که باید با

۱. آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالى برای وزن دینار شرعی و مقدارش به وزن بازاری،
 در «نصاب زکات طلا» توضیحاتی بیان فرموده است.

۲. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۸۰۰؛
 سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۸۰۹؛ سید ابوالقاسم خویی،
 منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۱۹۲؛ سید علی سیستانی، منهاج
 الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۱۹۲؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین
 کتاب الخمس، م ۱۱۹۲، سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع
 التعليقات، کتاب الخمس، الثاني المعادن.

یک مرتبهٔ عرفی به حد نصاب برسد؛ بنابراین اگر در دفعات متعدد استخراج، به حد نصاب برسد، خمس واجب نیست. البته در صورتی که در میان دفعات، مدت کوتاهی دست از کار بکشد، به گونه‌ای که عرفاً استخراج متعدد صدق نکند، باید مجموع استخراج ملاحظه شود. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه و وحید حفظه الله تعالی) اگر مجموع دفعاتی که استخراج کرده است، به حد نصاب برسد، خمس واجب است؛ مگر اینکه بین دفعات، مدت طولانی استخراج را تعطیل کند؛ به گونه‌ای که عرفاً در آن مدت استخراج کننده معدن محسوب نشود. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)

حکم خمس به نصاب رسیدن معادن متعدد

• اگر یک معدن به حد نصاب نرسد، بلکه با دیگر معادن به حد نصاب برسد، آیا معدنی که به حد نصاب نرسیده است، خمس دارد؟^۱ هر معدنی جداگانه ملاحظه می‌شود. در صورتی که به حد نصاب نرسد، خمس واجب نیست؛ مگر اینکه تمامی معادن متعدد نزدیک به یکدیگر باشند و عرفاً یک معدن شمرده شوند. (حضرت امام رحمته الله علیه و آیت الله العظمی نوری حفظه الله تعالی) در صورتی که مجموع به مقدار نصاب برسد، بنا بر احتیاط واجب پرداخت خمس لازم است؛

۱. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، الثاني المعادن.

ولی اگر تمامی معادن متعدد نزدیک به یکدیگر باشند و عرفاً یک معدن شمرده شوند، باید خمس بدهد. (آیت‌الله العظمی فاضل رحمته‌الله علیه)
هر معدنی جداگانه ملاحظه می‌شود. در صورتی که به حد نصاب نرسد، خمس واجب نیست؛ مگر اینکه معادن طوری نزدیک به یکدیگر باشند که عرفاً یک معدن شمرده شوند. در این صورت بنا بر احتیاط واجب پرداخت خمس لازم است. (آیت‌الله العظمی خویی رحمته‌الله علیه)

جاری بودن حکم معدن بر برخی از مصادیق

- آیا بر گچ و آهک و گل سرشور و گل سرخ حکم معدن جاری است؟
بنا بر احتیاط واجب، معدن محسوب می‌شود و خمس دارد. (حضرت امام پیشوای ما و آیات عظام سیستانی حفظه‌الله‌تعالی، صافی حفظه‌الله‌تعالی و نوری حفظه‌الله‌تعالی)
حکم معدن جاری نیست. (آیات عظام خویی رحمته‌الله علیه و وحید حفظه‌الله‌تعالی)
اگر به آن‌ها معدن گفته می‌شود، باید خمس آن‌ها را بدهد. (آیات عظام مکارم حفظه‌الله‌تعالی و زنجانی حفظه‌الله‌تعالی)

حکم هزینه‌های استخراج معدن

- آیا هزینه‌های استخراج معدن از درآمد معدن

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ۱۸۰۱م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۸۱۹م؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، ۱۸۱۰م.

کسر می‌شود؟^۱

هزینه استخراج معدن از درآمد معدن کسر می‌شود. (تمام مراجع عظام تقلید)

• آیا نصاب معدن برای وجوب خمس، بعد از کم کردن مخارج معدن است یا قبل از کم کردن مخارج ملاحظه می‌شود؟^۲

اگر بعد از خارج کردن هزینه‌ها به نصاب برسد، خمس واجب است. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام بهجت رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی، فاضل رحمته الله علیه و زنجانی حفظه الله تعالی)

اگر قیمت چیزی که بیرون آورده است، به نصاب برسد، می‌تواند مخارج را کم کند و خمس آنچه باقی می‌ماند، باید پرداخت شود. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله تعالی و وحید حفظه الله تعالی)

بنا بر احتیاط واجب، مخارجی را که برای به دست آوردن، مصرف کرده است، هنگام احتساب نصاب کم نکند و هنگام ادای خمس، آنچه پس از کم کردن این مخارج باقی می‌ماند، بدهد. (آیت الله العظمی صافی حفظه الله تعالی)

بررسی درباره رسیدن معدن به نصاب

• اگر مالک نداند که معدن به حد نصاب رسیده است یا نه، آیا باید بررسی کند؟^۳

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۹۹.

۲. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۷۹۹؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۱۷؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۸۰۸.

۳. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۸۰۳.

بنا بر احتیاط واجب (آیات عظام وحید عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى و سیستانی عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى: در صورت امکان) باید با وزن کردن یا از راه دیگر، قیمت آن را معلوم کند. (حضرت امام بَارِقُ و آیات عظام فاضل عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى، نوری عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى، وحید عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى و سیستانی عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى)

اگر نداند قیمت چیزی که از معدن بیرون آورده است، به نصاب رسیده یا نه، خمس ندارد. (آیات عظام خویی عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى و زنجانی عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى)

باید با وزن کردن یا از راه دیگر، قیمت آن را معلوم کند. (آیت الله العظمی صافی عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى)

شراکت در معدن

• اگر چند نفر با هم چیزی از معدن بیرون بیاورند، وظیفه آن‌ها درباره خمس چیست؟
اگر سهم هر کدام به حد نصاب برسد، خمس واجب می‌شود؛ وگرنه خمس معدن واجب نیست. (حضرت امام بَارِقُ و آیات عظام فاضل عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى، سیستانی عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى، نوری عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى و زنجانی عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى)

اگر مجموع معدن به حد نصاب برسد، ولو سهم هر کدام آن‌ها این مقدار نباشد، باید خمس آن را بدهد. (آیت الله العظمی خویی عَنْظَةَ اللَّهِ تَعَالَى)

→ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۲۱؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، ۱۸۱۲.

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۸۰۴؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۲۲؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۸۱۳.

اگر مجموع معدن به حد نصاب برسد، ولو سهم هر کدام آن‌ها این مقدار نباشد، بنا بر احتیاط واجب باید خمس آن را بدهد. (آیات عظام بهجت رحمته‌الله‌علیه، وحید حفظه‌الله‌تعالی و صافی حفظه‌الله‌تعالی)

استخراج معدن از ملک دیگران

• اگر از معدنی که در ملک دیگری است چیزی استخراج شود، مالی که به دست آمده است متعلق به چه کسی است؟^۱

معدن استخراج شده مال صاحب ملک است. (حضرت امام علیه‌السلام و آیات عظام خوئی رحمته‌الله‌علیه، نوروی حفظه‌الله‌تعالی، فاضل رحمته‌الله‌علیه، صافی حفظه‌الله‌تعالی، مکارم حفظه‌الله‌تعالی، زنجانی حفظه‌الله‌تعالی و وحید حفظه‌الله‌تعالی)

احتیاط واجب آن است که با هم مصالحه کنند و چنانچه به مصالحه راضی نشوند، به حاکم شرع مراجعه کنند تا نزاع را فیصله دهد. (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه‌الله‌تعالی)

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۸۰۵؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۲۳؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۸۱۴.

فصل سوم: مصرف خمس

صاحبان خمس

- خمس در چه جاهایی مصرف می‌شود؟^۱
خمس را باید دو قسمت کرد: یک قسمت آن سهم سادات است و نصف دیگر، سهم امام ع است. (تمام مراجع عظام تقلید)
- آیا مکلف می‌تواند سهم امام را خودش به مصرف برساند؟^۲
باید سهم امام را به مجتهد جامع‌الشرایط تحویل دهد یا به مصرفی برساند که او اجازه می‌دهد. (تمام مراجع عظام تقلید)
- آیا مکلف می‌تواند سهم سادات را خودش به مصرف برساند؟^۳

اختیار سهم سادات در دست حاکم شرع است و باید آن را به مجتهد جامع‌الشرایط تحویل دهند یا با اذن او به سید فقیر یا سید یتیم یا به سیدی بدهند که در سفر درمانده شده است. (حضرت امام ره و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۸۳۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاات، س ۱۰۰۵؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۹ و ۱۲۶۴ و ۱۲۶۵؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۹ و ۱۲۶۴ و ۱۲۶۵؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۹ و ۱۲۶۴.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۸۳۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاات، س ۱۰۰۵؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۹ و ۱۲۶۴ و ۱۲۶۵؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۹ و ۱۲۶۴ و ۱۲۶۵؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۹ و ۱۲۶۴.

۳. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۸۳۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاات، س ۱۰۰۵؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۹ و ۱۲۶۴ و ۱۲۶۵؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۹ و ۱۲۶۴ و ۱۲۶۵؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، م ۱۲۵۹ و ۱۲۶۴.

سهم سادات را بنا بر احتیاط واجب، باید به مجتهد بدهند یا با اجازه او به سید فقیر یا به ولی سید یتیم یا به سیدی بدهند که در راه مانده است. (آیات عظام مکارم حنظله الله تعالی، بهجت حجت الله تعالی، نوری حنظله الله تعالی، وحید حنظله الله تعالی، فاضل حجت الله تعالی و صافی حنظله الله تعالی)^۱

باید به سید فقیر یا سید یتیم یا سیدی بدهند که در سفر مانده است. بهتر است سهم سادات را به مجتهد جامع شرایط بدهند یا با اجازه او به مصرف برسانند. (آیات عظام سیستانی حنظله الله تعالی و خویی حجت الله تعالی)

مصرف تمامی موارد وجوب خمس، اعم از منفعت کسب و معدن و...

• آیا مصرف تمامی موارد وجوب خمس، همین دو قسمت یعنی سهم سادات و سهم امام است یا تفاوت وجود دارد؟^۲

مصارف تمامی موارد وجوب خمس یکسان است و تفاوتی ندارد. (حضرت امام خمینی رهبر معظم انقلاب مؤظف الله تعالی و آیات عظام نوری حنظله الله تعالی و مکارم حنظله الله تعالی)

۱. آیت الله العظمی صافی حنظله الله تعالی به همگان برای پرداخت سهم سادات اجازه عمومی داده است؛ سؤال: آیا دادن سهم سادات با رعایت آنچه در توضیح المسائل آمده است، اذن مجتهد می‌خواهد؟ جواب: بنا بر احتیاط، اذن مجتهد لازم است؛ ولی از طرف حقیر به طور عام پرداخت سهم سادات عظام به آن‌هایی که محتاج‌اند، مجاز است. (لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۷۶۶)

۲. سید ابوالقاسم خویی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، السادس، بعد از م ۱۲۰۴؛ حسین وحید خراسانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، السادس، بعد از م ۱۲۰۴؛ سید علی سیستانی، منهج الصالحین، کتاب الخمس، السادس، بعد از م ۱۲۰۴؛ سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ذیل م ۱۸۳۴؛ سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی، کتاب الخمس، فیما یجب فیہ الخمس، الخامس، بعد از م ۲۷؛ سید علی خامنه‌ای، سایت، بخش استفتائات، احکام خمس، س ۳.

در تمامی اموالی که خمس در آن‌ها واجب است، دو قسمت جاری است؛ به استثنای مال حلال مخلوط به حرام که در آن، بنا بر احتیاط واجب باید خمس را به قصد مافی‌الذمه، به کسی بدهد که مستحق خمس و رد مظالم است و بنا بر احتیاط لازم، این کار با اجازه از مرجع (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى: مرجع اعلم) باشد. (آیات عظام خوبی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و فاضل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

برای پاک شدن مال از حرام باید خمس را صدقه بدهد. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

اجازه مرجع اعلم برای پرداخت سهم امام

• آیا پرداخت سهم امام باید با اجازه مرجع اعلم باشد؟^۱

بنا بر احتیاط لازم باید با اجازه مجتهد مرجع اعلم و مطلع بر جهات عامه باشد. (آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

پرداخت خمس به مرجع دیگر

• آیا می‌شود کسی خمسش را به غیر از مرجع تقلیدش بدهد؟^۲

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج. ۱، م. ۲۴۳۸؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م. ۱۸۵۲.
 ۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج. ۲، م. ۱۸۳۴؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج. ۱، م. ۲۴۳۸؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م. ۱۸۵۲؛ محمد فاضل لنکرانی، توضیح المسائل، م. ۱۸۸۳؛ سیدابوالقاسم خوبی، توضیح المسائل، م. ۱۸۴۳؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م. ۱۵۷۱.

در صورتی اجازه دارد سهم امام خود را به مجتهدی غیر از مرجع تقلید خودش بدهد که بداند آن دو مجتهد، سهم امام را به یک طور مصرف می‌کنند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام زنجانی حفظه الله تعالی، بهجت رحمته الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)

در وضع فعلی، هر فردی سهم امام را فقط به مرجع تقلید خود بدهد یا با اجازه مستقیم از دفتر ایشان مصرف کند. (آیات عظام فاضل رحمته الله تعالی و مکارم حفظه الله تعالی)

بنا بر احتیاط لازم، سهم امام باید به مرجع اعلم پرداخت شود یا با اجازه مجتهد مرجع اعلم (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی: و مطلع بر نیازهای عمومی مؤمنان) باشد. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی و وحید حفظه الله تعالی)

اگر انسان بخواهد سهم امام را به مجتهدی بدهد که از او تقلید نمی‌کند، بنا بر احتیاط واجب باید از مجتهدی که از او تقلید می‌کند، اجازه بگیرد. در صورتی به او اذن داده می‌شود که بداند آن مجتهد و مجتهدی که از او تقلید می‌کند، سهم امام را به یک طور مصرف می‌کنند. (آیت الله العظمی خویی رحمته الله تعالی)

قصد قربت در پرداخت خمس

• آیا در هنگام پرداخت خمس به مجتهد یا نماینده او، یا هنگام رساندن خمس به موارد

مصرف آن، قصد قربت^۱ لازم است؟^۲
 بنا بر احتیاط واجب، باید قصد قربت کند؛
 یعنی خمس را به قصد انجام فرمان خداوند و برای
 نزدیک شدن به او بپردازد و اگر بدون قصد قربت
 خمس بدهد، معصیت کرده است؛ اما خمسی
 که پرداخت کرده، کافی است. (آیت‌الله العظمی
 سیستانی حفظه الله تعالى)

باید قصد قربت کند؛ یعنی خمس را به قصد
 انجام فرمان خداوند و برای نزدیک شدن به
 او بدهد و اگر دیگری را برای رساندن خمس
 وکیل کرده باشد، همین که وکیل قصد قربت
 کند، کافی است. اگر قصد قربت نکرده است،
 خمس صحیح نیست؛ مگر اینکه مرجع تقلید
 اجازه دهد. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله)

در خمس هم مانند زکات، قصد قربت
 معتبر است. (آیات عظام گلپایگانی رحمته الله،
 صافی حفظه الله تعالى و مکارم حفظه الله تعالى)

در خمس، قصد قربت لازم است و اگر بدون
 قصد قربت بدهد، مجزی نیست. (رهبر معظم
 انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام خویی رحمته الله،
 تبریزی رحمته الله و نوری حفظه الله تعالى)

۱. نظریه‌ی مراجع را درباره لزوم قصد قربت، از مسئله ۱۸۲۹ توضیح المسائل مراجع می‌توان اقتباس کرد.

۲. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۴۴، محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، ۱۴۴۷؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، س ۳۸۱۱؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ذیل م ۱۸۵۱؛ سیدابوالقاسم خویی، صراط النجاة، ج ۲، ص ۴۹۴، س ۱۵۴۶؛ جواد تبریزی، المسائل المنتخبة، ص ۲۱۹، م ۶۱۳؛ موسوعه الإمام الخوئی، ج ۳، ص ۴۵۶، م ۳۵۹۹؛ حسین نوری همدانی، استفتائات، ج ۲، س ۳۱۲؛ سیدعلی سیستانی، المسائل المنتخبة، م ۶۱۴؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام خمس، ص ۱۲۵؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۳، ص ۴۹، م ۱۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتا از سایت به شماره ۶۱۱۲۸۹.

شروط افراد مستحق سهم سادات

- مستحقان سهم سادات چه کسانی هستند؟
کسی که مستحق سهم سادات است، باید شروط زیر را داشته باشد:
- ۱. خمس گیرنده باید سید باشد. (تمام مراجع عظام تقلید)
- ۲. شیعه دوازده امامی باشد. (تمام مراجع عظام تقلید)
- ۳. خمس گیرنده فقیر باشد. البته درباره سیدی که در سفر درمانده است، فقیر بودن در شهری که خمس به او داده می شود، کافی است. (تمام مراجع عظام تقلید)
- ۴. معصیت کار نباشد: به سید معصیت کار، اگر خمس دادن کمک به معصیت او باشد، نمی شود خمس داد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام نوری رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، خویی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه و زنجانی رحمته الله علیه)
- بنا بر احتیاط واجب، پرداخت خمس به کسی که خمس می گیرد، کمک بر گناه محسوب نشود. (آیات عظام سیستانی رحمته الله علیه و بهجت رحمته الله علیه)
- خمس گیرنده باید خمس را در مسیر حرام

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۸۳۵ تا ۱۸۳۸ و ۱۸۴۲؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۵۳ تا ۱۸۵۶ و ۱۸۶۰؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۵۷۳؛ سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی، ج ۲، کتاب الخمس، فصل فی قسمة الخمس، م ۶؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الخمس، فصل تقسیم خمس، م ۱ و ۵ و ۶؛ لطف الله صافی، هداية العباد، کتاب الخمس، م ۱۶۶۷؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، م ۱۴۱۵.

مصرف نکند. (آیت الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)
 ۵. آشکارا گناه نکند: بنا بر احتیاط واجب،
 به کسی که آشکارا معصیت می کند، نباید
 خمس داد. (حضرت امام بَارِئُ و آیات عظام
 مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، صافی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و فاضل حَرَمَ اللهُ تَعَالَى)

خمس گیرنده بنا بر احتیاط واجب شراب خوار
 و بی نماز و متجاهر به فسق نباشد. (آیات عظام
 سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و خویی حَرَمَ اللهُ تَعَالَى)

به کسی که آشکارا معصیت می کند، بهتر است
 خمس ندهند. (آیت الله العظمی بهجت حَرَمَ اللهُ تَعَالَى)

به کسی که آشکارا معصیت می کند، نباید
 خمس داد. (آیت الله العظمی نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

۶. خمس گیرنده بنا بر احتیاط واجب،
 واجب النفقه خمس دهنده نباشد. (حضرت امام بَارِئُ
 و آیات عظام نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى،
 خویی حَرَمَ اللهُ تَعَالَى و صافی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

به کسی که واجب النفقه هست، نمی توان
 خمس داد. (آیات عظام فاضل حَرَمَ اللهُ تَعَالَى،
 زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

۷. بنا بر احتیاط واجب، بیشتر از مخارج
 یک سال به سید فقیر خمس داده نشود.
 (حضرت امام بَارِئُ و آیات عظام فاضل حَرَمَ اللهُ تَعَالَى،
 نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، صافی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى،
 خویی حَرَمَ اللهُ تَعَالَى و سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

بیشتر از مخارج یک سال به سید فقیر خمس
 داده نشود. (آیت الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

بنا بر احتیاط مستحب، بیشتر از مخارج یک سال
 به سید فقیر خمس داده نشود. (آیت الله العظمی
 بهجت حَرَمَ اللهُ تَعَالَى)

حکم پرداخت خمس به واجب‌النفقه برای غیرنفقه واجب

• آیا انسان می‌تواند به همسر یا فرزند خود که علاوه بر رسیدن به فقیر هم هستند، سهم سادات را پرداخت کند؟^۱

انسان می‌تواند به واجب‌النفقه خودش مقداری خمس بدهد تا به مصرف مخارجی برساند که بر عهده انسان نیست؛ مثلاً شوهر به زن خمس بدهد تا زن به مصرف کسانی برساند که واجب‌النفقه زن هستند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمتهما الله تعالی، نوری رحمتهما الله تعالی، فاضل رحمتهما الله تعالی، زنجانی رحمتهما الله تعالی، بهجت رحمتهما الله تعالی و وحید رحمتهما الله تعالی)

انسان می‌تواند به واجب‌النفقه خودش مقداری خمس بدهد تا به مصرف مخارجی برساند که بر عهده انسان نیست؛ به شرط اینکه بنا بر احتیاط واجب، نتواند نفقه‌های توسعه‌ای غیرواجب آنان را مجاناً از مالش بدهد. (آیت‌الله العظمی سیستانی رحمتهما الله تعالی)

مقصود از سید فقیر

• مقصود از سیدی که خمس به او می‌رسد، چه کسی است؟^۲

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۸۴۱ و ۱۸۴۲؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۵۹.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی، کتاب الخمس، فصل فی قسمة الخمس و مستحقه، ۳؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۲۴۳؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، کتاب الخمس، م ۱۴۱۰؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۶۱؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۶۱؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الخمس، م ۱۲۶۱؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، س ۱۰۰۹.

منظور کسی است که از طرف پدر به هاشم، جد اعلای حضرت رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، برسد. در بین منتسبان به هاشم، بین سادات علوی، سادات عقیلی، سادات جعفری، سادات عباسی و غیر این‌ها فرقی نیست؛ هرچند بهتر است که سادات علوی، بلکه سادات فاطمی را بر دیگران مقدم کند و سیادت از طرف مادر برای دریافت خمس کافی نیست. (حضرت امام مُحَمَّدٌ و رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ الْعُلَى و آیات عظام خوئی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، سیستانی حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ، فاضل رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، مکارم حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ، نوری حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ و وحید حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ) مقصود سیدی است که از طرف پدر به عبدالمطلب برسد. (آیت الله العظمی بهجت رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)

راه‌های اثبات سیادت

• راه‌های اثبات سیادت کدام است؟^۱

اگر کسی بگوید سیدم، نمی‌شود به او خمس داد؛ مگر آنکه دو نفر عادل سیدبودن او را تصدیق کنند یا در بین مردم به‌طوری معروف باشد (آیات عظام خوئی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، سیستانی حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ و زنجانی حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ: یا از هر راه دیگری) که انسان یقین یا اطمینان پیدا کند که سید است. (حضرت امام مُحَمَّدٌ و آیات عظام خوئی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، سیستانی حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ، زنجانی حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ، صافی حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ، نوری حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ، فاضل رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ و وحید حَفْظَةُ اللهِ عَلَيْهِ)

۱. سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۸۳۹؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۵۷.

سیدبودن سادات از این راه‌ها ثابت می‌شود: ۱. دو نفر عادل سیدبودن او را تصدیق کند. (یک نفر نیز کافی است)؛ ۲. در شهر و منطقه خود مشهور باشد که سید است، خواه این شهرت سبب یقین شود یا گمان؛ بلکه از هر طریقی اطمینان حاصل شود، کافی است. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)

بنا بر اظهر، اگر انسان به سیدبودن کسی گمان داشت، ولی دو نفر عادل، سیدبودنش را تصدیق نکردند و در بین مردم یا شهر خودش هم مشهور بود، به گونه‌ای که اطمینان یا گمان به سیدبودن حاصل شود. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

ثبوت سیادت به شهرت در شهر خودش

• آیا می‌توان به فردی که در شهر خودش به سیادت مشهور است، خمس داد؟^۱
می‌توان به او خمس داد. (حضرت امام ره و آیات عظام نوری حفظه الله تعالی، خویی رحمته الله علیه و سیستانی حفظه الله تعالی)

می‌توان خمس داد، به شرط اینکه به سیدبودن او وثوق پیدا کند. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)

می‌توان خمس داد، به شرط اینکه اطمینان یا گمان قوی به سیدبودن پیدا شود. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی)

۱. سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۸۴.

ثبوت سیادت به خبر ثقه

• آیا سیادت با خبر ثقه هم ثابت می‌شود؟^۱
ثبوت سیادت به خبر ثقه در صورتی که ظن بر خلافش نباشد، بعید نیست. (آیت‌الله العظمی وحید خنّطه الله تعالی)

حکم فردی که می‌خواهد طلب خود از مستحق را بابت خمس حساب کند

• اگر کسی از مستحق خمس طلبکار است، آیا می‌تواند طلب خود را بابت خمس حساب کند؟^۲

کسی که از مستحق طلبکار است و می‌خواهد طلب خود را بابت خمس حساب کند، بنا بر احتیاط واجب، باید خمس را به مستحق بدهد و بعد مستحق بابت بدهی‌اش به او برگرداند. در سهم سادات لازم نیست این کار باید با اجازه حاکم شرع باشد؛ ولی درباره سهم امام باید از حاکم شرع اجازه بگیرد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه و وحید خنّطه رحمته الله علیه)

کسی که از مستحق طلبکار است، می‌تواند طلب خود را بابت خمس حساب کند؛ ولی بنا بر احتیاط مستحب، باید خمس را به او بدهد و

۱. حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۵۷؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۴۶۶.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۸۵۰؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۵۸۱؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۶۸؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فی قسمة الخمس، م ۱۶.

بعد مستحق بابت بدهی خود به او برگرداند. می‌تواند ذمهٔ بدهکار را بدون این کار بابت خمس بری کند؛ ولی دربارهٔ سهم امام، باید با اجازهٔ حاکم شرع باشد. (آیات عظام نوری حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی و زنجانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی)

کسی که از سید نیازمند طلبکار است، می‌تواند با اجازهٔ حاکم شرع، طلب خود را بابت خمس حساب کند؛ ولی دربارهٔ سهم امام باید با اجازهٔ حاکم شرع باشد. (آیت الله العظمی مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی)

انتقال خمس

• آیا انتقال خمس به شهر دیگر جایز است؟
هرگاه در شهر خودش مستحق نباشد، می‌تواند خمس را به شهر دیگری ببرد؛ بلکه اگر در شهر خودش مستحق پیدا شود نیز می‌تواند به شهر دیگری ببرد. (حضرت امام مَجْتَهِدُ و آیات عظام خویی حَرَمِ اللَّهِ عَلَی، سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی، فاضل حَرَمِ اللَّهِ عَلَی، نوری حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی و مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی)
با اجازهٔ مجتهد جامع الشرایط می‌توان خمس را به شهر دیگر منتقل کرد. (آیت الله العظمی زنجانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی)

بخشش خمس توسط مستحق به مالک

• آیا می‌شود مستحق، خمس را بگیرد و به مالک ببخشد؟^۲

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ۱۸۴۷م.
۲. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۸۵؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، ۱۵۸۲؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۲۴۷۵؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۸۶۹م.

مستحق نمی‌تواند خمس را بگیرد و به مالک ببخشد؛ ولی کسی که مقدار زیادی خمس بدهکار است و فقیر شده است و امید پول‌دار شدنش هم نمی‌رود و می‌خواهد مدیون اهل خمس نباشد، اگر مستحق راضی شود که خمس را از او بگیرد و به او ببخشد، اشکال ندارد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام نوری رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه و وحید رحمته الله علیه)

نمی‌تواند خمس را به مستحق بدهد و با او شرط کند که آن را به او برگرداند. (آیت‌الله العظمی سیستانی رحمته الله علیه)

مستحق نمی‌تواند خمس را بگیرد و به مالک ببخشد؛ مگر آن مقدار که درخور شأن اوست که اگر خودش مال داشت، به آن شخص ممکن بود ببخشد. (آیت‌الله العظمی مکارم رحمته الله علیه)

مستحق نمی‌تواند خمس را بگیرد و به مالک ببخشد؛ ولی کسی که مقدار زیادی خمس بدهکار است و به هیچ‌وجه نمی‌تواند خمس را پرداخت کند و مالی هم ندارد که پس از مرگ وی بابت خمس پرداخت شود، مستحق می‌تواند خمس را از او بگیرد و به او ببخشد. (آیت‌الله العظمی زنجانی رحمته الله علیه)

پرداخت خمس مال با پول یا جنس دیگر

• آیا انسان باید خمس را از همان مال متعلق

خمس پرداخت کند؟^۱

انسان می‌تواند خمس اموالی را که متعلق خمس است، از همان اموال بدهد یا به مقدار قیمت خمسی که واجب شده است، پول (وجه رایج نقد) بدهد. اما اگر بخواهد خمس اموال مذکور را از جنس دیگری بپردازد، محل اشکال است؛ مگر آنکه با اجازه حاکم شرع یا وکیل او باشد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خوئی رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالی، وحید حفظه الله تعالی، زنجانی حفظه الله تعالی و فاضل رحمته الله علیه)

می‌تواند از همان جنس بدهد یا به مقدار قیمت خمس که بدهکار است، پول بدهد یا با اجازه حاکم شرع، از جنس دیگری بدهد. (آیت‌الله العظمی نوری حفظه الله تعالی)

احتیاط واجب آن است که سهم سادات را از خود آن مال یا از پول رایج بدهند، نه از جنس دیگر؛ مگر اینکه جنس دیگر را به مستحق بفروشد، سپس به جای بدهی او، از باب خمس حساب کند. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)

انسان می‌تواند خمس اموال متعلق خمس را از همان اموال بدهد یا به مقدار قیمت خمس واجب شده، پول (وجه رایج نقد) یا جنس بدهد. (آیات عظام بهجت رحمته الله علیه و صافی حفظه الله تعالی)

۱. سید محمد کاظم طباطبائی، العروة الوثقی مع التعليقات، کتاب الخمس، فصل فی قسمة الخمس، م ۱۴ و ۱۷؛ سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۸۹ و ۱۸۴۹؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۸۰۶.

الف. کتاب

۱. بنی هاشمی خمینی، سید محمدحسن، توضیح المسائل مراجع؛ شانزده مرجع، چ ۸، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیّه قم، ۱۴۲۴ق.
۲. بنی هاشمی خمینی، سید محمدحسن، توضیح المسائل مراجع؛ شانزده مرجع، چ ۲، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیّه قم، ۱۳۹۳ش.
۳. بهجت، محمدتقی، استفتائات، قم: دفتر آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه، ۱۴۲۸ق.
۴. بهجت، محمدتقی، جامع المسائل، چ ۲، قم: دفتر آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه، ۱۴۲۶ق.
۵. بهجت، محمدتقی، رساله توضیح المسائل، چ ۹۲، قم: شفق، ۱۴۲۸ق.
۶. بهجت، محمدتقی، وسیله النجاة، چ ۲، قم: شفق، ۱۴۲۳ق.
۷. تبریزی، جواد، استفتائات جدید، چ ۱، قم، ۱۳۸۵.
۸. تبریزی، جواد، منهاج الصالحین، قم: مجمع الإمام المهدي عنه الله تعالی، ۱۴۲۶ق.
۹. حر عاملی، محمدبن حسن، تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، قم: آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۹ق.
۱۰. خامنه ای، سیدعلی، رساله آموزشی، چ ۵، تهران: فقه روز وابسته به انتشارات انقلاب

- اسلامی، ۱۳۹۴.
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی، أجوبة الاستفتاءات، قم: دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای مَظَلَّةُ الْعَلِيِّ در قم، ۱۴۲۴ق.
۱۲. خمینی، سیدروح‌الله، استفتاءات، چ ۵، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۲۲ق.
۱۳. خمینی، سیدروح‌الله، تحرير الوسيلة، قم: دارالعلم.
۱۴. خمینی، سیدروح‌الله، نجات العباد، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، ۱۴۲۲ق.
۱۵. خویی، سیدابوالقاسم، صراط النجاة؛ همراه با حواشی جواد تبریزی، به تحقیق موسی مفیدالدین عاصی عاملی، قم: المنتخب، ۱۴۱۶ق.
۱۶. خویی، سیدابوالقاسم، منهج الصالحين، چ ۲۸، قم: مدينة العلم، ۱۴۱۰ق.
۱۷. خویی، سیدابوالقاسم، منية السائل؛ مجموعه استفتاءات.
۱۸. سیستانی، سیدعلی، توضیح المسائل جامع، مشهد: دفتر آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، ۱۳۹۳.
۱۹. سیستانی، سیدعلی، المسائل المنتخبة، چ ۹، قم: دفتر آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، ۱۴۲۲ق.
۲۰. سیستانی، سیدعلی، منهج الصالحين، چ ۵، قم: دفتر آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، ۱۴۱۷ق.
۲۱. شبیری زنجانی، سیدموسی، رساله توضیح

- المسائل، قم: سلسبیل، ۱۴۳۰ق.
۲۲. صافی، لطف الله، جامع الأحكام، ج ۴، قم: انتشارات حضرت معصومه علیها السلام، ۱۴۱۷ق.
۲۳. صافی، لطف الله، هداية العباد، قم: دارالقرآن الکریم، ۱۴۱۶ق.
۲۴. طباطبائی، سید محمد کاظم، العروة الوثقی مع التعليقات، قم: مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۴۲۸ق.
۲۵. طباطبائی، سید محمد کاظم، العروة الوثقی مع تعليقات الفاضل، به تصحيح ابراهيم واثقی و دیگران، قم: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام.
۲۶. فاضل لنکرانی، محمد، الأحكام الواضحة، ج ۴، قم: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام، ۱۴۲۲ق.
۲۷. فاضل لنکرانی، محمد، جامع المسائل، ج ۱۱، قم: امیر قلم.
۲۸. فاضل لنکرانی، محمد، رساله توضیح المسائل، ج ۱۱۴، قم: ۱۴۲۶ق.
۲۹. گلپایگانی، سید محمد رضا، مجمع المسائل، به تحقیق علی کریمی جهرمی و دیگران، ج ۲، قم: دارالقرآن الکریم، ۱۴۰۹ق.
۳۰. گلپایگانی، سید محمد رضا، هداية العباد، به تحقیق علی ثابتی همدانی و علی نیری همدانی، قم: دارالقرآن الکریم، ۱۴۱۳ق.
۳۱. محمودی، محمد رضا، مناسک حج؛ محشی، با اشراف و تدبیر معاونت آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری، تهران: مشعر، ۱۴۲۹ق.
۳۲. مکارم شیرازی، ناصر، استفتائات جدید، ج ۲،

- قم: مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۴۲۷ ق.
۳۳. مکارم شیرازی، ناصر، رساله توضیح المسائل، چ ۵۲، قم: مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۴۲۹ ق.
۳۴. نوری همدانی، حسین، التعليقات على كتاب العروة الوثقى، چ ۳، قم: مهدي موعود عجل الله تعالی فرجه الشريف، ۱۳۸۹.
۳۵. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، بیروت: آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۸ ق.
۳۶. وحید خراسانی، حسین، توضیح المسائل، چ ۹، قم: مدرسه امام باقر علیه السلام، ۱۴۲۸ ق.
۳۷. وحید خراسانی، حسین، منهج الصالحین، چ ۵، قم: مدرسه امام باقر علیه السلام، ۱۴۲۸ ق.

ب. سایت

۱. سایت رهبر معظم انقلاب مدظله العالی:
www.leader.ir/fa
۲. سایت مدیر:
modir.velayat.ir/admin/login.php
۳. سایت آیت الله مکارم حفظه الله تعالی:
makarem.ir/index.aspx?lid=
۴. سایت آیت الله صافی حفظه الله تعالی:
saafi.com
۵. سایت آیت الله وحید حفظه الله تعالی:
wahidkhorasani.com
۶. سایت آیت الله زنجانی حفظه الله تعالی:
zanjani.net/index.aspx?pid=1
۷. سایت آیت الله نوری حفظه الله تعالی:
www.noorihamedani.com/en/home